

kovara hunerî, çandî û lêkolînî ya kurdên anatoliyê

bîrnebûn

hejmar 62 | 2015

MIZGÎNÎ BO ZAROKAN!

Kitêbeka nû bi kurdi li kitêbxaneya zarokên kurd zêde bû.

Ev Emîlê ha ji aliyê Astrid Lindgrenê ve hatiye nivîsîn û Björn Berg ji bi îlustrasyonên xwe ev kitêb xamilandîye.

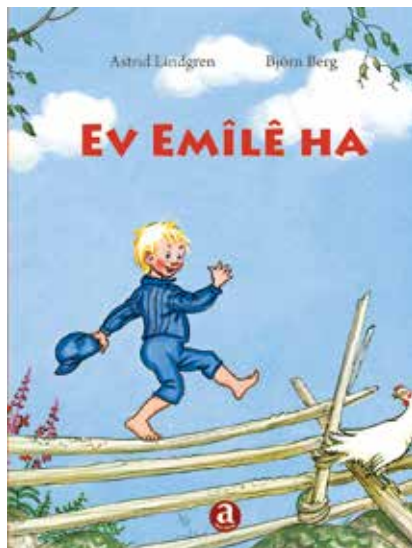
Ali Ciftci ev kitêb ji swêdî wergerandiye kurmancî.

Ji ev e-mailên li jêr hûn dikarin peyda bikin:

Almanya: birnebun@hotmail.de

Swêd: info@apectryck.se

Welat: info@apecyayin.com

Emîlê Lönnebergê, hema bêje wî her roj şûmî dikirin.

Lê Emîl ji wî aliyê ve gelek jêhatibû, tu caran eynî şûmî dubare nedikir, wî herdem yê nû peyda dikirin.

Wek wê cara ku xuşka xwe ya biçûk hildabû jora sitûna alayê. An jî wê cara ku wî Lukas ajotibû salona mezin ku li wir şaredar şahiya rojbûna xwe dikir.

Wê gavê ji bilî şaredar herkes kenîyabû...

Û hûn dikarin texmîn bikin ka piştî Emîl ketibû kuderê?!

Seran Altunkılıç

(Seran Anatolia, 1976 - 26.5.2015)

Seran Anatolia di roja 26ê gulanê li Rojavaya Kurdistanê, li Serêkaniyê di şerê li hemberî Daişê de, li gundê Mebrukayê şehîd ket.

Seran Anatolia ji kurdên Anatoliya Navîn, ji eşîra Şexbilan e. Ji bajaroka Boztepeyê ji gundê Çevirme ye. Di sala 1976an da ji dayik bûyê. Li Ankarayê Endezyariya Bîyolojiyê qedandiye. Dura li Îtaliyayê, li bajarê Romaine lîsansa bilind xelaskirîye.

Seran Anatolia biryar dide ku li welatê kalûpîren xwe di şerê hemberî zordarên Daişê de cîh bigirê û tevî refên YPJ dibe. Di demeka kin de dibe berpirsiyarê gruba xwe. Di çalakîya Mebrukayê de Seran Ana-

tolia bi gruba xwe va dikeve şerê li dij Daişê. Di vê şerê de şehîd dikeve.

Di 29ê gulanê de li gundê xwe, Çevirme bi beşdariyeka mezin Seran te binax kirin. Dema Seran şehîd dibe pûşîya xwe ji bo teslimî dayika wê bibe dide hevalên xwe. Dema Seranê tînin mala bavê wê, poşîyê teslimî dayikê dîkin û şîn mezin dibe. Bi girseyî jin di merasîma defnkirinê de li pêş cîh digirin.

Ma serê gelê me û malbata Seranê sax be. Şehîdên Kurdistanê ji bîrnabin û ew ê di tekoşîna gelê xwe de her dem bijîn.

Serdar Botan

bîrnebûn

ISSN 1402-7488

Tidskriften utkommer 3 nummer per år.

Çar mehan carekê derdikeve.

Utges av Apec Förlag AB

hejmar 62 | 2015

Ansvarig utgivare: Ali Çiftçi

Editor: Ali Çiftçi, Seyfi Doğan, Muzaffer Özgür

Koma hevkarên vê hejmarê

Ali Çiftçi, Dr. Mikaili, Xizan Şilan, Muzaffer Özgür,

Nuh Ateş, Seyfi Doğan, Mem Xelikan, Hesen Huseyin

Deniz, İbrahim Korkmaz, Fatoş Koyuncuer,

Aziz Yağan, Berat Qewî Endam

Adress

Navnîşana li Swêdê

Box: 8121, SE 163 08,

Spånga/Sverige

E-post

info@apetryck.se

Internet:

www.birnebun.eu

Têkili/Îlişki

Danimarka: Irfan Baysal, 0045-27 11 58 83

Belavkirin / Dağıtım

Ewropa:

Muzaffer Özgür

Birnebûn

Postfach 900348, 51113 Köln / Almanya

Tfn: 0049-172 298 24 51

Türkiye

İstanbul

Selahattin Bulut/Medya Kitapevi

İstiklal Caddesi, Elhamra Pasaj No: 130/6, Beyoğlu

Biha/Fiyat:

Europa: 5 Euro

Türkiye: 5 TL

Abone

Swêd: 400 SEK • Almanya 40 Euro

Welatên din ên Ewropayê: 50 Euro

Îşveç hesap numarası: (Birnebûn) bankgiro: 402-2224

Ji bo aboneyên li derveyî Swêdê / Îşveç dîşındaki aboneler için

APEC, "Birnebûn" Bankgiro-Stockholm/Sweden

BIC/SWIFT: DABASESX

IBAN: SE23 1200 0000 0123 5020 6874

Çap / Baskı: Apec-Tryck AB

Alan Kurdî di sê salîya xwe de bi trajediyeka mezin a koçberiyê mir.

Lê navê wî dê ebedî bijî.

Ew wênayê mirina wî bû sernîşana felaketa koçberiyê!

Wênaya berga pêşîn: *Cinayeta namûsê*, wênevan Nuh Ateş

berga paşîn: *Kapris*, Nuh Ateş (www.nuhates.de)

Her nivîskar berpîrsê nivîsa xwe ye.

Mafê redaksiyonê heye ku nivîsên ji Birnebûnê re tînin, serrast û kurt bike. Ger nivîs çap nebin jî, li xwedîyan nayên vegeandî.

Waqfa Kurdên Anatoliya Navîn li Swêdê û

Komela Ziman li Almanya yê piştgirên kovarê ne.

Naverok

Ji bîrnebûnê	6	50 Şev xemgîn e	
Alî Çiftçî		İbrahim Korkmaz	
KOMKURD - AN	7	51 Hevpeyvînek bi Serkan Köse re	
Mem Xelîkan		Alî Çiftçî	
Her bijî kurdî û hemû zimanên cîhanê	11	55 Şînên Xelikan	
Nerinaazad / Aziz Yağan		Fatoş Koyuncuer	
Yaşasin zazakî, kurmancî ve tum diller	14	57 Ji Koçberîya Almanayê wêneyek	
Nerinaazad / Aziz Yağan		Seyfî Doğan	
Çend gotin li ser kurdî-kurmancî	17	59 Bayê Rojava	
Hesen Huseyîn Deniz		Xizan Şîlan	
Hevpeyvînek bi Memê Mala Hine re	25	61 Sîyarê Têrika—5	
Alî Çiftçî		Dr. Mikailî	
Statûyê gundan	32	66 Helbest	
Seyfî Doğan		Seyfî Doğan	
Veguherîn - Franz Kafka	34	67 Raporek li ser kurdên li bakûrê Îranê;	
Werger: Nuh Ateş		kurmancên amarî li Rûdbarê	
		Berat Qewî Endam	

Ji bîrnebûnê

Trajediya koçberiya xelkê me yê kurd bi sedan salan e berdewam e. Ev sê salên dawî ku hêviya serxwebûnê û stendina mafê netewî ya kurdan hewkes bilindbû û di qada navnetewî da hêdî mesela kurd û Kurdistanê tê rojevê, welatên ku axa Kurdistanê di nav xwe de parve kirine pir ne rihet dibin û bi êrişên pir howane yên dijî însanetiyê ve li başûr, bakûr û rojava şerê kurda dikin.

Ev şer helbet bi xwe re trajediye mezin tîne û însanên me mecbûr dibînin xwe li sînora dixin ji bo jîyaneka aram. Piraniya wan di şertên pir dijwar de dimînin. Hêdî wiha bûye ku li qeraxên derya termên zaro-kan lê ras tî! Ev mirina Alan Kurdî yê sê salî bû sernîşana trajediya koçberiyê.

Di van rojên ku em kovarê diweşînin di le tewaya bakûrê welêt û li bajarên Tirkîyê, ji terefê hêzên taybet êrişên talankarî têne kirin. Bi taybetî hedef kurd û sembolên kurdan in. Niha divê dengên bilind ji aliyê herkesî ve bên derxistin. Ya herî girîng jî divê civata Tirkîyê, li hember wan êrişên nijadperest bi girseyî li dijî bisekinin.

Hêviya me ev e ku rojekê pêş de aramiyek li welêt çêbe û rêya diyalogê bêt vekirin daku bigihên encamekê! Bi ew şer û pevçûnan heta niha tu aliyek negêhiştîya tu dera û dê ji vira ha jî tu encam jê neyên! Tenê yek encam dertê ev jî zarokên fêkîr û fîkara têne kuştin! Xizanî, belagazî û koçberî zêde dibe!

Dimiha gulanê de bi navê KOMKURD-AN *Komela Çandî û Piştevanî ya Kurdên Anatoliya Navîn* li Ankareyê hatiye ava-

kirin. Bi hêviya xebateka serkeftî em wan pîroz dikin.

Bi munasebata cejna ziman a 15ê gulanê mamostên zanîngehên Dîclê, Mûş, Wan, Mêrdîn û Çewlikê bi daxûyanîyekê ev roja zimanê kurdî pîroz kirin. Me ev daxûyanîya bi sernivîsa *Her bijî kurdî û hemû zimanên cîhanê* di hejmarê de belav kir.

Birêz Hesên Huseyîn Denîz, bi sernivîsa *Çend gotin li ser kurdî-kurmancî* balê dikişîne ser girîngîya bikaranîna zimanê dayikê û herwiha di zimanê kurdî de, veqetandek û tewang bi çend nimûnan destnîşan kiriye.

Du însanên me yên hêja, yek li welêt, Memê Mala Hinê ku ji aliyê huner û sinemayê de xwedî berhemên hêja ye. Û yê din li derveyê welêt, Serkan Köse, ku ji neh salîya xwe de hatiye Swêdê û niha wek parlamenter di parlamentoya Swêdê de kar dike, di wê hejmarê de hatine nasandin.

Fatoş Koyuncuer bi sernivîsa *Şinên Xelikan* kevneşopiyên me yên ji Anatoliyayê şirove kiriye ji gotinên ku di kilamên şînan de pirê caran têne bikaranîn, nimûne dane. Em bi vê vesilê ji Fatoşê re dibêin; tu jî bi xêr hatiye û ji vira ha em ê li benda nivîsên tê bin!

Berat Qewî Endam lêkolînek li ser kurdên li bakûrê Îranê, *kurmancên amarî li Rûdbarê* hazir kiriye. Cih û warên ku ew lê dimînin, erf û edetên wan, ziman û folklorê wana dayê nasandin.

Bi hêviya ku ev hejmar jî li gor dilê we be bimînin di xêr û xweşiyê de!

Alî Çiftçî

Dîmenek ji avakirina komelê

4-5 mah in li Ankarayê, bi ser banga çend kesan ve ji bo avakirina komeleke bi navê Kurdên Anatolîya Navîn (KAN) ya çandî û piştevanîyê şuxil û berxwedan hebû. Kar û xebata wan hevalan, xuyayê çend rojên pêşî bi serkeftin bi dawî bibe.

Çend sedsal in li heremê KAN, li hember her astengîyan ziman û çanda xwe parastin e. Kurdbûna xwe ji bîrnekirine. Bi çand û zimanê xwe, bi erf, edet û bi folklorê xwe Kurdatî ya xwe parastine. Lê hetanî huro li heremê KAN bê sazî ne.

Wan hevalan ji bo avakirina komelê çend civîn çêkirin. Di civîna

yekemîn de 30-40 kes beşdar bûn. Di civînê de, her kesekî fikir û ramanên xwe anîn ziman. Beşdaran, ji bo ku zimanê dayîkê ji asîmîlasyonê were parastin, ji bo çand, huner, jîyan û dîroka Kurdên Anatolîya Navîn, bi zanistî bê lêkolîn û bê nîvisandin bîryar girtin ku komelek were damezrandin. Dûva, ji nav xwe 15-20 kes bijartin. Ku ew kesana, bi navê komîteya avakirinê kar bimeşînin.

Hetanî huro çar civînen mezin, ji dehan zêdetir civînen komîteyê pêkanîn. Li her civînek mezin, beşdar dihatin agahdar kirin. Li her civînek mezin, hejmara beşdaran

zêde dibû. Civîna mezin a dawîyê bi 70-90 beşdarên ve berhev bû. 25 kes endamên avakirinê, ji nav wanan heft kes rêvabir hatin hilbijartin. Ew heft kesên rêvabir ê di şeş mehan de kongreyê amade bikin.

Navê Komelê: *Komela Çandî û Pîştewanî ya Kurdên Anatolîya Navîn* e. (KOMKURD-AN).

Navê komelê bi tirkî:

Orta Anadolu Kürtleri Kültür

Dayanışma ve Sosyal yardımlaşma Derneği (ORKURDDER)

Avakar, rêvabir, destûr û danazanîna komeleyê amade ne. Hevalên avakar, li cihekî digerin. Cih dîtin - nedîtin dixwazin serlêdana xwe bikin û bi kokteylekê avakirina komeleyê pîroz bikin.

Ez jî, wanan pîroz dikim û ji bo vî karî baş ji wanan re serkeftinê dixwazim.

Bersiva e-nameya pirs a nihêrîn, pêşnîyaz û xwestina ku em jî teve karê komeleyê bibin

Ji Mem Xelikan ra

Hevalê hêja,
emailê te yê bi xebera xweş gihêşte me. Em pê şa bûn ku te û hen keseyatîyên kurd yê Anatolîyayê, we xwe daye ber karê çêkirina (demizrandina) „Komelekê ji bo KAN“. Em spasî te dikin ji bo hayadariyên li ser vê mijarê û we pîroz dikin û serkevtina we dixwezî, bi hêvîya ku gavavêtîneke bi xêr û ber be. Em ê bi eleqedarîyeke nêzîk li benda gavên ku hun hîn biavên bin.

Te di mailê xwe da pirs a nihêrîn û pêşnîyazîyên me kiriye û xwestîye ku em jî teve karê komeleyê bibin. Li jêr em ê di çend xalan da, merem û pêşnîyazên xwe pêşkeşî te/we bikin.

Sazî, dezgeh û rêxistinên sîvil yê serbixê, yanê bi tu partîyan va girênedayî, ji bo kar û xebatên civakî û kulturî û hwd. lazîm in, ferz in.

Mixabin kurdên Anatolîyê bi taybetî rewşenbîrên wan jî vê hêlê da, li welêt bi derengî ketin. Dera ku jî zû da, li gund, qesebe û qezeyên kurd yê li nava Anatolîyê sazî û rêxistinên bi vê şêklê bihatana çêkirin.

Sazî yan rêxistineke çîng (çawa) û li ser çî navî be û wêdetir, armancên

wê yê pêşî çî bin? Wekî ku te jî gotîye, gerek e ku derîyê sazî û rêxistineke ha ji her kurdekî Anatolîyê ra, ji kîjan partîyê dibe ma bibe, yê ku bixwaze xizmeteke civakî û kulturî bike, vekirîbe. Li gorê qalkirina te, we yî li ser navê „Komela Çandî û Piştgirî“ biryar daye. Bi îcazeya we, dixwazîn diqetê bikşînin ser wê ku çand û piştgirî du têgihên (kavram) fereh û giştî (genel) in. Meriv dikane wan ber ve her alîyekî bikişîne yan jî her mijar û karên civakî di bin da bi şûn bike. Belkî ji bo vê, ji alîyekî da pozîtîf bihê dîtî. Lê navê wê çî dibe ma bibe, ya muhîm armanc, kar û xebata wê ye.

Bi ya me, baştir e, ku navê komeleyeke armancên wê yê serekî jî nîşanî meriva bide û lazîm e armancên wê jî şênber (somut) bin, da ku meriv bîkane xwe lê bigre û bi kar û xebatên li gor wê rabe. Nimûne, navlêkirîneke mîna „Komela Parastîna Zîmanê Kurdî li Anatolîyê“. Navekî veng, him yekser armanca komeleyê dide der û him jî çarçîveya kar û xebata ku bihê kirin nîşan û sînor dike. Ji xeyrî van, ew pirs a muhîm ya zîmanê kurdî bibîr tîne.

Zimanê kurdî îro li Anatolîyê bi metirsîya (tehlîkeya) ji navçûyînê rû li rû ye û têsîra wî roj bi roj kêmtir dibe. Loma, pêşnîyazên me yê zêdetir li ser vê mijarê bin. Bi nihêrîna me, gerek e ku armanc û xebata pêşî ya komeleyê parastin û pêşvabirina zimanê kurdî be. Berî her tiştî gerek e, komele zimanê kurdî bi berendamên xwe bixe, da ku ew bikarin bi kurdî deng bikin, bixwînin, binivîsîn û bibin hezkirên zimanê kurdî, edebîyat û tarîxa kurda. Jixwe, bingeha xwenasînê û ya nasnameya kurdî jî ev in.

Zimanê nav komeleyê, yê civîn, kombûn û her çêşîd çalakîyan wê, divê kurdî be. Bername û rêznameya komeleyê bi kurdî bin û protokolên wê bi kurdî bihên nivîsîn. Zanîna kurdî gerek e bibe şerda endametiye. Ji yê ku kurdî nizanin lê dixwazin bibin endam ra, lazim e kursa zimanê kurdî bihê pêşkêşkin.

Divê komele hewl bide ku kurdên Anatolîyê ji îmkana dersa kurdî ya helbijartî îstifade bikin, û sewa vê, qet nebe ji bo yek-du deran (gund, qeza), konseptek bihê amedekirin.

Li Enqereyê bi dehan akademîsyenê kurd ên ji Anatolîyê hene. Lazim e ku meriv wan tevlê kar û xebata komeleyê û teşwîqî lekolinên li ser kurdên Anatolîyê bike.

Derheqa pirs û daxwaza li ser pêwîstiya tevlêbûna me ya di nav kar û xebata komeleyê da fikra me ev e: Em li dervayî welêt in, nabe ku em bibin endam. Ji ber ku meriv nikane li dervayî welêt bi kar, wezîfe û mesuliyetên endametiya ra rabe. Lê em ê piştevanîya kar û xebata we bikin û di kovara Bîrnebûnê da cih bidin wan.

*Li ser navê berpirsyar, nivîskar û
hevalbendên Bîrnebûnê li dervayî welat,
Ali Çiftçi*

GIRÎNGÎYEK:

Numra kontoya me hatiye guhartin! A nû ev a li jêr e:

BIC/SWIFT: DABASESX

IBAN: SE23 1200 0000 0123 5020 6874

HER BIJÎ KURDÎ Û HEMÛ ZIMANÊN CÎHANÊ

Nerinaazad / Aziz Yağan

Li Çewlik, Amed, Mêrdîn, Agirî, Colemêrg, Sért, Wan, Stenbol û Şîrnexê, 26 mamosteyên Zazakî û Kurmancî, di bin qadroya Wezaretê Perwerdeya Neteweyî de, di polan de bi xwendekaran re tên bal hev. Li ser daxwaza Wezaretê, ji aliyê endamên hindekariyê yên Zanîngeha Mêrdîn Artûklûyê ve, ji bo polên 5, 6 û 7an pirtûkên dersê hatin amadekirin. Wezaret, bi tenê ji bo pola 5. pirtûkên Zazakî û Kurmancî belav dike û sala bê divê ku pirtûkên polên din jî çap bike û vê yekê bi paş ve nexe. Her wiha pirtûka pola 8. hîn jî nehatiye çapkirin.

Mamosteyên din xwediye çî mafan bin, mamosteyên Zazakî û Kurmancî jî xwediye heman mafan in û dixwazin ku van mafên xwe bi kar binin û bi vî awayî lez û beziye bidin asanbûna karê xwe. Wekî mînak, li Batmanê çawa ku di nav rojên hefteyê de tê dayin, di dawiya hefteyê de jî kursên gihandinê hatin destpêkirin û hîn jî didomin. Ji bo ku li Navendên Perwerdeya Gel dersên Zazakî û Kurmancî bên dayin, pêşniyaza modulê li Wezaretê hate kirin û her çî qas bi paş ve dixin jî hîn jî

li benda erêkirinê ye.

Xwendekar êdî li polê, li korîdorê, li jûra mamosten, li baxçeyê xwendingehê û li derveyê xwendingehê bi Kurmancî û Zazakî dikarin hestên xwe binin ziman. Li hinek malan di nav malbatê de êdî sohbetên Kurmancî û Zazakî geç bûn û li hinek malan jî zarok daxwaz ji dê û bavan dîkin ku bi Kurmancî û Zazakî biaxivin. Bi taybetî, ji aliyê axaftin û nivîsinê ve bikaranîn û bihêzbûna Zazakî ku di nav zaravzimanên nîvmirî de tê hesibandin, wêrekiyê dide.

Bihayên kelûpelên alîkar ên dersan, ji bo xwendekarên ku aboriya wan ne baş e, zêde ne. Divê ku sazî û karsazên taybet bibin alîkar ku ev kelûpel bigihîjin ber destê xwendekaran.

Li gorî hejmarên Wezaretê, sala çûyî -tevî xwendingehên taybet-xwendekarên ku dersên Kurmancî û Zazakî hîlbijartibûn 26 hezar; îsal jî ev hejmar gihîşt 85 hezarî. Ev zêdebûna watedar, dê ber û bereketa xwe bi xwe re bîne; di salên pêş de bi saya vê yekê, dê hem mamosteyên kurdî zêdetir bên peywirdarkirin; hem bala xwendekarên ku namzetê zanîngehan

in, bikişîne ser beşên lîsansê yên Kurdî û hem jî dê berê nivîskar û weşanxaneyan bide ser amadekirina kelûpelên alîkar ên dersê. Êdî jî Zazakî û Kurmancî “pereyê debarê” tê bidestxistin û ev yek, dê tevî malbatên xwendekaran, berê gelek aliyên civakê jî bikişîne ber bi xwe ve.

Di serî de li ciyên wekî Stenbol, Edene, Mêrsîn, Îzmîr, Antalya, Bûrsa û Enqereyê, mamosteyên ku dikarin dersên Zazakî û Kurmancî bidin û vê yekê bi bawernameyên xwe bidin destnîşankirin, divê ku li bajar û bajarokan serî li Gerînendetiya Perwerdeya Neteweyî bixin. Her wiha divê ku di destpêka serdemê de malbatên xwendekaran bîn agahdarkirin da ku bi vê yekê perwerdeya Zazakî û Kurmancî her ku biçe bi pêş bikeve.

Beşa Ziman û Edebiyata Kurdî ya Zanîngeha Mêrdîn Artûklûyê di vê Hezîrana 2015an de; Beşa Ziman û Edebiyata Zazakî ya Zanîngeha Dêrsimê piştî salekê; li Zanîngeha Çewlikê, Beşa Ziman û Edebiyatên Rojhilat (Ziman û Edebiyata Kurdî, Ziman û Edebiyata Zazakî) û li Beşa Ziman û Edebiyata Kurdî ya Zanîngeha Mûş Alparslanê jî ji vir û du sal şûn ve dê xwendekarên lîsansê cara yekem bawernameyên xwe bigirin û ev yek jî regekî birêkûpêk û akademîk dide pêvajoyê. Zanîngeha

Mêrdîn Artûklûyê, di wezîfedarkirina mamosteyên zimanê Kurdî yên îsal de, ji bo ku kontejanê bidin kesên ku ji lîsansê bawernema girtine, serî li Sa-ziya Talim û Terbiyeyê ya Perwerdeya Neteweyî da. Ji îsal û şûn ve ji bo mamostetiya zimanê Kurdî, dê kesên ku ji lîsansê bawername girtine bêne peywirdarkirin, heke kêmasî bimîne dê ji kesên ku lîsansa bilind a bêtez qedandine jî bêne wezîfedarkirin.

Her wiha Zanîngehên Mêrdîn Artûklû, Dêrsim, Mûş Alparslan, Çewlig û Wan Yuzuncu Yilê, xebatên xwe di qada lîsansa bilind de jî didomînin. Li Zanîngeha Enqereyê, li ser Zazakî û Kurmancî xebatên tezan hatin destpêkirin. Hemû xwendekarên Zanîngeha Mêrdîn Artûklûyê, zimanê Kurdî wekî dersa hîlbijêr dibînin. Li Zanîngeha Dîcleyê, ji bo xwendekarên Fakulteya Îlahiyatê, dayina dersên Zazakî û Kurmancî jî gavekî girîng û di cî de ye. Her wiha xwendekarên zanîngehê, wekî dersên hîlhijêr dikarin Zazakî û Kurmancî jî ji xwe re bipejirînin.

Li Zanîngehên Herran, Colemêrg û Dîcleyê, ji bo ku bawernameyên lîsansa bilind ên bîtez û bîtez bîn vekirin, amadehî tê kirin. Ji destpêkê heta îro bi qasî 1500 xwendekarên lîsansa bilind, bawernameyên xwe wergirtine. Ji hejmarê zêdetir ê girîng ew e ku ew qas xwendekar di bin pîr û pergala

xebatên akademîk de derbas bûne û li gorî zanyariyên ku girtine xebatên xwe didomînin. Beşên Ziman û Edebiyata Kurdî yê vebûne û yê ku plansaziya vebûna wan tê kirin, ji aliyê bingeha akademîk ve, saziyên wekî YÖK'ê (Saziya Hindekariya Bilind) ku xwediyê erka erêkirinê ne, divê ku ji bo pêşveçûn û bihêzkirinê piştgirî bidin. Ji bo kesên ku dixwazin di zimanê Kurdî de bibin pispor, hîn jî du kêmasî û astengiyên bingehi hene. Yek jê tunebûna bernameya doktorayê ye, ya din jî ew e ku di Serokatiya Lijneyên Navzanîngehî de, hîn jî navê zimanê Kurdî neketiye lîsteya beşên doçentiye. Ji ber vê yekê, ji bo kesên namzet ku dixwazin serî li doktora û doçentiye bixin, divê ku di demeke kurt de û bi lezgîni ev her du kêmasî û astengî ji holê bên rakirin.

Ji 2011an û vir ve gelek gavên girîng hatin avêtin; li akademî û xwendîngehan, ji aliyê hindekariyê ve, gelek pêşveçûn hatin bidestxistin û xebat hatin meşandin. Xwendekarên ku ji Fakulteyên Edebiyatê, dê

bawernameyên xwe bigirin, ji bo pêşveçûnê Zazakî û Kurmancî yê ji aliyê zimanzanî, edebî û hindekariyê ve, dê xwedî li vê yekê derkevin û ji bo avêtina hîm û asasên zexim ked bidin. Kesên ku lîsansê qedandine û karê wan Zazakî an jî Kurmancî ye, dê li her derê dinyayê bikaribin ji xwe re kar bibînin, vekolînan bikin.

Li Tirkîyeyê kesên ku Kurmancî û Zazakî diaxivin, ji aliyê karîna mêji ve jî dê bikaribin Tirkî di hişê xwe de bêjîng bikin û ev yek jî dê hêza wan a têkiliyên civakê bi pêş ve bibe. Ev yek ne bi tenê ji aliyê têkiliyan ve, dê ji aliyê gelek kirariyên karîna mêji ve jî kêrhatinên axaftvanan zêde bike. Bi gotineke din, hejmara zimanan a di hişê me de, dê di keşfa aramî û serkeftinê de, wekî dîtina riyên cuda derkeve meydanê. Em bihêz kirina zimanên xwe, hêzê bidin hişê xwe!

Divê ku mirov qîmet û rûmeta her zimanê cîhanê bigire û piştgirî bide kesên ku digirin; lewre ev yek ew aramî ye ku hêviyên civakan zindî dihêle.

Cejna we ya ziman a 15ê gulanê pêroz be!

Prof. Dr. Hasan Çiftçi, Zanîngeha Çewlikê

Doç. Dr. Abdurrahman Adak, Zanîngeha Mêrdîn Artûklûyê

Yrd. Doç. Dr. Orhan Varol, Zanîngeha Wan Yuzuncu Yilê

Yrd. Doç. Dr. Ercan Çağlayan, Zanîngeha Mûş Alparslanê

Doç. Dr. Aziz Yağan, Zanîngeha Dicleyê

YAŞASIN ZAZAKİ, KURMANCI ve TÜM DİLLER

Bingöl, Diyarbakır, Mardin, Ağrı, Hakkari, Siirt, Van, İstanbul, Şırnak'ta 27 Zazaki ve Kurmanci öğretmeni Milli Eğitim Bakanlığı kadrosunda olmak üzere resmen öğrencilerle sınıflarda buluşmaya devam ediyor. Bakanlığın talebi üzerine 5, 6 ve 7. sınıflar için ders kitaplarını Mardin Artuklu Üniversitesi öğretim elemanları hazırladı. Bakanlık sadece 5. sınıflar için Zazaki ve Kurmanci kitaplarını okullara dağıtıyor ve önümüzdeki yıl diğer sınıfların kitaplarının basımı ve dağıtımını artık geciktirilmemelidir. 8.sınıfların ders kitabı ise hala hazırlanmadı.

Zazaki ve Kurmanci öğretmenleri diğer tüm branş öğretmenlerinin haklarına sahipler ve bu hakları kullanarak Zazaki ve Kurmanci için normalleşmeyi hızlandırıyorlar. Örneğin, Batman'da hafta içinin yanı sıra hafta sonu yetiştirme kursları da başlatıldı ve devam ediyor. Halk Eğitim Merkezlerinde de Zazaki ve Kurmanci dersleri başlatılması için Bakanlığa modül önerildi, geciktirilmesine rağmen onay bekleniyor.

Öğrenciler sınıflarda, koridorlarda, öğretmenler odasında, okul bahçesinde, okul dışında Zazaki ve

Kurmanci'yi kullanmaya başladı. Bazı evlerde çocuklar aileyle Zazaki ya da Kurmanci sohbetlere katılmaya başlarken, bazı evlerde de çocuklarımız aileyi Zazaki ya da Kurmanci konuşmaya davet ediyor. Özellikle, kaybolmakta olan diller kategorisinde yer alan Zazaki'nin sözel ve yazınsal olarak görünürlüğünün artması ve güçlenmesi cesaret vericidir.

Yardımcı ders materyallerinin fiyatları düşük gelirli öğrenciler için çok yüksektir. Kamu ve özel sektörün bu öğrencilerimize yardımcı ders materyallerinin sağlanmasında destek olması gerekmektedir.

Bakanlık tarafından geçtiğimiz yıl özel okullar dahil bu dersi seçen öğrenci sayısı 23 bin olarak açıklanırken, bu yıl 85 bin sayısı verildi. Bu anlamlı artış bereketini de beraberinde getirecek; önümüzdeki yıllarda atanacak öğretmen sayısını ve üniversitelerin lisans bölümlerine ilgiyi daha da artıracığı gibi, yazarların ve yayınevlerinin yardımcı ders materyali hazırlamaya yönelmesini de hızlandıracak. Zazaki ve Kurmanci'den artık "ekmek parası" kazanılabiliyor ve bu, öğrenci velileri

dahil büyük bir çevreyi yörüngesine çekmeye devam edecek.

İstanbul, Adana, Mersin, İzmir, Antalya, Bursa, Ankara başta olmak üzere Zazaki ve Kurmanci dersini vermek isteyen öğretmenlerin il ya da ilçe Milli Eğitim Müdürlüklerine başvurması, dönem başından itibaren velileri sürekli bilgilendirmesi ve de bu okullardaki öğrenci ve velilerin bu derslere ilgi göstermesiyle Zazaki ve Kurmanci'nin olağanlaşması ve yaygınlaşması için önemli bir gelişme daha sağlanacaktır.

Mardin Artuklu Üniversitesi'ndeki Kürt Dili ve Edebiyatı Bölümü bu Haziranda, Tunceli Üniversitesi Zaza Dili ve Edebiyatı Bölümü bir yıl sonra ve Bingöl Üniversitesi Doğu Dilleri ve Edebiyatı (Kürt Dili ve Edebiyatı, Zaza Dili ve Edebiyatı) ile Muş Alparslan Üniversitesi Kürt Dili ve Edebiyatı bölümleri ise iki yıl sonra ilk mezunlarını verecek ve süreç daha programlı ve akademik bir boyut kazanmış olacak. Mardin Artuklu Üniversitesi, Milli Eğitim Talim ve Terbiye Kurulu'na bu yılki Kürt Dili öğretmenlik atamalarında lisans mezunlarına da kontenjan verilmesi için başvuruda bulundu ve olumlu yanıt alındı Bu yıldan sonra Kürt Dili öğretmenlik kadrolarına öncelikle Kürt Dili ve Edebiyatı lisans mezunları ata-

nacak, kalan kadrolara ise Kürt Dili tezsiz yüksek lisans mezunları içerisinde atama yapılacaktır.

Mardin Artuklu, Tunceli, Muş Alparslan, Bingöl, Van Yüzüncü Yıl Üniversiteleri Zazaki ve Kurmanci çalışmalarına lisansüstü düzeyde devam ediyor. Ankara Üniversitesi'nde Zazaki ve Kurmanci dili üzerine tez çalışmaları başlatıldı. Mardin Artuklu Üniversitesi öğrencilerinin tümü Kürtçeyi seçmeli ders olarak görüyor. Dicle Üniversitesi İlahiyat Fakültesi öğrencilerine Zazaki ve Kurmanci dersleri verilmesi de önemli bir adımdır. Zazaki ve Kurmanci derslerini üniversite öğrencileri ayrıca seçmeli olarak alabiliyor.

Harran, Siirt, Hakkari ve Dicle Üniversiteleri de tezli ve tezsiz yüksek lisans programlarını başlatmak için hazırlık yapıyor. Bugüne dek en az 1500 lisansüstü mezun verildi. Sayıdan ziyade önemli olan nokta bu kadar kişi akademik kriterlerle araştırma yapmayı öğrendi ve edindikleri disiplinle çalışmalarını devam ettiriyor. Açılmış ve açılması planlanan Kürt Dili ve Edebiyatı Bölümlerindeki akademik yapı YÖK gibi karar verici mercilerin de desteği ve çeşitli teşviklerle güçlendirilmelidir. Kürt Dili alanında kariyer yapmak ve çalışmak isteyenler için hala iki temel eksiklik

mevcuttur. Bunlardan ilki Kürt Dili doktora programının açılmamasıdır. İkincisi ise, Üniversitelerarası Kurul Başkanlığı'nın doçentlik alanlarına Kürt Dili'nin eklenmemiş olması. Bu nedenle, doktora ve doçentlik için başvurmak isteyen adaylar bu iki eksikliğin acilen giderilmesini bekliyor.

2011 yılından beri küçümsenmeyecek adımlar atıldı; akademik ve okullarda öğretim açısından sayısız gelişme sağlandı, çalışmalar yapıldı. Fen Edebiyat Fakültelerinden mezun olacak öğrenciler Zazaki ve Kurmanci'nin dilbilimsel, edebi ve öğretim açısından sahiplenilmesine, temellerinin sağlamlaşmasına ve gelişimine emek harcayacaklardır. Meslekleri Zazaki ya da Kurmanci üzerine

olacak lisans mezunları dünyanın her yerinde iş bulacak, araştırma yapabilecektir.

Türkiye'deki Kurmanci ve Zazaki'nin konuşucuları Türkçeyi de bilişsel dil düzeneklerinde harmanlayarak iletişim güçlerini çok daha iyi seviyelere çıkarmaktadır. Bu sadece iletişim boyutunda değil, farklı bilişsel eylemlerde de konuşucuların yetkinliklerini artırmaktadır. Yani zihnimizdeki dil sayısı başarı ve mutluluğun keşfinde yeni ve farklı yolların oluşumuyla eşdeğerdir. Zihnimizi güçlendirelim, dillerimizi güçlendirerek!

Dünyadaki her dilin kıymetini bilmek ve kıymet bilenleri desteklemek toplumların umutlarını diri tutan bir mutluluktur.

15 Mayıs dil bayramımız kutlu olsun.

Prof. Dr. Hasan Çiftçi, Bingöl Üniversitesi

Doç. Dr. Abdurrahman Adak, Mardin Artuklu Üniversitesi

Yrd. Doç. Dr. Orhan Varol, Yüzüncü Yıl Üniversitesi

Yrd. Doç. Dr. Ercan Çağlayan, Muş Alparslan Üniversitesi

Doç. Dr. Aziz Yağan, Dicle Üniversitesi

Nerinaazad / Aziz Yağan

Çend gotin li ser kurdî-kurmancî

Hesen Huseyîn Deniz

Di bin navê „çend gotin li ser kurdî“ de, dixwazim hinekî balê bikişînim ser grîngiya bikaranîna zimanê dayikê û awayên rast ên bikaranîna zimên. Bê guman berya bikaranîneke rast, pêwîstî bi bikaranînê heye. Ji kesekî/keseke zimanê dayika xwe bi kar neyne, nikaribe bîne, nexwaze bîne mirov nikara daxwaza bikaranîna rast bike. Divê destpêkê daxwaza bikaranînê hebe ku mirov êdî derbasî daxwaza bikaranîneke rast bibe.

Gelê me yê li Anatolya Navîn dijî, tevî bi sedê salan e ji Kurdistanê dûr dijîn jî, zimanê xwe parastine. Di nava malbatê de, axavtina bi kurdî bûyereke grîng e. Îroj gava mirov telefonê dide Kurdistanê – mînak Riha, Mêrdîn, Amed, Semsûr û gelek derên din, yekser bersiva te bi tirkî tê dayîn û mirov bi vê yekê xemgînî dibe. Lê gava mirov telefonê dide Anatolya Navîn hîn jî bersiva te bi kurdî tê dayîn û ev yek jî kêfxweşiyekê dide.

Pêşiyên kurdan gotine: „*dûr bi nûr e*“. Di wateya „hesret, hezkirinê

tîne“ de hatiye gotin. Dema mirov ji welatê xwe dûr be, hesreta welêt zêdetir dibe û bi vê sedemê xwedîderketin jî xurtir dibe.

Mixabin ji ber polîtîkayên asîmîlasyona dewletên dagirkerên Kurdistanê, îroj pirahiya zarokên kurd êdî ji dayikên xwe çîrokên gelêrî yên kurdî nabihîsin, ji ber televîzyona tirkî ranabin û êdî di nava malê de jî bi dayik û bavê xwe re bi tirkî didin û distînin.

Li aliyekî bilindbûn û pêşdeçûna siyaseta kurdî li Bakurê Kurdistanê, li aliyê din serdestbûna asîmîlasyona li ser zimanê kurdî, hema mirov dikare bêje ku ser bi ser diçin. Sîyaseta kurdî ya li Bakurê Kurdistanê, mixabin ji bo piştê li polîtîka û pêkanînen asîmîlasyonê bişkîne, ne di nava hewldaneke bi rêkûpêk û bi israr de ye. Nêrîneke wiha çewt li ser kurdan hatiye çekirin : „Em pirsgrîrêka kurd çareser bikin, wê ziman ji ber xwe li pêş bikeve!“

Berê li Kurdistanê rojname, radyo, televîzyon û saziyên kurdî

tinebûn. Tenê êvaran zarok, ciwan, jin, zilam, pîr, kal tev li ber radyoya dengê Êrîvanê dicivyan û guh didan ser stranên gelêrî. Lê wê demê zarok di malbatê de bi dayik û bavên xwe re bi kurdî diaxivtin û dema radiketin, digotin „yadê ka ji min re çîrokekê bêje“, dayikan jî dest bi gotina çîrokeke gelêrî dikirin. Lê niha bi dehan televizyon, kovar û rojnameyên kurdî hene, lê mixabin jîyan ne bi kurdî ye û kesek jî ji bo guhertina vê rewşa xerab ne xwediyê bernameyeke giştî ye. Di vê wateyê de zarokên kurd bê xwedî ne...

Ji bo hemû partî û sazîyên kurd, li Bakurê Kurdistanê pêwîstî bi xwep-lankirineke li ser bingehe serdestkiri-na zimanê kurdî heye. Têkoşîn rê li ber zimên vedike, lê ev yek li hemberî pêla xurt a asîmîlasyonê têrê nake. Pêwîstî bi plansazîyên taybet heye. Mirov nexweşekî giran, bi birina ber devê deriyê nexweşxaneyê, ango bi razandina li nexweşxaneyê nikare sax bike. Divê bijîşk li serê bicivin û binêrin, bizanin bê ka çawa dikarin wî ji vê nexweşiyê rizgar bikin. Ji bo kurdan jî divê mirov ji hundirê malan dest pê bike û heta sazî û partîyan, rêxistin û komeleyan zimanê rojane yê danûsitendinê bike kurdî. Divê ev yek wekî erkeke netewî û mirovî were bidestgirtin û bi îsrar

bê meşandin. Ne ku mirov bi kurdî silavê bide gel û saetekê ji wan re bi tirkî biaxive. Gel li pêşengên xwe dinêre; dema dibîne ku ew bi tirkî diaxivin, dibêjin; „qey gotina mirov wer tê guhdarîkirin“ û ew jî dest bi tirkî dikin û cinawirê asîmîlasyonê bê ku zehmetiyê bikişîne, tevna xwe bi vî awahî dipêçe ser mirovên me.

Di lêkolînên zanyarî de nîşaneyên zindîbûn an mirîbûna zimanekî li gorî tibaba bikaranîna wî zimanî ya ji aliyê zarokan ve tê pîvandîn. Ger zimanek ji aliyê zarokan ve tê bikaranîn, ew zindî, ger nayê bikaranîn di rêka mirîbûnê de tê hesabinadîn. Mixabin em nikarin bêjin ku pirahiya zarokên kurd bi kurdî didin û distînin. Ji bo vê yekê, pêwîstî bi tedbîrên grîng û bi lez û bez heye. Hevalekî min ê ji Anatolya Navîn dibêje ku, niha dema mirov diçe Anatolya Navîn, êdî wan jî dest bi tirkî kirine. Heyf mixabin...

Ev pirsgrîk bi nivîsek-du nivîsan çareser nabe, ji ber ku pirahiya kurdan ji xwe bi kurdî naxwînin, yê dixwînin jî hinek ji wan zêde tînahîjîn, hinek jî guh nadin ser. Lê dîsa jî wekî mirovekî/e kurd divê em erka xwe bi cih binin û ji gelê xwe re binivîsin û bêjin ku, „em dixwazin bi kurdî bijîn! Jiyanekê ne bi kurdî be, ew ê nebe ya me! Bila

sed dewletên me çêbibin, bila demokrasîya herî dewlemend a me be, bila ji erd û ezmanan zêr bibarrin ser serê me; ger emê nikaribin bi zimanê dayîka xwe bidin û bistînin, zarokên xwe perwerde bikin û ji wan re çîrokên ji hinava gelê xwe, bi zimanê dayîka xwe bêjin, em çî ji wê dewlemendiyê bikin?”

Keda em di vir de bidin, dilopeke av ji behrekê ye; lê dîsa jî rûmeteke wê heye; herî kêr em bi vê nivîsê û bi nivîsên pey re werin, dixwazin bêjin ku „em alîgirê bikaranîna zimanê kurdî ne û em li dijî asîmîlasyonê cih digrin û têdikoşin“. Ji bo kesên ku nîrxê vê yekê nizanibin, yan jî bîr nebin, dixwazim mîna keke kin ji dîrokê bidim:

Dibêjin ku gava Nemrût bi mancîniqê Hz. Bîrahîm ji kela Rihayê diavêje nava êgir, gimgimoka kesk –ku hinek wek marmarok jî bi nav dîkin- bi devê xwe avê tîne û pîfî ser êgir dike. Hz. Bîrahîm vê yekê dibîne û ji nava êgir bang lê dike, dibêje; „*tu çî dikî, tu dibêjî qey bi wê dilopa ava tu tînî, tê karibî vî zîrecêbê êgir vemirîni?*“

Gimgimok ava di devê xwe de vala dike ser êgir û bersiva wî wiha dide: „*Dibe ku bi dilopa ava tînim agir venemire, lê herî kêr bila zalim zani- bin ku ez ne li aliyê wan, li aliyê te me.*“

Belê em jî dixwazin bêjin ku em bi bikaranîna û nivîsandina zimanê xwe, ne li aliyê dagirkerên asîmîlîst û hevkarên wan ên bi zanistî angonezanî zimanê dayîka xwe bi kar naynin, li aliyê kurdî û kurdewariyê ne...

Di roja me de bi rastî li hemberî hovitiya cinawirê asîmîlasyonê, pêwîstî bi diyarkirina aliyê xwe heye. Ger tu alîgirê kurdî yî, wê demê çima tu bi kurdî naaxivî, nanivîsî, naxwînî, nakenî û nagirî?

Yek alîgirê kurdî be, lê bi tirkî bijî; ew ne rast e. Gelê kurd, ger xwe hema îroj bi lez û bez ji vê çewtiyê nefilîtîne, bawer bikin, sibe-duzbe wê pir dereng be.

Pîştî vê bibîranîna kin, dixwazim hinekî jî li ser xala grîngiya hîndekariya kurdî rawestim. Gava dibêjim „kurdî“ divê ev peyv wek beramberiya „zimanê dayikê“ were têgihiştin. Ji ber ku grîngiya zimanê dayikê ji bo her gelê di heman wateyê de ye. Tirkî ji bo tirkekî, inglîzî ji bo inglîzkekî, elmanî ji bo elmanekî çiqasî grîng be, ji bo kurdekî jî kurdî ewqasî grîng e.

Çima zimanê dayikê grîng e?

Mirovên li ser xakekê angonezanî li ser xakên cuda cuda dijiyan, gava dest bi bikaranîna zimanê xwe kirin, li gorî

erdnîgariya li serê û awayê jiyana di-
kirin zimanê wan cuda cuda li pêş
ket. Cudatiya derxistina dengên a ji
dev, zimanên cuda cuda afirand û êdî
ew ziman bûn çanda wan mirovan
heta roja me bi xweguhertin û sazki-
rin hat.

Di roja me de, gava mirov li ser
zimanekî lêkolîneke hûrgulî bike,
mirov çî dibîne? Ji roja yekem a
dest bi axavtina bi wî zimanî hati-
ye kirin heta roja me çand û kev-
neşopiya bi wî zimanî hatiye jiyîn,
dikare tê de lê bikole û bibîne. Bê
guman çandên hevbeş jî hene. Dîsa
di navbera çandan de danûstendin
û vegirtina ser hev jî heye, lê belê
di nava her zimanekî de taybetiyên
çandî yên tenê bi wî zimanî dikarin
derkevin ser ruyê avê jî hene û ya
grîng jî ev yek e.

Zarokekî/e kurd gava ji dayik
dibe û bi dayika xwe û endamên
din ên malê re hînî kurdî dibe, bi
rêka zimanê dayikê çanda kurdî,
dîroka kurdistanê, kevneşopiyên
kurdan û wêjeya kurdî hîn dibe,
xwezaya Kurdistanê dinase.

Ev yek çawa pêk tê?

Gava dayik ji zaroka xwe re lorîkekê
bilorîne; wê nebêje; „*Orta Asyadan
at sırtında kılıç elde geldik*“ berûvajî
wê bêje; „*Şenga min, penga min, da-*

*yik çûye zonan, xwariye pelên kezwa-
nan, şîr ketiye guhanan...*“

**Wê demê zarok fêr dibe ku li
welatekî xwedî zozan dijî, li vî
zozanî darên kezwanan şîn di-
bin... û hwd.**

Zarok gava li strana Kawîs
Axa Çemê Çetelo guhdarî bike;
hînî „*neslin deden, ceddin ba-
ban, hep kahraman türk mileti*“
nabe, berûvajî, **wê zanibe ku axa
Kurdistanê di bin dagirkeriya dij-
minan de maye û kelepçe li destê
mrovên me dane û zilm li gelê
me kirine. Zarokê/a wiha dîroka
xwe fêr bibe, gava mezin bibe wê
ji bo azadî û rizgariyê têbikoşe,
ne ku li ber deriyê dewletê destê
xwe vegire û xulamtiyê bike.**

Ez dikarim van mînakên hîn jî
zêdetir bikim, lê di rastiyê de ev
her du mînak jî têrê dikin ku em
xwe bigihînin grîngiya bikaranîna
zimanê dayikê.

Em bi zimanekî din nikarin çan-
da xwe bidin zarokên xwe. Mirov
hînî zimanekî din dibe, ji bo ku
çanda wî zimanî binase, bi kesên ji
wî zimanî re bide û bistîne.

Dema kurdek tê elmanya, fransa,
ango cihekî din çima hînî elmanî,
frensî ango zimanekî din dibe? Ji
bo karibe bi wan mirovan re bide
û bistîne, çanda wan, kevneşopiyên

wan binase ku ji xwe re di nava wê civakê de karibe cihekî biafirîne.

Wê demê mînakên me dane rast in. Her ziman di hinava xwe de çanda civaka wî zimanê jê re dayikîyê dike dihewîne. Û kurdî jî ger zimanek e û ev ziman ger ji aliyê gelekî ango civakekê ve tê xwedîlêderketin, wê demê dîroka me, çanda me, kevneşopiyên me di hinava zimanê me de veşartî ne, em di nava zimankî din de nikarin lê yên xwe bigerin ango peyde bikin.

Ger em dixwazin wek kurdekî bijîn, wê demê emê bi kurdî bijîn. Ger em bi tirkî bijîn û em bêjin „em kurd in“, mixabin em nabin kurd; ji ber ku jiyîna bi tirkî wê me hînî biwêjên tirkî, wêjeya tirkî, çanda tirkî, awayê rûniştin û rabûna tirkî, xwarin û vexwarina tirkî bike. Gava ez wekî tirkekî rabim û rûnê, wekî tirkekî bixwim û vexwim, wekî tirkekî bireqisim û bilîzim, çawa ez dibim kurd? Ev jî pirseke divê were bersivandin e.

Ev nayê wê wateyê ku mirov dema bi kurdî nede û nestîne, mirov nabe şoreşger, demokrat, enternasyonalîst, fermandar, parlamenter, burokrat, ango tişteki din. Ev tev paye, raye ango rutbe ne. Lê ziman tişteki din e; wekî xwîna di laşê te de ango wekî çermê ser goşt û

hestiyên laşê te dipêçe ye. Gelek kes dibêjin; „ez erka xwe ya welatparêzî, şoreşgerî, demokratî, rewşenbîrî ... pêk tînim, ma bi zimanê dayikê nepeyivim, qey ez nabim welatparêz, şoreşger, demokrat, rewşenbîr? ...“

Bê guman tu dikarî bibî tev jî, lê tu bi kîjan zimanî diaxivî tu dibî welatparêz, şoreşger, demokrat, rewşenbîr ê wî zimanî...

Gava yek romenekê li ser kurd û kurdistanê binivîsîne, lê zimanê vê romanê ne bi kurdî –mînak bi tirkî, inglîzî, elmanî yan zimanekî din be; ji tevahiya xwendekaran di pirsim, gelo ev romana li ser kurd û Kurdistanê wê li gorî pîvanên wêjeyî yên gerdûnî, di pirtûkxaneyê cihanê de, bikeve nav refika wêjeya kurdî, yan wêjeya zimanê pê hatiye nivîsandin?

Hûn tev dizanin ku pirtûkeke bi tirkî hatibe nivîsandin, di pirtûkxaneyê de dikeve refika wêjeya tirkî, ya bi inglîzî hatibe nivîsandin, dikeve refika wêjeya inglîzî û li ser tê nivîsandin wêjeya tirkî, wêjeya inglîzî; çiqasî mijara pirtûkê kurd û Kurdistan be jî, nivîskarê wê ji sed bavikî ve kurd be jî, ji bo kurd û Kurdistanê canê xwe jî dabe, mixabin ji ber ku ew pirtûk bi zimanekî derveyî kurdî hatiye nivîsandin, nika-re di refika wêjeya kurdî de cih bigre.

Rewş, pîrsgirêk, mijar û çareserî evqasî zelal e

Di nivîsarên din de, emê qala rêziman û bikaranîna awayê rast bikin. Bi taybetî gava mijara rêziman tê gengeşekirin, gelek kes rêzikên rêzimanê kurdî (hinek wekî rêzimana kurdî dinivîsîn, ji ber ku dibêjin têgihên gramerê mê ne- lê peyva ziman nêr e.) bi rêzikên zimanên din re didin ber hev ango tev li hev dîkin û ev yek aloziyekê diafirîne.

Mînak, gava em li çapemeniya Kurdî dinêrin, pîrahiyê nûçeyan ji zimanekî din –pîrahî ji tirkî- tîr wergerandin û di hişmendiya wergerê de hizirînek wekî tirkî heye. Dibêje; „Ji bo Rojava alîkariyek tu jî bide“. Bi tevahî bi tirkî hatiye ramandin. „Rojava için bir yardım da sen ver“. Li vir peyva „yardım“ a tirkî pêşgir ango paşgir negirtiye, ji ber ku di zimanê tirkî de nêr û mê tineye. Kesê/kesa wergerandiyê peyv bi peyv wergerandiyê kurdî û peyva „bir yardım“ wekî „alîkariyek“ nivîsiye û dibêje.

Lê bi kurdî dema dibêje „alîkariyek jî tu bide“, her kurd

dizane ku ev hevok kêr e. Peyva „alîkariyek“ di vê hevokê de bireser e û divê were tewandin. Alîkarî peyveke mê ye û tewanga wê „ê“ ye. Wê demê divê bêje, Alîkariyekê jî tu bide. Ger em hîn rastir binivîsin. Tu jî alîkariyekê bide. Yanî bê tewanga „ê“, hevok nabe kurdiyeke rast a li gorî rêzimanê kurdî.

Bi vê sedemê em niha li ser mêbûn û nêrbûna peyvên û pê ve girêdayî li ser veqetandek û tewangê rawestin.

Di hevokekê de, navdêr, lêker, rengdêr, hoker, bireser û h.wekî din têgihên rêzimanî hene. Têkilî û girêdana di navbera van têgihan de, di zimanê kurdî de bi rêka nêrbûn û mêbûnê çêdibe. Di zimanên din de bi awayekî din çêdibin. Mînak; di tirkî de bi rewşên navan „ismin halleri“; di elmanî de bi artîkelan; di frensî de bi daçekên nêr û mêbûnê (le, la) tîr çêkîrin. Di zimanê kurdî de jî bi rêka veqetandek û tewangê tê çêkîrin. Em niha veqetandek û tewangê binasin.

Di zimanê kurdî- kurmancî de veqetandek û tewang

Veqetandek; gava peyvek bi peyveke din ve tê bikaranîn û ji bo mirov zayend û hijmara her du peyvan ji hev veqetîne, ji bo peyva yekemîn tê bikaranîn. Ev peyv bi pirahî navek e û ev nav bi navekî din ve, bi rengdêrekê ve, bi hokerekê ve ango bi peyveke din ve ji hev tê cudakirin ango veqetandin.

Em vê rêzikê li ser peyvan, di hevokan de, bi awayê nêr û mê bibînin:

Ji bo peyvên nêr:

zîlam:

diyar

zîlamê çeleng,

zîlamê Fatimê,

zîlamê li malê,

ne diyar

zîlamêkî çeleng,

zîlamêkî Fatimê,

zîlamêkî li malê,

kom

zîlamên çeleng

zîlamên Fatimê

zîlamên li malê

rengdêrî

navdêrî

hokerî

Ji bo peyvên mê:

jin:

diyar

jina xweşik,

jina bijîşkî,

jina li malê,

ne diyar

jineke xweşik,

jineke bijîşkî,

jineke li malê,

kom

jinên xweşik

jinên bijîşkî

jinên li malê

rengdêrî

navdêrî

hokerî

Em van mînakên di hundirê hevokan de bi kar bînin:

Zîlamê çeleng ê li ber malê rûdinê, birayê Fatimê ye.

Jina xweşik a li ber malê rûdinê, xwişkê Fatimê ye.

Tewang

Gava peyvek bi tena serê xwe be û li pey wê navdêrek, rengdêrek ango hokerek neyê, lê belê pirahî lêkerek cih bigre, wê demê ji bo diyarkirina kit, kom, diyar, ne diyar û zayenda wê peyvê mirov tewangê bi kar tîne.

Ji bo peyvên nêr:

Zîlamî got (zîlêm got) zîlamêkî got, zîlamên got,

Ji bo peyvên mê:

Jinê got, jinekê got, jinan got

Mirov vê rêzikê dikare wiha çêtir têbigihêje:

Wî zilamî got.

Wê jinê got.

Ji bo dema niha gava kirde sade be, bireser tê tewandin û mirov tewangê li vir bi kar tîne.

diyar

Ez wî dibînim.

Ez zilamî dibînim.

Ez zilê dibînim.

Li vir tê dîtin ku di zimanê kurdî kurmançî de du awayê tewangê heye. Yek tîpa „î“ li ser nav tê zêdekirin, ya din tîpa dengdêr a di kêneya dawîn de, tê tewandin dibe „ê“. Ev yek pirahî dema tîpa di kêneya dawîn de „a“ be tê bikaranîn.

Li hinek herêman jî tenê peyvên mê tên tewandin û yên nêr nayên tewandin.

Ez zilam- dibînim.

Ez jinê dibînim.

Ne diyar

Ez zilamekî dibînim.

Ez jinekê dibînim.

kom

Ez zilaman dibînim.

Ez jinan dibînim.

Bi kinahî ger em li ser guhertina peyvên a di hundirê hevokê de bi awayê, diyar, ne diyar, zayend û kom tiştekî rêzikî bêjin û bi zimanên din re bidin ber hev, tiştên ku di elmanî de wekî Artîkel, di tirkî de wekî halên nava tînanasîn, di zimanê kurdî-kurmançî de bi rêka veqetandek û tewangê tînan çêkirin û derveyî vî awayê me li jorê daye nasîn, ti awayekî din ê guhertina nava tineye.

Bi vê sedemê kurdî jî gelek zimanên din sadetir û hêsantir e.

Hevpeyvînek bi Memê Mala Hine re

Alî Çiftçî

Roj baş, birêz Muhammet! Di destpêka vê hevpeyvînê de dixwazim tu xwe bidî naskirin.

– Ez di sala 1975'an de li gundê Yuzukbaşıyê ku girêdayî navçeya Polatliyê ya ser bi Enqerê hatime dinyayê. Ji malbata me re Mala Hine dibêjin. Ji ber wê jî ez bi tevî navê Muhammet Gözütok, navê Memê Mala Hine jî bi kar tînim.

Ez heft salî bûm em çûn Eskişehirê. Min heta dibistana amadeyiyê li Eskişehirê xwend. Dû re me mala xwe bar kir Polatliyê. Li wir min dibistana amadeyiyê qedand. Di sala 1991'an de min dest bi xwendina beşa endezyariya zîraetê ya zanîngeha Enqerê kir. Di sala 1992'an de ji ber xebatên min ên kurdewariyê biryara girtina min derket. Ez jî naçar mam ku xwendina xwe di nîvî de bihêlim û biçim başûrê Kurdistanê. Di sala 1997'an de li bakurê Kurdistanê hatim girtin û ji ber xebatên xwe yên siyasî heşt salan di girtîgehan de mam. Di dawiya sala 2004'an de ez ji girtîgehê derketim. Wê salê min dest bi xwendina beşa felsefeyê ya Zanîngeha Enqerê kir. Dûre beşa radyo-televîzyon û sinemaya heman

zanîngehê xwend. Di sala 2011'an de di beşa felsefeyê ya Zanîngeha Enqerê de min mastira xwe qedand. Niha jî li zanîngeha Stenbolê di beşa felsefeyê de doktora dikim.

Tu dikarî hinekî qala zaroktiya xwe biki? Hevalên te yên zaroktiyê, listikên ku tu bi hevalên xwe re dilist, bûyer an serpêhatiyeka ku di zaroktiya te de bûne û di bîra te de mabin?

– Mîna ku min got dema ku em ji gund derketin ez heft salî bûm. Wê demê ez di dibistanê de derbasî pola sisêyan bûbûm. Lê dema ku em li bajêr jî bûn her havîn em dihatin gund. Ji ber vê jî em ji çanda xwe, zimanê xwe dûr neketin. Lê belê nîfşa me nîfşeke bextreş e. Lewre ez pênc salî bûm li Tirkîyê derbeya 12'yê Îlonê çêbûbû. Ji ber tîrsa vê derbeyê dê û

bavê min biryar girtibûn ku dê bi me re ne bi kurdî, lê belê bi tirkî deng bikin. Dê û bavê min tenê dema ku hêrs dibûn, ev biryar ji bîr dikirin. Diya min dema ku hêrs dibû xwe ji bîr dikir û bi kurdî nifr dikir. Ez dikarim bêjim ku ewil ez bi rêya nifran kurdî hîn bûm. Bêguman di mala me de dê û bavê min, xwîşk û birayên min ên ji min mezintir bi kurdî deng dikirin. Ji ber wê jî min kurdî baş fêr dikir. Mebesta min ji kurdî helbet diyalekta kurmançî ye. Her wisa min jî di şevên dirêj ên zivistanên zarokatiya xwe de tehma guhdarîkirina çîrokên kurdî girt. Şevên dirêj me listika bi navê qış-tik dilîst. Havînan dema ku em diçûn gund, em serê sibê ji malê derdiketin û heta êvarê em li derve diman û bi tevî hevalên xwe me dilîst û avjenî dikir.

Dema ku ez diçûm pola dawîn a amadeyîyê, min dest bi xebatê hînbûna gramera kurdî kir. Wê havînê ez çûm gund û min ji pîrîka xwe re got “Kurmançiya min ne rinde, ez havînê li ba te bimînim da ku kurmançiya min bi pêş keve.” Pîrîka min ji ber ku tirkî nedizana wê tim bi me re kurdî deng dikir. Dema ku min wisa got wê jî bi devoka me wisa bersiva min da: “Da hara. Xalk hoyê tirkî ya, dinikê ma jî hotiye kurmançî hu diqiya!” Pîrîka min nexwest ez kurmançî hîn bibim. Li

gor wê bi zimanê kurdî mirov tiştek bidest nedixist. Lê paşê kurmançiya min gelek baş bû, ez diyalekta soranî hîn bûm û min gelek kitêb wergerandin kurmançî. Piştî ku ez ji girtîgehê derketim heya niha debara xwe bi wergerê dikim. Pîrîka min sax bûya min ê jê re bigota “Va ye pîrê, ez bi zanîna wî zimanê ku te nedixwest ez hîn bim debara xwe dikim.”

Ger tu bikarî, malbata xwe bidî nas-kirin, ji kuderê hatine û li Polatliyê bi cîhbûne? Serpêhatiya koçberiya malbatê, ku ji aliyê mezinên we ve dihat qalkirin?

– Mîna ku min got navê malbata me Mala Hine ye. Bavê kalê min yekî por sor bûye. Loma jê re gotine Hine û paşê navê malbata me jî bûya Mala Hine. Em ji eşîra Canbegan in û li gor gotinên mezinan, kalên me di nîveka pêşîn a sedsala 19'an de hatine li başûrê Polatliyê, li nêzikî Yunakê gundek ava kirine. Navê wî gundê Siwêdî ye. Bi tirkî dibêjin Yüzükbaşı. Di sala 1952'an de cihê gund guherandine. Gundê me yê niha şeş an jî heft kilometre dûr e ji cihê berê. Gundê me berê girêdayî Akşehîrê bûye. Dema ku artêşa Yewnan hatiye nêzikî Polatliyê neketine nav gundê me. Lewre gundê me girêdayî Akşehîrê, ango girêdayî Konyayê bûye ku li gor peymanê dewletên serkeftî yên şerê yekem ê

cîhanê Konya diket para Îtalyayê. Lê belê eskerên Yewnanan ketine gundên din ên kurdan ku nêzî gundê me ne. Lê belê ji ber hin sedeman eskerên Yewnan çend car diavêjin ser gundê me û çend mêrên gundê me bi xwe re dibin ku heta niha aqubeta wan nayê zanîn.

Min her tim ji mezinan dipirsî ka em kengê, ji ku û çima ji Kurdistanê hatine. Lê belê kesî bersîveke wisa ku mirov pê tatmîn bibe, neda. Li gor gotinên wan em ji derûdora Meletiyê û Semsûr hatine. Lê kesî behsa wê yekê nedikir ka em çima hatine. Ew yek tiştekî gelek ecêb e. Lewre kurd bi wê yekê navdar in ku herî kêr heft bavê xwe dizanin. Yên me jî heft bavê xwe dizanin, lê belê nizanin ka bavê şeşan an jî heftan li ku hatiye dinyayê, an jî ji ku hatiye Anatolyayê. Li aliyê me gundên Kurdan bêtir di dawîya sedsala 19'an de ava bûne. Beriya wê heta demekê bi awayekî niv koçer, di konan de mane. Jixwe eşîra me koçer bûye û ev koçerbûn heta sala 1952'an bi awayekî dewam kiriye. Çanda me bêtir li ser xwedîkirina pez ava bûye. Çandin gelek kêr bûye.

Sedema ku mezinên me nizanin ka ji ku hatine bi dîtina min nebûna têgeha welat e. Eger tu li gund an jî bajaran niştecilî nebî, zeviyên te nebin, tu di nav xaniyên xweşavakirî de

nebî, tu xwedî keriyên pezan bî, tu di nav konan de bijî tu nabî aîdê axekê. Aîdiyeta ax, girêdayîbûna bi axê re bi cotkirinê dest pê dike. Eger tu ne bi cotê, lê bi xweyîkirina pez û dewaran debara xwe bikî tu xwe bi axekê girêdayî hîs nakî. Dema ku hêzek were te ji wir biajo tê wisa bêjî: “Ne xem e. Çawa be ez dikarim konên xwe berhev bikim, bi tevê keriyên xwe yên pez herim devereke din. Li wir konên xwe vedim û pezê xwe biçêrinim.” Bi dîtina min awayê jiyanê kal û pîrên me wisa bûye. Niha li ba Kurdên Anatolyayê têgeha welat heye. Lê belê ev welat ne Kurdistan e, Anatolya ye. Lewre gund û zeviyên wan li Anatolyayê ne, xaniyên wan li wir in. Eger hêzek were wan ji wir biajo jiyana wan serûbin bibe, heta trajediyek çêbe. Mirov dikare bêje ku êdî ew girêdayî axekê ne ku ew bi wê axê debara xwe dikin.

Min navê te cara evîl, qasî ku tê bîra min, di dawîya salên 1990î de bi namên te yên ji hepîsxanê, ji me ra dişand, bihîstibû. Gelo tu yê bikaribî hinekî qala wê demê bikî?

– Dema ku kovara Bîrnebûnê derket ez li girtîgehê bûm. Birayê min li Polatliyê kovara we belav dikir û her hejmar digîhande min jî. Min jî çend caran ji kovara we re name şandin û ji

xebatkarên kovara we û cenabê te re spasî kiribû. Piştî demekê êdî kovar neketin destê min. Loma jî min ji we xwest. Ji wê şûnde we ji min re kovar şandin. Dema ku ez li girtîgehê bûm min ji nêz ve kovara we şopand, her nivîseke kovarê xwend. Bi rastî jî di girtîgehê de dema ku hejmarên Bîrnebûnê digihîştin destê min, dilê min fireh dibû û min bi kêfxweşî nivîsên wê dixwendin. Dikarim bêjim ku Bîrnebûn di dîroka çapemeniya kurdî de xwedî cihêkî girîng e. Lewre hema bêje bîst sal e, bê navber çap di-be, di nav kurdên Anatolyayê de tore-ke peywendîyan ava kiriye, her wisa di nav kurdên Anatolya û Kurdistanê de pirek ava kiriye. Ji ber vê xebata dûr û dirêj û hêja ez we pîroz dikim. Mala we ava. Hêvîdar im ev xebata we bido-me û serkeftinên nû bi dest bixe.

Piştî ku tu ji hepisxanê derket te çi kir, bi çi karî re mijûl bû? Navê te wek fotograf û derhinerê film de jî tê naskirin. Tu dikarî hinekî qala ev hunera xwe bikî, bê ka ev hevesa te ji ku tê?

– Piştî ku ez ji girtîgehê derketim, min dest bi xwendina beşa felsefeyê ya zanîngeha Enqerê kir. Dema ku min dixwend, di sala 2006'an de dîwana xwe ya helbestan a bi navê Hê-şîn belav kir. Kitêb ji hêla weşanxaneyê Pêriyê ve hate çapkirin. Her wisa min

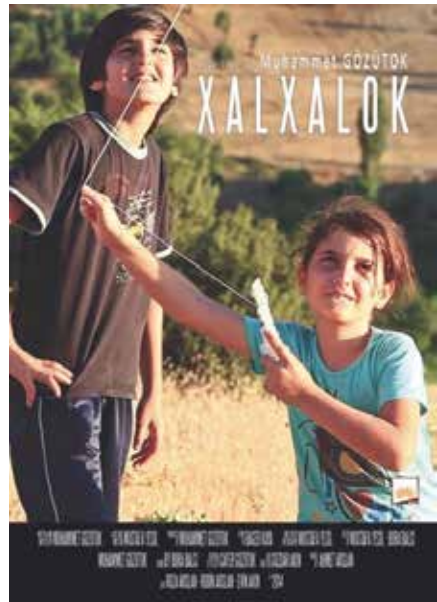
çend kitêbên din wergerandin kurdî. Ji hin kovaran re nivîsên kurdî nivîsandin. Her wisa min pirtûkeke mamoste Îsmail Beşîkcî wergerande soranî û kitêba Elaedîn Secadî ya bi navê Riştey Mirwarî ji bo tîpên latînî transkrîbe kir. Di sala 2010'an de ez li Stenbolê niştecih bûm. Di sala 2012'an de min li zanîngeha Stenbolê di beşa felsefeyê de dest bi doktorayê kir.

Heman salê me di bin banê Weqfa Îsmail Beşîkcî de Koma Sînemaya Kurdî ava kir. Em li ser sînemaya kurdî dixebitin û bi awayakî berdewamî berhemên sînemaya kurdî li wir nîşan didin. Her wisa di Desteya Çavdêriyê ya weqfa Îsmail Beşîkcî de cih digirim. Ji sala 2012'an vir ve di Enstîtuya Kurdî ya Stenbolê de dersên soranî didim. Her wisa di desteya kovara Zendê de cih digirim û di vê kovarê de nivîsên li ser felsefeyê dinivîsim. Hewl didim ku nivîsên kurdî yên li ser felsefeyê zêde bin û têgehên felsefî di ferheng û pirtûkxaneyê kurdî de cih bigirin.

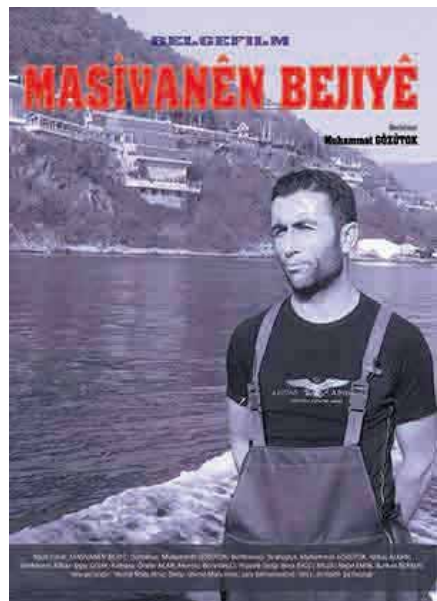
Di sala 2011'an de min belgefilma bi navê Masîvanên Bejiyê ku li ser kurdên Mêrdînî yên ku li Stenbolê masîvaniyê dikin, çê kir. Ev belgefilm kurdî bû û di gelek festîvalan de hate nîşandan. Par me li Pasûrê dîmenên kurtefilma

bi navê Xalxalokê girtin. Montaja vê kurtefilmê ku min derhêneriya wê kir, îsal qediya. Em niha wê kurtefilmê dişînin festîvalan. Her wisa par li başûrê Kurdistanê min wêneyên belgefilmeke bi navê Geştek li Başûr girtin. Niha li ser montaja wê filmê dixebitim. Di vê belgefilmê de çend rewşenbîrên bakurê Kurdistanê li başûrê Kurdistanê geştek li dar dixin. Belgefilm li ser vê geştê ye. Ez hêvî dikim ku di nav sê çar mehan de vê belgefilmê biqedînim.

Piştî ku ez girtîgehê derketim, min dît ku dîmen, berhemên sînemayî û televîzyonî ji berhemên nivîskî hêsantir digihîjin gel û ji zarokên heft salî bigire heta kal û pîrên heftê salî bala xwe didin berhemên dîmenî. Loma jî min biryar girt ku ez li ser radyo, televîzyon û sînemayê bixwînim. Di sala 2006'an de min dest bi xwendina wê beşê jî kir. Sînema çarçoveyeke gelek qewî ye û dikare mirovan di vê çarçoveyê de bigihîne hev. Hewcedariya kurdan jî platformeke wiha heye. Lewma jî di salên dawîn de gelek berhemên hêja yên kurdî hatin danîn. Hêvîdar im kurdên Anatolyayê bi rêya berhemên sînemayî bi hev re peywendiyêke hunerî çêkin. Ez jî dixwazim di salên bê de li ser kurdên Anatolyayê berhemên sînemayî çekim.

Tu wek kurdekî ji Anatoliyayê, li gelek deverên Kurdistanê gerîyaye tu rewşa kurdên Anatoliyayê ya îro çing dibînî? Dema tu ji aliyê ziman û hişyariya neteweyî ve lêbinêre?

– Di sala 1982 an jî 1983'an de gundiyeke me yê 30 salî ji bajêr hatibû nava qehwexaneya gund û “Selamun aleykum ey cemaat” gotibû. Wê demê kalekî me pêlava xwe avêtibû wî kesî û qêriyabû: “Tu fadi nokiya, têya viro tirkî dang dikiya!” Wê demê li gundê me axaftina tirkî tiştêkî gelek şerm bû. Tenê zarok carna tirkî dipeyivîn. Her wisa dema ku em li gund diçûn mektebê mamosteyan kê bi kurdî deng bikira ceza didan. Di wan salan de di nav malan de, li gund her kesî bi kurdî deng dikir. Lê belê niha rewş gelek cihê bûye. Polîtîka û alavên asîmîlasyonê bandoreke neyînî li ser civaka kurdên Anatolyayê kiriye. Niha zarok hema bêje bi kurdî nizanin. Mezin jî bi zarokên xwe re bi tirkî deng dikin û tenê di nav xwe de bi kurdî dipeyivin. Lê belê di dawetan de bi taybetî di van salên dawî de kurdên Anatolyayê stranên kurdî lê didin û li deverê gelek komên stranbêjan hene ku ev kom tenê di dawetan de distrînin.

Di dîroka têkoşîna neteweyî ya Kurdistanê de em tim li rastî kurdên Anatolyayê tên. Di nav endamên Cemiyeta Tealî ya Kurdistan de em dibînin ku Kurdên Anatolyayê hebûne. Di nav refên TIP'ê de kurdên Anatolyayê bi tevî kurdên ji Kurdistanê cih digirin. Her wisa di

salên 1970'yî de jî gelek şoreşgerên kurdên Anatolyayê di nav tevgerên siyasî yên Kurdistanê de cihê xwe girtiye. Di salên 1990'î de gelek ciwanên kurdên Anatolyayê bûne gerîla û li ser çiyayên Kurdistanê şer kirine. Eger em rêjeya vê beşdariyê binihêrin, em dibînin helwesta siyasî ya kurdên Anatolyayê mîna hev nîn in. Mesela kurdên Cihanbeylî û Kuluyê bêtir xwedî li nasnameya siyasî ya kurdî derdikevin. Li deverên din ên kurdên Anatolyayê asta pejirandina nasnameya siyasî ya kurdî ewqas bilind nîn e. Wek mînak eger em rêjeya dengên partiyên kurdî li Cihanbeylî û Yunak bidin ber hev em ê bibînin ku di navbera wan de cihêtiyeke mezin heye. Herdu navçe cîranên hev in û rêjeya kurdan li van herdu navçeyan nêzî hev in. Lê belê rêjeya dengên ku partiyên kurdan digire gelek cihê ne. Di hilbijartina dawî ya giştî de HDP'ê li Cihanbeyliyê %35, lê belê li Yunakê %7 girtiye. Ji ber ku gelek kurdên Kulu û Cihanbeylî sîh heta çil sal berê çûne Ewropayê û li wir kurdên ku ji Kurdistanê hatine û tevgerên ku ji bo mafên neteweyî têdikoşin nas kirine. Vê yekê wisa kiriye ku kurdên herdu navçeyan bêtir nêzî têkoşîna neteweyî ya li Kurdistanê bin. Lê belê ciwanên kurdên

Anatolyayê yên ku diçin zanîngehan bêtir bi xwendekarên kurd ên ji Kurdistanê re tevdigerin û helwesteke Kurdistanî nîşan didin. Lê belê divê em ji bîr nekin ku hin problemên kurdên Anatolyayê hene ku ne wekî problemên kurdên Kurdistanê ne. Lewre kurdên Anatolyayê wek kêmnatewê in, lê belê kurdên Kurdistanê ne kêmnatewe ne. Ji ber vê jî lazim e kurdên Anatolyayê we-rin ba hev ji bo mafên xwe yên çandî û kêmnateweyî bixebitin. Bê gu-man di navbera rizgariya Kurdistanê û bidestxistina mafên kurdên Anatolyayê de peywendiyê bîhêz heye. Lê belê em dibînin ku kurdên Anatolyayê rêxistinên xwe yên çandî û civakî hwd. ava nekirine. Divê kes û saziyên kurdewar ên kurdên Anatolyayê vê valahiyê tijî bikin. Eger ew sazi nebin rê li ber proseya asîmîlasyonê nayê girtin.

Stranbêjên ku tu jê hez dikî?

– Ez ji Nîzametîn Arîç û Ednan Kerîm pir hez dikim.

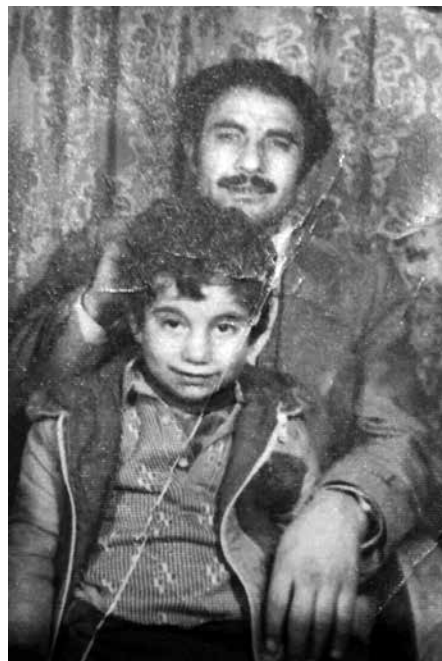
Filmê ku kêfa te jê re tê?

– Mandû (Îbrahîm Seîdî)

• *Nivîskarêla ku tu niha dixwî?*

– Helîm Yûsif – 99 Morîkên Belavbûyî
*Programa televîzyonê ku tu pir lê tema-
şe dikî?*

– Ez televîzyon temaşê nakim.

Mem û bavê xwe

Hobî, mijûliya dema vala?

– Film temaşê dikim.

• Xwarin û vexwarina ku tu pir ji hez dikî?

Li ba me xwarineke bi navê hevîrê bi kezebê birî heye. Ji wê xwarinê û ji ku-tilkan pir hez dikim.

Gotineka te ya dawî ku tu ji Bîrnebûnê re bêjî?

– Bîrnebûn di çapemeniya kurdî de kovareke gelek girîng e û ji bo kurdên Anatolyayê destkefteke mezin e. Hêvîdar im Bîrnebûn dê bidome û serkeftî be.

Mala te awa ku te wexta xwe ji bo vege-tand û pirsên me bersivandin!

STATÛYÊ GUNDAN

Seyfî Dogan

hawar kurdên Anatoliyê Navîn hawar

*carak din ro bi nîvro em xapandin neyar
serê wana bixwe biryarê wan
gundên me kirin mehelêke bajarên tirka*

Navên gundên me nasnama me yê!

Kurdên Anatoliyê Navîn, li gor eşîretên xwe li deştê Qonyê, xwe bi cîh kirine û hatina bicîhkirin. Eynê eşîretê li çend gundan belabûye. Kurdên Anatoliyê Navîn, gundên xwe, bi eşîrete xwe nav-kirin û bi wan navan gundên hatine naskirin û tên naskirin.

Lê dewletê tirk, hemî navên gundên kurdan guherandin tirkîyê ji bo ku qeytana wanan bi etnîsê, dîrokê, kultur, mitolojiyê va veqetîne û wanan hîn rehet asîmîle bike.

Kurdên Anatoliyê ji kok û esaletên xwe bi dûr bixe û bêkok bihîle. Xelkên bêkok ê wekî neçîrên bêzehmet in. Ê zu werin daqiltandinê.

Salê berê, dewleta tirk, destur hilda û li gor projêya bajarên mezin- Büyûk şehîr- şaredariyê gundan îptal kir û statûya belde dînan mahelê qezan. Qezayê ku buyîne navend, bi piranî bajarên tirka ne.

Îro, wextê ku karûbarên te bi

şaredariye hebe, gerek tu herî bajêr. Ji bo ku tu herî bajêr, tu hewcîyê wesitekê yî. Ji bo ku tu mesela xwe hal biki, dive tu bi tirkî deng bikî. Wextê ku tu birçî bûyî, tê li wir xwarinê buxwî û peren xerc bikî.

Ew bîryara ne li gor hiş û dilê me yê! Baş e! Temam! Lê em ji çi re ne!!! Em dê, navên gundên xwe, bi rîyên fermî, bi şunda biguherin navên kurdî. Bîrnebûnê ji bo vê meselê, numunê daxwaznamêk du caran di kovarê da nivîsand û weşand.

Heqî xwe bistîne! Reaksîyonê nîşan bide! Qûnê xwe ji herdê hilda û hereket bike!

Kar nêynika te ye! Gotinan qiyametên xwe tunen!!!

Ne pewist e ku ez şorê dirêj bikim. Dewletê tirkan, li meselê kurdan wekî li jêwergiranê jêr difikirê. Ew nivîs, min ji internete girt. Xwedîyê nivîsê Zeynelabidin Özmen e. Nivîs, ji kitêbeke ku li salên 1930 hatîyê nivîsandin da hatîyê wergirtin.

”Asimilasyon» û sađlamak için «Türklük Merkezleri» kurulacaktır. «Türklük Merkezleri» nde ekonomik egemenlik, Kürtçe ile ilgisini kesmiş bir zümrenin eline geçmeli, diđer yandan da mevcut tüccarla temasta bulunan dađlı Kürdü konuřturmak ve hükümete ısındırmak için Halkevleri görevlendirilmelidir. (118)

Köy köy gezerek ticaret yapan Kürt seyyar satıcıların yerini Türkler almalı, Türklerin kuracakları fabrikalarda Türk işçibařıları görevlendirilmelidir.” Özmen, sađlık sigortasının olmadığından yakınarak (146) doktorların yöre halkına ücretsiz olarak bakmalarını öneriyor.

Özmen'in bir bařka önerisi de řu: «Nahiye müdürlerinin süvari olmaları, mütemadiyen köy köy gezerek halkla temas etmesi Türk, Kürt ve Alevi ailelerin birbirlerine

kız alıp vermeleri, asker ve memur olarak Batı halkından bu bölgeye gelip Kürt kızlarıyla evlenip burada yerleřeceklerle arazi verilmek suretiyle iskanlarında sosyal tesirlerin icrası tebellür (billurlařır) ettirir.»

Türklük Merkezleri'nin etkili olabilmeleri için bu merkezlerde görevlendirilecek memurların Ankara'da veya Umumi Müfettiřliklerde özel eğitimden geçmeleri gerekir. Yoksa, «Kültür Merkezleri'nin Türk kültürünü ařılamak kabiliyetini artırmaya çalışmak lazımdır.

Yoksa Kürt de kendisine bir kültür yoluna girerse iş daha müşkilleşir.»

Devlet dairelerinde Kürtçe konuşmaya izin verilmemelidir. Kürtçe konuşan memurlar, önce uyarılmalı, Kürtçe konuşmaya devam ediliyorsa aylıklarından çeřitli oranlarda kesintiler yapılmalı, bu cezaya karřın Kürtçe konuşmayı alışkanlık haline getiriyorsa memurluktan çıkarılmalıdır.

Kürtler üzerinde ađalar egemendir. Bu ađaların, çeteciler ve kaçakçıların Kürtlerin arasından çıkarılması gerekir.

Halkevi, bu gibi işlerde etkin görevler üstlenmeli, Halkevleri'nde okuma odaları açılarak halka gazete ve dergi okutulmalıdır. (147)

VEGUHERÎN

- Serpêhatiya merivekî ku veguhêriye, bûye kêz -

Franz Kafka

Wergera ji almanî: Nuh Ateş

II

Gregor encax li hengorê ji xewa giran ya mîna bîrveçûyînekê bi xwe hêsiya. Bêguman ew ê pêçekê şûnda jî bêyî ku bihê bêzarkirin bi xwe bihêsiya, ji ber ku wî xwe têr vêsîyayî û xewhelnayî hîs dikir. Lê ji wî va wer xuya dibû, mîna ku ew bi dengê gavavêtîneke revokî û bi dîqetgirtina deriyê odeyê yê ber ve mabeynîyê, hêsiyabe. Şewqa rengavêtî ya çireya elektrîkî a cadeyê dida vir û wê, banê odeyê û alîjorê mobîliyayên bilind. Lê li jêr, li ba Gregor tarî bû. Wî xwe giran, hîn bi awayekî bişîyanekirî û bi pêkirina pozî çîpan yên ku hîn nû li ba wî bi qedir bûbûn, ber ve dêrî kişand, ji bo ku bibîne ka li wir çi hatibû pê. Kêleka wî ya çepê bi tûn mîna kuleke bi vekişîneke neçê xuya dikir û loma ew li ser du rêzeçîpan dikulîya. Bi ser da, çîpeke wî ji avûrûyê bûyerên danê sibehê da giran bi birîn bûbû -meriv pê mat dima ku yeke tenê birîndar bûye- û di pey va kaş dibû, mîna ku bêcan be.

Ew li ber dêrî bi tiştên ku di eslê xwe da ew ber ve wê derê kişandî hêsiya. Bihna tiştê xwarinê bû ev. Li

wir kasekî tijî şîrê şîrin û di nav da jî parîyên nanê sipî yên ku têda ajinî dikirin, sekinîbû. Hendik ma ku ew ji ber şabûnê bikenîya. Çimkî wî, ji ber birçîbûneke di ser ya sibehê ra, hema serîyê xwe hetanî jorê çavan kire nav şîr, lê bi lez û xeyalşikestî ew bi şûnda kişand, ne tenê ji ber zehmetîyên xwarinê yên ji avrûyê kêleka wî ya bi manî da. Ji bo ku bikanîba bixwara, divîya bû ku bedena wî bi tûnî bi nefeshelnan û berdanê biba alîkar. Ji xeynî vê, şîr yê ku ji berê da xwaştirin vexwarina wî bû, pê tahmxwaş dihat. Û sewa vê, xwangê ew deynabû odeyê. Qet na, erê, wî xwe, hemahema dijberî hemda xwe, ji kêse bi dûrxist, xwe bi xwe ra ber ve nava odeya kaşkir.

Gregor di navbera dêrî ra dît ku li odeya mêvanan çireya gazê hatiye vexistin. Halbukî di vê wexta rojê da, bavê, mîna ku kiribû edet, rojnameya xwe ya ku danê êvarê derdiket ji dayê û carcaran jî ji xwangê ra bi dengêkî bilind dixwand; lê niha meriv qet dengê nedibihîst. Belkî

ev liberxwandina ku xwangê tim ji Gregor ra qal dikir û dinivîsand, li demên dawîyê êdin ne li rewacê bû. Her weha bêdengî daketibû der û dorê, halbukî mal ne betal bû. “Ev çi jîyaneke bêdeng e ya ku malbat dijî,” Gregor ji xwe bi xwe ra got û bi rû da bêlivîn serî di ber da li tarîyê dinihêrî. Û wî xwe pê serbilind hîs dikir ku kanîbûye şertên jîyaneke ha di xanîyekî rind da ji dê û bavê û xwangê ra peyda bike. Lê çi dê biba, eger niha ev aramîya gîşt, ev heyîya gîşt, ev memnûnîya gîşt, bi encameke metirsî ji dest biçûya? Sewa ku ji van fîkaran bi dûr bikeve, Gregor destpê çerxbûnê kir û li odeyê vir da û wê da dikişîya.

Li êvareke dirêj, carekê perekî dêrî û carekê jî perê wî yê din viqasî navbereke piçûk hat jihevkirin û hema bi şûnda jî hate girtin. Kesekî dixwast ku bihê hundir, lê li rê ketibû şikê. Gregor di vê hengavê da hat li ber deriyê odeya mêvanan dawestî, ji xwe bawer, xwast bi awayekî rê li bike, ku mêvanê dudilî yê li ber dêrî bîne odeyê yan jî qet nebe, ku biza-na ka ew kî ye. Lê derî êdin nehate jihevkirin û Gregor nafilê pa. Berê, gava derî gîşt girtibûn, gîştan dixwaztin ku bihên ba wî. Lê niha her çiqas ku wî derîyek jihevkiribû û yên din jî bi dirêjîya rojê jihevki-ri hati-

bûn hîştin, qet kesek nedihat û mifte jî êdî ji der da di kilidê da bû.

Di derengîya şevê da çireya odeya mêvanan hatibû vemirandin û niha bi hêsanî dihate tesbîtîkirin, ku dê û bav û xwang hetanî hînge payî mabûn û meriv dikanî rind bibihîze, her sê jî li ser pozî lingan bi dûr diketin. Êdî hetanî sibehê tu kes nehat ba Gregor. Têr wexta wî hebû ku, bêyî ku bihê bêzarkirin, bifikirîya ka ew ê çawa jîyana xwe ji nû va rêkûpêk bike. Lê odeya betal û banbilind ya ku wî xwe lê ji neçarî bi panî li ser dabanê dirêj kiribû, ew ditirsand. Wî nedikanî di sebeba wê biderîne, her çiqas ku ew ji penc salan vir da rûniştvanê wê be jî. Bêyî ku hay jê hebe, wî bi çerxbûneke bi nîvî û fedîyeke sivik xwe bi lez kire binî qenepeyê. Her çiqas ku piştî wî bi guvaştina ji ber cihtengîyê pan bûbû û nedikanîbû serîyê xwe helne jî, wî xwe li wê derê pir baş hîs dikir. Tenê ew ji vê ne razîbû, ji ber ku bedena wî zêde bi ber bû, ew di binî qenepeyê da rind bi cih nedibû.

Li wir, ew bi dirêjîya şevê ma. Wî parek ji şevê bi xelmaşîya ku ew jê bi veciniqiyên ji ber birçîbûnê li pey hev xeşare xwe dibû û bi xem û omdîyên nezelal yên ku li ser yek encamê digihêştin hev, derbas kiribû. Li gorê vê, divîya bû ku ew vê gavê aram

tevbigerîya û li ser xwe ferz bikira, ku bi sayê sebir û rêzgirtina malbatî, tîna derdkêşîya malbatê kêmbikira. Derdkêşîya ji ber tengî û tahlîyên ku ew, ne bi destê wî be jî, bi rewşa xwe ya hal î hazir bûbû sebeb.

Sibehê zû, mîna ku hîn şev bû, fersendek bi destê Gregor ket, ku van hemd û pêşbînîyên xwe biceribîne. Çimkî wê hengavê, xwangê ya ku kincên xwe hema hema bi tûn li xwe kiribûn, derîyê ji hêla mabeynîyê da ji hev kir û bi heyacan li hundir venihêrî. Wê hema ew nedît û got, „Xwedêwo, dera ku ew li vir be; malava, wî nedikanî bifire!“. Lê gava ku Gregor di binî qenepeyê da bi ber çavên wê ket, ew pir pê veciniqî; wê nikanîbû xweragire û derî ji derva da şûnda kire hev. Dûv ra, te yê bigota ku ew ê ji vê rabûnûrûniştina xwe poşman bûye, wê cihlê derî dîsa ji hev kir û li ser pozî lingan, mîna ku hatibe ser pîtnexwaşekî yan ba yadekî, rabihurî hundir. Gregor serîyê xwe hetanî kênarê qenepeyê derxistibû û li wê sêyr dikir. Eceba ew a tê biderîne ku wî dest pê şîr nekiriye, ne ku tenê ji ber birçînebûnê; û wê ya hewce bidîta ku xwarineke din ya bi dilê wî bîne? Eger wê bi serî xwe va nekira, wî dixwast hîngê şûna ku bala wê bikişîne ser vê, rindtir

e ku ji nêz da bimire. Halbuki xwastekeke bandordar dikuta wî, da ku ew ji binî qenepeyê ber ve pêş bipeke, xwe biavê ber lingên wê û jê xwaşxwarinekê, çi dibe ma bibe, tika bike. Lê xwangê hema bi matmayî kaseyê ku hîn tijî bû û jê da tozikek şîr li der û dorê rijîyabû, dît. Wê ew tavile helna lê ne bi destên rût, belam bi paçekî pê girt û bire derva.

Gregor pir meraq dikir, ka ew a çi tiştên xwarinê bîne û li ser vê difikirîya. Lê wî hîç nedikanî biza-ne, ka xwang bi rindîxwazîya xwe, di rastî da çi dike. Sewa ku tahmê devî Gregor kêvş bike, wê ji wî ra çend çeşîd xwarin anîn û gîşt li ser rojnameyeke kevn rêxistin. Evana bûn: Sebzenî kevn û kesifî; hestine şevnistî di nav sosekî gewr î tîrbûyî da; çend mûj û behîv; girêk penêr yê ku Gregor berî du rojan xerab nîşankirî; naneke zîwa, naneke rûn têdayî û naneke rûn têdayî û xwê lêkirî. Ji xeynî van, wê av berdabû kasekî xas yê ji bo Gregor, guman e niha şûnda ji timî ra nîşankirî û ew deyna wir. Û wê dizanî rûyê Gregor nagire ku ber ve wê bixwe, loma ew ji nazîkîya xwe bi lez ji wir bi dûr ket. Heta wê, sewa ku Gregor bika-ne bi çûyîna wê bihêse û li gorê dilê xwe rehet rabê û rûne, mifteya dêrî bada.

Gava ku dest bi xwarinê bihê kirin, çipîkên Gregor divîzîn. La-
zim e ku birînên wî êdî bi tûn xwaş
bibûyana. Wî tu manî hîs nedikir û
li vê hayred dikir û dianî bîra xwe, ji
mahekê bêtir e, gava ku wî tilîya xwe
bi kêrê tozîkê birîbû û birîna wê hîn
heta duhnepêr diêşîya. „Ma divîya
bû ku ez niha kêmtir nazîk bibim?“
wî digot û penêrê ku ji xwarinên din
bêhtir bîza wî diçûye, bi çavbirçîtî
dixwar. Bi çavên bigirî ji ber têrî û
tatmînê, wî bi lez û li pey hev penêr,
sebze û sos dixwar; lê xwarinên teze
bi wî xwaş nedihatin. Wî nedikanî
tehemule bihna wan bike û heta
tiştên ku dixwast bixwe, ji wan ve-
didan û kaş dikirin, gavekê wê da
dibirin. Wî her tişt zû da halkiribû
û niha tiral li eynê derê xwe dirêj
kiribû. Wê gavê, xwangê bi badana
mifteyê xwast wî pê bihêsinê, da ku
ew şûnda bikişê ciyê xwe. Bi vê, Gre-
gor ji şûna xwe ya ku lê dihênîjîya
pekî û bi lez çû û kete binî qenepeyê.
Ji bo demeke kurt be jî, gava xwang li
odeyê bû, mayîna li binî qenepeyê bi
zehmet dibû. Ji avrûyê zêdexwarîne
da ew tenekê qilot bûbû û ji ber vê
jî ew di binî qenepeyê da bi zehmet
bi şûn dibû û wî bi zorê nefes diki-
şand û berdida. Bandora metirsîyên
piçûk yên nefesçikîyê li ser, bi çavên
beloqî wî li xwangê dinihêrî, bêyî ku

haya wê jê hebe. Wê bi şjingê ne
tenê bermayî, xwarinên ku Gregor
qet destpênekirî jî rêş dikirin, mîna
ku ew êdî ne lazim bin. Wê tiştên
rêşkirî bi lez dikirin helbekê û de-
vanga wê dida ser û ji odeyê bi der-
dixist. Bi çûyîna wê ra, Greger ji binî
qenepeyê bi derket û xwe berdida.

Bi vî awayî, êdî her roj xwarina
Gregor dihate ber. Cara yekem danê
sibehê hîn ku dê û bav û keçîka
xizmetkar di xew da bûn. Cara
duyem li pey dagirtina xwarina
nîvro; ji ber ku hînge jî dê û bav dîsa
gavekî radimedîn û xwangê jî keçîka
xizmetkar ji bo tiştmiştekişî dişande
derva. Bêguman wan jî nedixwastin
ku Gregor birçî bimê. Dibe ku wan
nedikanîn xweragirin ku tenê bi
bihîstina ji vir û wê hay jê xwarina
wî bibin. Dibe ku xwangê qemîşe
wan nediwû ku ew zêde pê biêşin,
jixwe di rastîyê da ew têr pê diêşîyan.
Geregor hîç nedikanî bizane ka bi
kîjan bahaneyan hekîm û kilîdvan
hinge, li yekem danê sibehê ji malê
hatibûn biderxitin. Ji ber ku ew
nedihat fehmkirin tu kesî, xwang jî
tevê, nefikirîya ku ew ê bikane yên
din fehm bike. Û niha ew mecbûr bû
ku pê bihata ser, gava xwang li odeya
wî dibû û ji devê wê ax û wax ên ji
vir û wê ra û banga ji der û dorên
piroz ra dihatin bihîstin. Paşê, wexta

ku Gregor êdî kêr û zêde hubûbû her tiştî -meriv nedikanî qala hukirineke bi gîştî bike-, yekcaran ew bi gilîyekî neçê yê ku bi nêteke rind hatiye kirin yan jî dikane wer bihê mitalekirin, dihêsiya. “Wî ji xwarina îro hez kiriye,” wer digot Xwangê, gava ku Gregor xwarina li ber mîna qeda ji binî da teva dikir. Lê gava berevajîya vê bibûya, her ku diçû wer jî dibû, hîngê jî digot, “Vê carê dîsa qet dest pê nekiriye.”

Gava ku Gregor nedikanî raste rast qet tu nûçeyan bibihîze, hîngê bi dîqet guhdarî li tiştên ji odeya li kêlekê dikir. Kîngê ku wî ji wir da dengê dibihîst, hema dîmeşîya ber deriyê wê û xwe bi tûnî bedenê dida ber. Bi taybetî jî di demên pêşî da, li wir tu sohbetên ku, bi dizîkî biba jî, bi wî ra ne eleqedar tune bûn. Bi dirêjîya du rojan, wexta xwarinê ya her danê rojê şewir li ser çawabûna rabûn û rûniştinên ber ve wî bû. Dengkirinên di navberê xwarinên danan da jî li ser vê mijarê bûn, ji ber ku kêmtir du merivên malbatê tim li mal bûn. Tu kesî nedixwast bi tenê li mal bimê û mal hîç bêkes nedihate cihîştin. Keçika xizmetkar jî hîn roja siftê -rind ne zelal bû wê çiqas hay jê qewimîyan hebû- bixwarvahatinî jî dayê tika kir ku ew wê hema ji kar bi derxe. Ji çaryek saetê bi şûnda, wê

xatirê xwe xwast û bi çavên bi girî teşekir kir, mîna ku ji ber rindîyeke mezin ya ku jê ra hatibe kirin va be. Û bêtî ku ji wê hatibe xwastin, sondeke pir neçê xwar, ku ew ji tu kesî ra van serhatîyan kat neke.

Ji niha şûnda, êdî xwang mecbûr bû ku tevî dayê şivê jî bikelîne; lê zehmetîya vê ewqas ne pir bû. Gregor tim û tim dengê du merivan dibihîst. Yekî yê din nafilê tekelifê xwarinê dikir û yê din, ji “berxwedan bî, têrî min heye” yan gotineke wekî vê bêhtir, tu bersivê lêvnedigerand. Dibe ku tiştê nedihat vexwarin jî. Carcaran xwangê ji bavê dipirsî ka dilê wî bîrayekê dixwazê û dixwast ku bi xwe jê ra bîne. Gava ku bav bêdeng dima, hîngê jî wê sewa ku rê li ber gumanên wî bigre, digot ez a dergevanê bişînim. Li dawiyê, piştî ku bavê pît digot, “Na!” êdî li ser vê nedihat dengkirin.

Hîn li roja siftê, bavê hesab û kitabên sermîyana dayê û xwangê û dahatîya wê gîşt li ber çavan rêxistibû. Geh wir da û geh wê da, ew ji ber maseyê radibû û ji qutîya ku wî berî penc salan ji dukana xwe ya jihevda ketî xelas kiribû, belgeyek yan jî deftereke qeyîdê derdixist. Meriv dibihîst, gava ku wî kilîda wê ya lihevgerîyayî vedikir û bi şûnda dikire hev. Cara pêşî bû ku Gregor di

malhebsîya xwe da, bi bihîstina çend gotinên ji beyanên bavê şa dibû. Ew di wê fikirê da bû, ku ji dukanê da tiştek ji bavê ra nemabû. Jixwe, bavê jî berevajî vê ji wî ra, her çiqas ku wî jê pirs ne kirîye jî tiştek negotibû. Hîngê xema Gregor tenê ew bû, ku çî lazim e bihata kirin, sewa ku malbat bikane vê qeda-belayê a ku ji dukana jihevda ketî tê gerîya û omdîya ferdên malbatê şikandibû zû ji bîr bike. Û hîngê wî bi sebateke taybetî wekî berdestîkê dezgeha bazirganîyê dest pê kar kiribû û pir zû helkişîya merteba bazirganîya seyar. Di saye vê da, ew bûbû xwedîyê derfetên din yê qezenckirina pereyan. Bi wergirtina parsedîya ji serkevtina karê bazirganîyê, raste rast pereyên neqîd diketin destê wî û dihatin ber malbatê ya ku pê mat û mest dibû. Çi dem û dewranên xwaş û geş bûn. Lê paşê ew tu caran mîna berê dubarê nebûn û qet nebê nezîkî wan nebrûsîn. Halbûkî Gregor pir pere jî qezenc dikirin û dikanî mesrefên malbatê gîştan helne ser xwe û dikir jî. Erê, him malbat û him jî Gregor lê banîbûn; malbatê pere biminetdarî heldigirt û Gregor jî ji dil dida. Lê nêzikîyeke germ di navbera wan da êdî çenedibû. Tenê xwangê xwe nêzikî Gregor digirt. Pîlaneke wî ya veşartî ji bo wê hebû.

Berevajî wî, xwangê ji muzîkê pir hez dikir û bi lêxistina li vîyolînê meriv zîz dikir. Wî dixwast ku sala bihê wê bişîne zanîngeha muzîkê. Ew î di wê nêtê da bû, ku bêdudilî xwe bide ber xercîyên wê yê bedelgiran. Bedeleki ku paşê, bi awayekî dê şûnda li wî vebigerîya. Carcaran, ku kêmbê jî gava Gregor li bajêr dima, di sohbetên wî yê bi xwangê va şor di hate ser perwerdeya muzîkê, lê tim mîna xewneke xwaş ya ji bicihbûnê dût. Dê û bavê jî hiç nedixwastin ku bilêv kirina wê bibihîzin. Gregor li ser vê mijarê cidî disekinî û dil hebû ku pîlana xwe li Êvara-Noelê beyan bike.

Wexta ku wî li vir bi pê û bi bedana repkirî li ber dêrî guhdarî dikir, fikirên ha yê ji bo rewşa wî ya niha bêkêr di serîyê wî ra diçûn û dihatin. Ji ber qerimîyê, wî carcaran nedikanî guhdarî bike û dihişt ku serîyê wî jixweberê li dêrî biketa, lê wî hema ew bi şûnda digirt. Çimkî xişîniya sivik ya ku ji pêvadana sêrî a li dêrî derdiket li odeya li tenîştê di hate bihîstin û rûniştvanên li wir pê bédeng dibûn. Pêçek neçû, bavê got, “çi dike va dîsa?” pê ra jî berê xwe berve dêrî kir. Û paşê şewrê ji nû va dest pê dikir.

Ji berê da, Gregor têr hay ji wê taybetîya bavê hebû; gava ku wî

beyan didan xwe pir cara dubare dikir. Ji ber ku ew zûva ye bi van tiştan ra mijûl nedibû û ya din jî dayê her tişt bi carê siftê ra fehm nedikir. Li gor salixdanên wî, her çiqas ku ji qeza û belayan zîyan gihêştiye wan jî, ji hêla din da, sermîyaneke piçûk ji demên berê da ji wan ra mayîbû û faîzên wê yên destpênekirî jî hatibûn ser. Wekî din, hen ji pereyen ku Gregor her mahê dianîn mal diman. Wî ji wan çend Gulden ji xwe ra xerc dikirin û yên ku nedihatî serfkirin gihêştibûn hev û jê sermîyaneke bi serî xwe hatibû pê. Gregor li paş deriyê xwe bi şewq serî dihêjand û bi vê baldarî û tesorufkariya nedipayî şa dibû. Ya rast, wî ê bikanîya bi van pereyên mayî dêynê bavê yê ji serdarê bazirxaneyê ra par bi par bida. Û roja ku wî ê bikanîbûya dest ji kar berda ê hîn zû bihata. Lê niha, bêguman wekî ku bavê çêkiriye hîn baştir bû.

De tu were wê, van pereyan qet ne bes bûn û bi faîza wan jî malbatê nedikanî debara xwe bikira; ne zêde, belkî salekê ên pir du salan ê pê bikira. Ya din, ev kulturek pereyan ji bo rojên destengîyê hatibûn komkirin, ne ji tişteki din ra û loma dera ku tu kesî dest tê nedaba. Pereyên ku meriv pê bijî divê bihên qezenckirin. Her çiqas ku siheta bavê li şûnê

bûya jî, wî ji penc salan vir da kar nekiribû û loma ew ê pir ne çavbir biba. Di nav van pênc salan da, yên ku yekem tatîla jîyana wî ya bi zehmet û sernekevtî bûn, wî pir bez girtibû û ji ber vê jî cangiran bûbû. Ma ya rewşa biba ku dêya wî ya pîr bişûxilîya û pere qezenc bikiran ya ku nexwaşîya nefestengîye dikişand û bi zehmet li nav odeye digerîya û ji ber nefestengîyê ji du rojan yek li ser paldankê li ber pencereya vekirî derbas dikir? Lê xwanga xizan, ma ya biba ku wê pere qezenc bikiran ya ku bi heftdehsalîya xwe hîn zarokek bû û jîyana xwe ya heta niha a lê rewşa û bi taybetî û meşqeleyên wekî, xwexemilandina bi kincên rind, dirêj raketin, alîkarîya karên nav malê, tevlêbûna çend şênîyên mitewazî û di ber her tiştî jî bilêxistina li vîyolînê dibihurî? Gava ku gilî û gotin dihate ser hewceyîya qezenckirina pereyan, alaveke pir bi tîn ya ji ber fedî û xemxuriyê pê Gregor digirt, ew pê hema ji ber dêrî bi dûr diket û xwe diavête ser paldanka çêrminî û hênik ya li kelekê dêrî.

Li wir, ew pir caran bi dirêjîya şevan dima û bêyî ku bîstekê çavan bike hev û bi saetan li ser paldanka çêrminî digevizî. Yan jî hewl dida ku paldankeke, bêyî ku xwe ji ber zehmetiyên wê yên mezin babida,

ber ve pencereyê kaş bike, da ku ew bikane berve jorê kenda pencereyê helbikişê; û paldank li ber piştê wî, bi pencereyê hebstartî li derva binihêre. Guman e ku bibîraniya rehetîya demên berê ya ku li vir hewniya wî pê dihat, mîna ku barek ji ser heldihat. Di rastî da, wî roj bi roj tiştên hendik ji wî dûr jî, her çû şêlî diditin. Nexwaşxaneyê li hember ya ku tim û tim jê va xuya dikir û wî lenet lê dikir, êdî hîç bi ber çavên wî nediket. Û eger wî rind nezanîbûya ku ew li cadeya Şarlottenê ya bêdeng lê tam bajarî rûdinişt, wî ê bawer bikira, ku ew î di pencereya male xwe ra li çoleke xewle ya ku lê ezmanê gewr bi erdê gewr va bi awayekî jihevderxistî digihêştin hev, mîs dikê. Paldanka li ber pencereyê yek û du caran bi ber çavên xwanga miqetdar ketibû. Ji vê pêva, gava ku wê ode berehev dikir paldank dîsa kaş dikir ber pencereyê û li cihê berê bi şûn dikir. Heta ji hîngê şûnda wê pêşperê pencereyê ji hev cihdihîşt.

Xwazika ku Gregor bikanîbûya bi xwangê ra deng bikira û ji bo hemû xizmetên wê berxwedariyek lê vebigeranda, hîngê wî ê hêsanîr tehemule barê minetdariyê bikira. Lê ji ber ku va ne mimkûn bû, ew pê berxweketî dibû. Xwangê hewl dida ku vî halê riswa heta ku heyê nede der, û her

diçû di vê cihê de jêhatîtir dibû. Lê Gregor jî pêdapêda pir baş tê her tiştî dianî der. Bi tenê serî xwe, hatina xwangê ya odeyê, bi wî bi xof dihat. Ku çîng ew dikete hundir, bêyî ku venêre û dêrî ji paş xwe va bigire, sewê ku çavê tu kesî li odeya Gregor nekeve û her çiqas ew di vê meylê da diqetdar bû jî, bi lez dimeşîya ber pencereyê. Û bi destên cîrfonek wê ew vedikir, te yê bigota ew ê li ber vetisînê ye. Çiqas sar jî bûya ew bîstekê li ber pencereyê dadiwestî û kûr nefes dikişand. Bi reperepa vê çûyîn û hatinê Gregor her roj du caran vediciniqî û di wê wextê da, di binî qenepeyê da dicirifî. Û wî rind pê dizanîbû ku xwangê, eger jê bihata, ew ê ji van nerehetîyan biparasta û ya bi wî va di odeya wî ya bi pencereyên girtî da bimaba.

Di ser veguherîna Gregor ra mahek derbas bûbû û êdî tu sebebeke taybet nemabû ku xwang li hember şikla Gregor mat bibûya. Carekê ew ji ya berê hendik zûtir hat û dît ku Gregor î hîn li ber pencereyê bêliv û jiveciniqîyê ra hema hazir dawestîye û li derva dinihêre. Ku neketiba hundir jî, va ji bo Gregor ne tişteki nepayî bibûya. Ji ber ku wî bişûngirtina xwe ya vê demê, rê li ber wê girtibû, da ku ew hema pencereyê vebike. De tu were,

ew nehat hundir, şûnda vegerî û derî ji paş xwe va kire hev. Yekî yad ê bifikiriya û bigota, Gregor î li benda wê bû û dil hebû ku wê ges bike. Wî hema xwe di binî qenepeyê da vêşart, lê gerek bû ku hetanî nîvro, berî hatina xwangê, li wir bipa. Xwang ji ya berê bi teleşetir xuya dikir û wî ji vê biderdixist ku, ew hîn ne hazir e tehemule dîmenê wî bike û ew a di dahatîyê da jî tehemulnekirî bibe.

Û lazim bû ku ew ji vê rawire û ji ber biberçavketina parçeyekî piçûk ji bedena wî yê ku ji binî qenepeyê derketî, neriwe. Ji bo ku xwang wî di vî halî da nebîne, rojekê wî -ji bo vê çar saet pê lazim bûn- çarşeva ser qenepeyê avêtibû ser pişt xwe. Wî çarşev weng bi şûnkiribû ku ew pê bi tûnî hatibû nixmandin û xwangê ku xwar va bihata jî nedikanibû wî bibîne. Ku ev çarşeva li gor fikra xwangê ne gerek bûya, hînge wê dikanibû wê ji ser rake. Lê ji ber ku, wekî têr xuya bû, ku evîya ne bi dilê Gregor bibûya, wî ê xwe veng veneşartiba, wê çarşev weha wekî berê cihîşt. Û heta Gregor di wê bawerîyê da bû, ku wî çavlegrandineke minetdarîyê bidestxistiye, gava carekê bi dîqet serîyê xwe ji bin çarşevê hendik helna, da ku bibîne ka xwang çawa li vê tevgêra niha dinihêrê.

Di panzdeh rojên pêşîyê da,

dilê dê û bavê nedigirt ku biçûyana ba Gregor. Lê wî ji wan tim û tim gotinên şayanî teqdirê di derheqê kar û barê xwangê yê niha da dibihîstin. Halbukî ew hetanî niha ji xwangê bi şikayet bûn; ew ji wan va mîna keçikeke bêkêr xuya dikir. Lê niha her duyan, gava ku keçikê odeya Gregor dida hev, bi hewêş li ber dêrî odeyê benda wê dipan. Kîngê ew ji odeyê derdiket, hema dixwastin ku ew ji wan ra qalê bike, ka vê care xwarin û rabûnûrûniştinên wî çîng bûn û ka rindbûneke piçûk pêkhatiye. Wekî din, dayê dixwast rojekê pêş da biçûya zîyareta wî, lê bavê û xwangê ew şûnda digirtin, ji ber sebebîne maqul yên ku Gregor bibaldarî guh dida ser û bitûn pê razî dibû. Lê paşê, dayê bi zorê dihate girtin û gava diqîrî û digot, “berdin ez herim ba Gregor, lawê xwe î bextreş! Ez mecbûr im herim ba wî, ma hun çima vê fahm nakin?,” hîngê Gregor difikirî ku, belkî baştir bûya, dayê bihê ba wî, lê ne herroj, belkî ji hêfte carekê. Wê her tişt ji xwangê rindtir fehîm dikir. Xwang ya ku, her çiqas wêrek bûya jî, hîn zarokek bû û dibe ku xwe ji ber bêxemiya zaroktîyê dabûbû ber barekê han î giran.

Mirazê Gregor yê dîtina dêya xwe zû hate şûnê. Wê rojê, sewa xatirê dê û bavê, wî nedixast xwe li ber pence-

reyê binimîne; lê li ser dabana teng biqasî yekduse metroçarkênar, wî nedikanîbû zêde bixuşîya. Xwedirêjkirina di bêdengîya şevê da jî li wî giran dihat. Demekê şûnda wî ji xwarinan jî êdî qet tu tahm helnedina. Û ji ber vê, sewa ku hewênîya xwe bîne, wî xwe hukiribû xuşînîya virda û wêda ya li ser ban û diwarên odeyê. Xasme ji bidardabûna bi banê odeyê va hez dikir. Evîya, bi danberhevîya bi xwedirêjkirina li ser dabanê odeyê va, tiştêkî pir cîhê bû; meriv serbest nefes digirt û dida, pê sivikhejîyek li tevahîya bedenê belav dibû. Û bi vê xweberdayîya mîna kêfxwaşiyê a ku ew li jor têda bû, dikanî sist bibûya û ji xafil da, bêtî ku wî ew bipa, xwe berda û biketa ser dabanê. Lê niha, xuya dibû ku ew ji ya berê çêtir hakîme bedana xwe ye û ji ketina ji cihêkî weha bilind da ê bê xişbûn bifilitîya.

Haya xwangê tavile jê meşqeleya nû ya ku Gregor ji xwe ra peyda kiribû bû. Ji ber ku wî di pey xwe va madeya nûsikî cihdihîşt. Û wê rind kiribû serîyê xwe, sewa ku Gregor bi şîya bike têrî xwe bixuşe, rê li ber vebike û mobîliyên ku li ber wî dibûne manî, bi taybetî kodîk û maseyê ji odeyê biderxe. Lê wê bi tenê serî xwe nedikanî ji bin vî karî derbikeve û rûyê wê nedigirt ku ji bo

vê alikariyê ji bavê bixwaze. Bêguman yarmetiya keçîka xizmetkar jî nebûya; ew keçîkeke hîn şanzdeh salî bû û wê, her çiqas ji karberdana aşpêja berê vir da, bi wêrekî xwe dida ber kar û bar jî, di destpêkirinê da hêsanî daxwaz kiribû, da ku ew bikane derîyê aşxaneyê timî girtî bihêle û tenê ji bangkirinên xas ra vebike. Loma xwangê ji neçarî carekê, gava ku bav ne li ma bû, bange dayê kir. Ew bi wêrinîyên şabûnê hat, lê li ber derîyê odeya Gregor lal ma. Berê, helbet xwang li odeyê nihêrî ka her tişt li şûna xwe ye. Paşê wê hîşt ku dayê bikeve hundir. Gregor bi lezûbez çarşev hîn zêde qatkir û ber ve jêr kişand. Çarşev mîna ku di rastî da jixweberê avêtibûn ser qenepeyê, xuya dikir. Gregor vê carê jî dest jê berda, ku bi dizikî di binî çarşevê da hema li dayê venêre û jê fereqet kir ku wê niha bibîne; lê şadibû ku ew hatiye. “De were lê, meriv wî nabîne,” xwangê got û guman e ku wê bi destê dayê girtibû û ew dianî odeyê. Wê gave Gregor dengê kodîka kevn û giran dibihîst ya ku her du jinên hejar ji şûnê kaşdikirin û her diçû xwangê piraniya barê wê heldina ser xwe, bêtî ku wê dengê şîret û şîyarîyên dayê bigihanda xwe; dayê ditirsîya ku wê dereke xwe biêşanda.

Kaşkirina kodikê pir dirêj ajot. Ji çaryek saetê şûnda dayê got, çêtir e ku kodik li şûna xwe bimîne. Yekem, ev ê pir giran bû û wan nedikanîbûn vî karî di ber hatina bavê bibin serî û mayîna kodikê li nava odeya Gregor, dê bibe manî. Duyem, ev ê di şikê da bû, ka Gregor ê bidûrxistina mobîliyayê bihê ser. Bi nihêrîna dayê bervajîya vê jî rast bibûya. Bi mêskirina li dîwarê betal dilê wê diêşîya; û ma çima Gregor ê weha hîs nekiriba, ji xwe ew zûda ye ku hubûbû mobîliyên odeyê û loma jî wî ê xwe li odeya betal bitenehîştî hîs bikira. “Ma ne weng e?” Wer got dayê bi dengê weng î pir nizm, tê yê bigota ew ê dikê pistepist, mîna ku dixwast Gregor tenê tonê dengê wê nebihîze, bêyî ku bizanîya ka ew tam li ku ye. Çimkî wê qîma xwe rind pê anîbû, ku Gregor î gotinan fehm nakê. Û wê da ser got, “ma weng ne ye, yanê em bidûrxistina mobîliyayê didin nimandin ku me omdîya xwe bitûn jê birîye û em bêmerhemet wî bi tenê serî xwe cih-dihêlin? Bawer dikim ya herî baş ev be, ku em odeyê wekî berê cihbihêlin, sewa ku Gregor, gava ew bi şûnda vejerîya cem me, her tiştî neguhêrtî bibîne û bikanibe qewîmîya di wê navberê da bi hêsanî ji bîr bike.”

Bi bihîstina van gotinên dayê, Gregor tê biderdianî, ku tunebûna

her çeşîd danûstandina yekser a însanî bi jîyaneke yektonî va giredayî ya du mahên rabirtî di nav malê da, lazim bû heşgihêştîya wî serûbinhev kiriba. Wî nedikanîbû wekî din rave bikira; çimkî ne wer bûya, wî ê bi cidî çawa bixwasta ku odeya wî bihê betalkirin. Ma wî bi rastî dil hebû ku odeya germ, bi mobîliyayên rehet û mîratmayî xemilandî, bibûya cehenem a ku wî bikaniya tê da bê manî berve her derê bixuşîya û helbet bi rû da jî rabirduya xwe ya însanî hema bi tûn ji bîr bikira? Ew gihêştibû wê qonaxê ku ji bîr kiriba, lê dengê dayê yê ku wî ji zû va nebihîstibû, ew hîşyar kiribû. Qet tiştek divê nehata biderxistin; her tişt divê bima; ne di cih da bû, ku kêrhatîya tesîra mobîliyayê li ser rewşa wî, bihê qutkirin; û ne xem bû ku mobîlîya li ber xuşîna wî ya bêmene a vir da û wê da, bibûya manî, beravajî ev awantajeke mezin bû.

Lê xwang mixabin di fikireke din da bû. Wê ji xwe ra kiribû xûyekî, bi tûnî ne bêheq bû jî, di şewrên bi Gregor va eleqeder da, ew mîna xaszaneyekî derdikete hemberî dêûbavê. Aniha jî, mîna ku tewsiya dayê jê ra bûbû bahane, wê israrê dikir, ku ne tenê, wekî ku wê berê difikirî, kodik û maseya nivîsê, ji xêyrî qenepeyê çi heye, mobîlîya gîşt

ji odeyê bihê derxistin. Bêşik sebeba vê daxwazkarî û berdanemaniya wê ne tenê înadkarîya zarokatîyê û bixwebawerîya ku wê di demên dawîyê da li xwe kiribû mal, bû. Li gor çavdariya wê, sewa xuşînê cihekî zêde ji bo Gregor pêwîst bû; û li hemberî vê, qasî ku ji meriva va xuya dikir, mobîliya qet bikarnedîanî.

Kî dizane, belkî hîsa heyranî ya keçikên di çaxê wê ra jî rolek lêyîstîbû; hîseke ku di her fersendê da li têrbûnîyê digere; û bi rêhêldana wê, Greteyê xwastibe ku rewşa Gregor hîn xerabtir binimîne, sewa ku ji ya heta niha zêdetir xizmeta wî bike. Çimkî ji Greteyê bêhtir tu kesî nedikanî ku biwêre bikeve odeyê, ya ku tenê Gregor bixwe li ser dîwarên wê yên betal bi hikum bû.

Û bi vî awayî Grete ji biryarên xwe danegerîya û bi gurra dayê nekîr. Dêya ku, ji avûrûyê teşqeleya di odeyê da, dudilî xuya dibû û pir neçû bédeng bûbû; lê heta ku ji destê wê dihat, alikarîya Greteyê dikir, da ku kodik ji odeyê bihê derxistin. Derxistina kodike pir nedibû xema Gregor, lê maseya nivîsê dera ku bima. Hîn nû her du jin bi nale nala ji ber zehmetîyên kaşkirinê, bi kodikê va ji odeya biderketibûn, Gregor hema serî ji binê qenepeyê biderxist, ku mês bike, ka wî ê çawa bikanîya mi-

dexele bike, bêyî ku yên din biêşîne. Lê dêya xêrnedî pêş da vegeyîyabû. Grete hîn li odeya li kêlekê pê kodikê girtibû û ew vir da û wê da dihejand, bêyî ku bikanîya, wekî ku xuya dibû, wê ji şûnê bilevîne. Dayê hunebûbû dîtina şikla Gregor; wê ew a nexwaş bikira; û Gregor veciniqîya û hema vegeyîya dawîya din ya qenepeyê, lê nikanîbû bibûya manî ku çarşev ji hêla pêşîyê da tozîkê bihê livîn. Ev bes bû, ji bo ku bala dayê bihê kişandin. Ew mat ma, bîstekê hiş dawestîya û paşê şûnda vegeyîya ba Greteyê.

Her çiqas ku Gregor ji xwebixwe ra tim û tim digot jî, qet tişteki nedîtî naqewime, tenê şûna çend mobîliyan ê bihê guhertin; wî ê paşê qebl bikira, ku vir da û wê da çûyîn û hatina jinan, bangkirinên wan ên pistepistkî, çirkinîya ku mobiliyan ji erdê biderdixist wer tesîr li ser wî dikirin, mîna ku xirecîreke mezin ya ku ji çar alîyan da nêzik dibû, bi ser da dihat xwarê. Û ew mecbûr bû, bi serî û çîpên berve hundirê xwe û bi bedena ber ve erdê kişandî, ji xwe ra bibê, ku ew demdirêj tehemule van gîştan nake. Wan odeya wî betal dikirin; her tiştê ku wî jê hez dikir, kodika ku bireka texte û hacetên din tê da bûn, derxistibûn. Niha jî maseya ku di erdê da hatibû kutan,

ya ku wî li ber wekî akedemîsyenê bazirganîyê, wekî telebeyê dibistana navend û heta wekî yê dibistana seretayî ders hukiribû, sist dikirin. Bi rastî, êdî wexte wî tune bû ku li ser nêtpakîya her du jinan hûr bibe. Ha, di vê navberê da, haya wî jê nebû, ji bîr kiribû ku ew ê li odeyê bûn; ji ber xîshalîyê, ew bêdeng dişûxilîyan û meriv tenê reperepa giran ya lingên wan dibihîst.

Û bi vî awayî ew ji nişkava derkete pêş. Wê gavê, li odeya li kêlekê jinan xwe bi maseyê hebstartibûn, sewa ku tenekê vehesin. Wî çar caran hedefe çûyîna xwe guherî, bi rastî nedizani ku siftê çi xelas bike. Bi carekê ra, wî li ser dîwarê ku wekî din betal bû berçav wêneyê bidardakirî yê banûya ku kerîyek kurk li xwe kiribû dît; bi lez berjor xuşîya û xwe bi cama wêneyê da na. Camê ew digirt û li zikê wî yê bi alav xwaş dihat. Qet nebe vî wêneyî yê ku Gregor niha bi bedena xwe nixmandî bû, tu kesî ê nikanîba ji dest wî bigire. Wî serîyê xwe berve derîyê odeya mêvanan çerx kir, sewa ku jinan, gava ku ew vegeirîyan, çav bike.

Jin pir venehesîyan û şûnda vegeirîyan. Grete çepilê xwe li nava dayê pêça, te ê bigota, wê ew bi xwe ra dibir. „Em ê niha çi biderxin?“, Grete got û li derûdora xwe mês kir.

Awirên wê li ser diwêr bi yên Gregor va li hev ketin. Ji ber ku dayê li ba wê bû, ew hakîme xwe bû û berê xwe berve dayê kir, xwast ku rê li ber wê bigire, sewa ku ew li tu tiştî negere; bi cirifî û bêyî ku bifikire got: „Were, em şûnda bîstekê herin odeya mêvanan, baştir nabe?“ Nêta Greteyê ji bo Gregor zelal bû. Wê dixwast ku dayê bigihîne cihêkî emîn û paşê Gregor ji ser diwêr bîne xwarê. Aniha, qet nebe wê dikanîbû vê biceribîne! Gregor li ser wêneyê xwe rûniştibû û nedixwast ku wî bide; ji ber vê, ew ê bipekîya rûyê Greteyê jî.

De tu werê wê, bi gotinên Greteyê dayê her çû nerehet bû. Wê xwe da alîyekî û lekeya qehweyî ya li ser kaxiza li dîwêr werkirî û bi gulwêneyan neqîşkirî bi ber çavan ket; berî ku tê biderbianîya ku ew ê ku wê didît Gregor bû, bi qîrînê û dengêkî xeneqoqî bang kir, got: „Ax Xwedêwo, ax Xwedêwo!“ û bi çepilên jihevkirî, mîna ku omîdiya xwe ji her tiştî birîbe, kete ser qenepeyê û qet nelivîya. „Gregor, qey tu ê bi dest min kevi!“ xwangê bi mista rakirî û çavtûjî bang kir. Ji veguherînê Gregor vir da, ev gotinên wê yên siftê bûn, yên ku wê li rûyê wî dixistin. Grete meşîya odeya li kêlekê, sewa ku qelmîskê bînê û pê dêya jixwevaçûyî heşar bike. Gregor jî xwast ku here

hawara dêya xwe,- ji bo xelaskirina wêneyê hîn wext hebû- lê ew bi camê da pît nûsikîbû û lazîm bû ku xwe bi zorê vekîşanda. Ew jî hema meşîya odeya li kêlekê, bi hêvîya ku mîna li zemanê berê şîreta li xwangê bike; lê niha, bêyî ku ew tişteki bike, mecbûr bû li paş wê daweste. Xwang li şûşeyan vedinêrî û gava wê xwe paşva çerx kir, vecinîqîya û şûşeyek ji dest da kete erdê û şikeşt; jê parçeyek cam hate rûyê Gregor û ew bi birîn kir; çêşîdek derman î bi şewat bi ser da velo bû. Grete bêyî ku dirêj bima, hema ji şîyakirina xwe zêdetir şûşe helnan û bezîya ba dayê û bi ling derî ji paş xwe va girt. Gregor êdî ji dêya xwe ya ku belkî ji avrûyê wî da nêzikî ber mirinîyê bûbû, hatibû veqetandin. Îcaze tune bû ku wî derî vebikira û nedixwast ku xwangê ya ku mecbur li ba dayê bima, biqewitîne. Ji payînê bêhtir wî nedîkanî tişteki bike; bi têhêldana xemxwarî û xwelomekirîyê dest bi xuşînê kir, bi her derê da dixuşîya, li ser mobîliya, li ser dîwaran û nihayed gava ku heş jê çûn û odeyê bi tûnî di dora wî ra destpê çerxbûnê kir, ew ji bêçaretîyê kete ser maseya gir.

Gregor bêmecal pêçekê li wir ma. Derûdora wî bêdeng bû, belkî ev nîşana xêrê bû. Derî hata kutan. Deriyê aşxaneyê, erê lê, ew li ser ke-

çika xizmetkar girtî mabû û divîya bû ku Gregor biçûya ew vekira. Bav hatibû. „Çi bû, çi qewimîye?“ gotinên wî ê sifte bûn. Dîmena Greteyê her tişt dida der. Greteyê bi dengêki ketî bersiv dida; xuya dibû ku wê serîyê xwe dabû ser sîngê bavê û got: „Dayê bîr ve çû, lê niha ew rind e; Gregor odeya xwe terk kir.“ Jixwe min va dipa,“ bavê lêvegerand, „min ji we ra tim digot, ax lê hun jin hene, we nedixwast guh bidin ser min.“ Li ba Gregor, bavê beyana xwangê ya pir kurt xerab mitale kiribû û tehmîn dikir ku Gregor xwe bi şerkareki gunehkar kiriye. Ji ber vê jî, niha pêwîst bû Gregor hewl bida ku bavê haşt bike; çimkî ji bo hayadarkirina bavê ne wext û ne jî derfet hebû. Wî hema xwe bada çû ber deriyê odeya xwe û xwe pêdanand, sewa ku bav, gava ku ew kete odeyê pê bihese, ku Gregor dil heye vegere odeya xwe û ne hewce ye meriv wî şûnda vegerîne; tenê divîya bû derî li ber bihê vekirin, hîngê ew ê venda bibûya.

Lê bav ne di wî halî da bû ku bi ber tenikahîyên han da here; ku çîng gav avête hundir, hema bi dengêki him jî şabûn û him jî hêrsbûnê dagirtî got: „Ax û ax!“ Gregor serîyê xwe ji ber dêrî şûnda kişand û berve bavê berjor rakir. Bi rastî, wî bav

qet weng, wekî ku ew niha li wê derê sekinîbû, tesewir nedikir. Bêguman bavê di demên dawîyê da, ji avrûyê peydabûna îcada nû ya xuşîna berve vir û wê, guh pê va nedikir, ku bi qewîmîyên li odeyên din va eleqeder bibe; lê divîya bû ku wî xwe ji vê ra hazir bikira, ku ew ê raste têkilîyên guhertî bihê. Her çi dibe ma bibe, dîsa jî bav bû ew? Eynê meriv bû, yê ku, gava Gregor ji bo bazirganîyê derdikete rêwîtiyê, vestîyayî di nav nivînê da nixmandî dima; û yê ku li vegeirîna wî ya ji rêwîtiyê, êvaran di kirasê xewê da, li ser paldankê ew pêşwazî dikir û nedikanîbû rabe ser xwe û wekî nîşana şabûnîyê tenê çepilên xwe berjor radikirin; û ku kêncar be jî, di gerên bi hev- ra li rojên yekşemîyê û tatîlên salê, di navberê Gregor û dayê da, yên ku heta jê dihat, giran birêdîçûn, ji wan girantir bi sekoyê lixwepêçayî û gopala bidîqetgirtî berve pêş hewl dida û gava dixwast tişteki bibê, tim dadiwestî û rêheval li dora xwe dici- wandin? Lê niha ew di halekî rind li ser xwe da bû; bi unîformayeke teng û kesk û bi pişkojên zêrinî ya mîna kincên xizmetkarên banqeyan, xwe pêçandibû; li ser sikura ceket ya bilind û hîşk, cotçeneyeke pît lê peyda bûbû; di bin brûyên gumre ra, nihêrîna hewas û lénêr ji çavên

reş derdibirî; porê sipî yê ku berê birûbelavkirî bû, niha ketibû şikila porekî biriqî, ji navê da veqetandî û berjêr şehkirî. Şebqeya xwe ya ku bi navnîşaneke zêrinî, guman e ya banqeyekê neqîşkirî bi dirêjîya odeyê çeng kire ser paldankê; derdawên dirêj yên ceketê unîformayê paşva kişandî, dest di berîyên şêl da, bi rûyekî tîrşkirî çû ser Gregor; wî bix- we jî nedizanîbû ku nêta wî çibû; qet nebe ling pir berjor rakirin û Gre- gor heyîrî ma, gava ku mezinahîya dabanê merasên bavê bi ber çavên wî ket. Lê wî ji ber vê, xwe paşda negirt; ji roja pêşî ya jîyana xwe ya nû vir da, wî dizanîbû ku bavê çavsofîyeke mezin li hember wî di cih da didît. Û veng ew li pêş bavê dimeşîya, gava ku bav dadiwestî ew jî dadiwestî, ku bavê xwe dilivand, ew dîsa hema berve pêş dimeşîya. Bi vî awayî ew pir caran li odeyê çerxbûn bêyî ku tişteki giring biqewimîya; erê bêyî ku ev mîna bipeyketinekê xuya bibûya. Loma Gregor vê gavê li ser dabanê mabû; çimkî ew ditirsîya, ku bavê reveka berve dîwar û bana odeyê wekî xerabîyeke xas biditya. Lê divîya bû Gregor ji xwe ra bi- gota, ku wî nedikanî demeke dirêj birêçûyineke bi vê şekilê tehemul bikira. Ji ber ku gava bavê gaweke diavêt, divîya bû ku wî hereketine

pir zêde bikirana. Nefesçikîyê xwe lê dida xuyakirin, jixwe ew demên berê jî ne xwedîyê pişikê qeym bû. Gava ew bi vî halî berve vir û wê dişewîşt, sewa ku hêza xwe ji bo birevaçûyînê berehev bike, wî bi zor û zehmet çav vedikirin; ji ber hîsnekirîyê, ji meşînê bêhtir qet li ser xelasîyeke din nedifikirîya; û hema-hema ji bîr kiribû, ku dîwar ji bo wî betal sekinibûn yên ku lêbilem li vir bi mobîliyayên bi hûrbijêrî hatibûn qewartin û tijî niçikên tûj û kêrtik rê li ber girtibûn. Aniha jî nêzikî kêleka wî tiştek bi lezeke sivik berjêr hate xwarê û li pêş wî lut dibû. Ev sêvek bû; di pey wê va yeke din; Gregor bi vecinîqî dawestîya; berdewamîya meşînê bê feyde bû. Çimkî bavê biryar dabû ku wî bombebaran bike. Wî berîyên xwe ji fêkîyên di sinîya li ser bufeyê tijî kiribûn û bêyî ku hedef rind bibijarta, sêvek li pey yekê diavêt. Ev sêvên piçûk û sur, mîna ku elektîrîkê pêgirtibû, li ser erdê vir da û wê da dipekîyan. Sêveke ku bi kêmlezî hatibû avêtin, pişta Gregor sivik alast û bêyî ku zîyanek jê

bigihêsta wî, ket. Lê sêva ku hema li pey wê hatibû avêtin wer pît li pişta Gregor ket, mîna ku tê ra çûbe xwarê. Ji ber derbeya wê, wî dixwast ku xwe dîsa kaş bike, mîna ku êşa ji nişkava ya bêhed dê bi şûnguhêrînê derbas biba. Ancax wî xwe bi erdê va mixkirî hîs dikir û xwe bi nav tevlihevîyeke bi tevahî da berdabû. Tenê bi awira paştî didît; çawa derîyê odeya wî bi lez dihate vekirin û jê dêya wî bi lez di ber xwanga ku diqîrî ji odeyê derdiket; kirasekî lê bû, sewa nefeshelnana hêsan xwangê dema jixwevaçûna wê kinc jêkiribûn; û çawa dayê berve bavê dimeşîya û bi rê da fîstanên wê yê bihevdekirî yek li pe yekî dişemitîn û diketin erdê; çawa ew di ser fîstanan ra bi lingên berpaşevketî diberizî bavê û bi çepilan ew hembêz dikir, bi tûnî bi wî va bûbû yek; -lê niha êdî fêra çavê Gregor nemabû- wê bi destan serîyê bavê ji paş da girtibû û jê ji bo jîyana Gregor bexşînî daxwaz dikir.

Dûvmayî heye

Mainz, (Almanya) 21.04. 2015

Şev xemgîn e

İbrahim Korkmaz

Şev tarî
Şev sar î
Şev xemgîn e
Ji rojê xeyîdiye
Binêre, masî qefilîne
Çîçek dilerizin
Ba bê heş e
Xwezî, min tenê ji te heznakira, Munzur
Lawê Munzurê
Awurê dûr
Hezkirina xweş te ra li benda
Ji min ra dibêje lo lo
Eyvallah, nakim, ne destê sûbê ra
Ne jî destên bi xwîn
Ne stranekî hezkirinê, birînê tevdide
Ne ji lîlandinek ji bo derdî vê derman e
Ji devara zirav, hêvî qetiya
Hilweşandin çar dîwar wana
Xwînî kirin, dane destê biyanî
Nav lê kirine
Mecburî Îskan
û sûrgûn
Dîtine
Birçîtî
Xizanî û zulm
Şev tarî
Şev sar î
Şev xemgîn e
Ji rojê xeyîdiye
Binêre, masî qefilîne
Çîçek dilerizin
Ba bê heş e
Xwezî, min tenê ji te heznakira, Munzur

Hevpeyvînek bi Serkan Köse re

Alî Çiftçî

Roj baş Serkan! Tu dikanî xwe ji bo xwedevanên Bîrnebûnê bidî naskirin, Serkan Köse kî ye, ji kuderê yî û ji kîjan malbatê yî?

—Navê min Serkan Köse, ez li gundê Încovê (bi tirkî Yeniceoba) hatime dunê. Ez deh salî bûm malbata min hate Swêdê. Min li unîversîta Stockholmê beşa sîyaset û aborîyê xwend. Piştî unîversîtê min dest bi kar kir. Berê wek berpirsîyarê çapemenîyê, li cem Yekîtiya Jinên Sosyal Demokrat, piştî wê li cem sendika Swêdê ya herî mezin, Kommunal och Handels min wek berpirsîyarê çapemanîyê kar kir. Dura min li cem ABFê wek ombudsman kar kir.

Di hîlbijartina 2014an de wek parlamenterê Sosyal Demokrata hatim hîlbijartin. Cara yekê ye ez wek kurdekî ji Anatoliya Navîn di parlamentoya Swêdê da cih digirê. Ez bi we pir kêfxweş im ku bibim dengê gelê me di parlamento da. Ez î 38 salî me. Zevicî me û du zarokên min hene.

Tu dikarî binekî jî qala zaroktiya xwe bikî? Hevalên te jên zaroktiyê, listikên ku tu bi hevalên xwe re dilîst, bûyer an

Serkan Köse, parlamenterê Sosyal Demokrata *serpêhatiyeke ku di zaroktiya te de bûne û di bîra te de mabin?*

—Ez heft salî bûm wexta bavê min hatibû Swêdê. Zarokê malê yî mezin,

Yên li ser pîya ji milê çepê ber bi rastê ve:
Osman Köse, Osman Çekiç,
Yên li pêş: Ercan Köse û Serkan Köse

ez bûm. Min ji dayîka xwe re pir alîkarî dikir. Xanîyê me yê kevn ê ku bi kerpîça çêkirî bû. Malbata me malbataka fikare bû. Min di şeş salîya xwe de dest bi dibistanê kir. Berî dibistanê em wek zarokên gund, holik dilistînî û li nav mala top dilistînî. Wekî din tiştêkî me dikirî tunebû. Hevalên min gelek hebûn û listikên em bi hev re dilîstin pir bûn. Min ji dibistanê gelek hes dikir, bo wê jî ez pir nedîçûm cem hevala. Rewşa min a li dibistanê baş bû. Min digot; ez ê rokê bibim avukat. Ez î heft salî bûm min ji bavê xwe re name dişand

Serpêhatiya goçberiya malbatê çing

Malbat

Ji milê çepê ber bi rastê ve: Serkan, diya wî Ayşe û xuşka wî Şengül
Yên li pêş: birayê Serkan Özkan û Erkan

destpêkir, ji ber çi malbata we mecbûr ma ku ji welatê xwe biderkeve?

—Wek min got, bavê min di sala-1984an de ji gund derket. Wekî gelekînsanên din ên Antoliya Navîn, ji ber aborî û şertên welêt ên zor mecbûr mabûn derkevin derveyî welêt. Ji alîkî de alaka vê ya siyasî jî hebû. Piştî du sala jî em hatinî Swêdê.

Te dibistan li kuderê xwend? Hinekî qala xwendina xwe bikî.

—Zanîngeha siyasî û aborî li Stockholmê min xwend. Li ser her du dersa min master kir.

Tu wek xortekî ji Anatoliya Navîn dema hat Swêdê te xwe çing hîs kir? Di entegrebûna ciwata Swêdê de tu rastî çi zehmetiyan hatî?

—Pêşîyê min jî wek herkesî zehmetî kişand. Em dema hatinî Swêdê zivistan bû. Bi min pir sar dihat û min digot;

Gruba parlamenterên Sosyal Demokratên Swêdê li Şaredariya mezin a Amedê
Ji milê çepê ber bi rastê ve: Helin Şahin, Evin Çetin, Shadiye Heydari, Serkan Köse,
Anna-Lena Sörensson, Jens Orback, Gülten Kışanak, Magnus Nilsson,
Mårten Löfgren och Lawen Redar

em çima hatinî vira? Lê paşê me ji wî welatî heskir. Îmkan li vir pir bûn. Îmkanên ku li gund tunebûn li vir hebûn. Îmkanên xwendinê û rewşa dibistanê baş bûn. Swêdê gelek îmkan û fîrset da me hemûyan. Min qet problema entegrebûnê nekişand. Ji ber ku min di pêşî de biryara xwe da û got; ez ê bibem parçekî ji wî welatî.

Ev hewesa te ya ji bo siyasetê çing peyda bû, tiştê ku li ser te tesîr kir ku te xwe da sîyasetê?

—Hewesa min a siyasetê di xortaniya min de destpêkir. Dema ez xort bûm, salên min 13-14 bûn, ez bi bavê xwe re diçûm

komelê û meşan. Li wir min zanîbû mîletek heye û navê wan kurd e û welatê wan Kurdistan e. Piştî wê min gelek pirtûk li ser dîroka kurda, kultura kurda û ciwaka kurda xwendin. Alaka min zêde bû û min fêmkir ku gelê kurd bindest e û ji nêzik de min dest bi xabate siyasî kir. Ji wir de destpekir heya îro hat.

Tu niha di parlamentoya Swêdê da ye.

Tu wek ji malbateka goşber û kurd dema di nav xebatên sîyasî yên parlamento de kar dikî, tu xwe çing dibînî?

—Ez xwe wek parlamenterêkî swêdî yî esilê xwe kurd dibînim. Ez herdem

dibêjim; ez î kurd im û mesela gelê kurd ji nêzik de dişopînim.

Ji bo te pirsgirêkên herî balkêş yên xerîba di nav ciwata Swêdê de çi ne?

–Mesela herî balkêş, xwendin, kar û entegresyon e. Gerek xortên me bixwînin û xwe parçekî ji wî welatî bibînin.

Tu ji bo xort û keçên kurda yên ku li derweyê welêt dibînin ji bo ku tevli xebatên karên politîk bibin, li gor tercubeyên xwe, çi pêşnîyaz dikî?

–Ez dixwazim xortên me baştir di nav siyaseta Swêdê de hebin. Niha alaka wan gelek zayîf e. Ez dixwazim bi min ra di têkiliyê de bin û çi ji destê min de hebe ez ê alîkarîya wan bikim.

Tu du cara çû Kurdîstanê, hinekî qala gera we ya Kurdîstanî bike, te rewza wir çing dît û çi tesîr li ser te kir?

–Ez cara yekemîn di Newroza 2014 an de çûbûm Amedê û tevî şahîya bûm. Ji bo min tiştekî gelekî dîrokî bû. Cara yekemîn ku ez çûm Amedê ji ber ku di xortbûna min de rola Amedê di alî siyasî de û di alî têkoşîna netewî de gelek mezin dilîze û min hertim heyal dikir ku rojekê herim Amedê.

Nesîp Newroza 2014an bû. Gelê me bi rastî li ser pîya ye û di tekoşîna netewî de kar û xabateke gelekî xort

dike. Min ew dît. Gelek serbilind im ji ber xabata gelê me.

Gotineka te ya dawî ku tu ji Bîrnebûnê re bêjî?

–Gelek sipas ji bo Bîrnebûne. Gelek sipas ji bo ev îmkan we daye min. Karê we gelekî pîroz e û ji we re serkeftin dixwazim.

Mala te jî awa ku te wexta xwe vegetand û pirsên me bersivandin!

Stranbêjên ku jê hez dikî:

Ji muzîka kurdî pir hez dikim û guhdarî muzîkên cuda dikim. Ji Arif Cizîrî bigrê heya Îsa Berwari, Mihemed Şêxo, Aram Tigran û Ahmet Kaya.

Filmên ku kêfa xwe jê re tê:

Filmên siyasî, dokumenter, aksiyon. Filmê ku dawî sêr kiriyê jiyana Nelson Mandela bû.

Nivîskarêla ku niha dixwînî:

Elisabeth George dixwînim. Vê havînê gelek pirtûkên li ser mesela kurdî sitandin û niha wana dixwînime.

Programên televîzyonê ku temaşe dikî:

Programên siyasî û nûçe. Carna jî programên zarokan bi xortê xwe ve.

Hobî, mijûlîya dema vala:

Dema vala bi malbatê re ye. Ku firset dît bi malbatê ve li nav daristanê digerim. Carna jî bi zarokê xwe re top dilîzim.

Xwarina ku pir jê hez dikî:

Xwarinên Anatoliyê hemû bi min xweş in. Zad, pîzav û dew bi min pir xweş tî.

Şînên Xelikan

Fatoş Koyuncuer

*Dilê min ya ne ya ne,
kesera min daye ser keserê...*

Ev yek ji peyv û hevokên di nav şînen Xelikan de tên gotin hatiye hîlbijartin. Li wir di dema şîne de, bi taybetî jin distirên. Mêr û jin şîne ji hev cuda dîkin lê carinan mêr jî dikevin nav şîna jinan, dema ku dixwazin jinek ji wan re bistire (zêmarekê bêje. –zêmar li ser miriyan tê gotin). Gava mêr distirên, tiştêkî balkêş û kêr tê peydekirin e. Dema ku mêrek distirê, wê gavê her kes dizane ku dilê wî pir dişewite û ew bi windakirina kesê/kesa ku jiyan xwe ji dest daye pir diêşe.

Şîn tim bi heman awayî dest pê dîkin û teva dibin. Mêr û jin li xaniyên/malên cuda rûdin. Pir caran mêren ji mala kesê/kesa mirî li der ve kesên tên sersaxiyê pêşwazî dîkin. Li odeya jin lê rûdin, xwediyên malê li jorê cih digrin. Jina distirê/jinên distirên, ji aliyê jinên hatine sersaxiyê ve tê/tên hemêzkirin. Ev rewş carinan kurt di-ajo, carinan jî ya hatiye sersaxiyê û ya distirê beramberî li hev vedigerînin. Bi vî awayî şîn ji sibê heta êvarî dewam dike.

Di nav kilamên şîne de, bi taybetî pesindana qencî û jêhatiniyên kesê/kesa jiyan xwe ji dest daye tên gotin. Pirî caran bedewî, jîrbûn yan jî kesayeta kesê/kesa jiyan xwe ji dest daye veng tê pêşkêşkirin: „*Ez bi qurbana delalîkê xwe bim*“, „*etika xwe bi qurban*“, „*delalê*“, „*xezalê*“, „*kenabarê*“, „*qubarê*“, „*birayê min ê sifreya xwe ji postê beranan*“, „*bêkes ê/bê bavan ê*“, „*kekê min suwarê hespan e*“, „*kesê min di wê malê de nema*“, „*heta ku ez dimirim, ez ê wê êşê bikişînim*“, „*koma bê xwedan ma*“, „*heta ku ez ê li dinê bim, ez ê bêjim dayê*“, „*ez bi qurbana goristana xelika ku kekê min lê ramediyê (raketîye)*“, „*ew çi derbe ku li me xistiye*“, „*xangê xwe kor be*“! Ev tev tenê çend ji wan pesindan û gazincan in.

Kevneşopiyeke gelekî balkêş ji ew e; kinc yan jî wêneyê kesê/kesa mirî, di nav şîne de tê bikaranîn. Wek mînak; dema ji distirên, wan dihejin an paç dîkin. Jin diqîrin, rûyê xwe bi qerpeşûyan xwîn dîkin, porê xwe hil dîkin û bi vî awahî dixwazin êşa dikişînin bidin der.

Di nav şînan de, ji aliyê xwediyan malê ve, rojê sê caran nan tê dayîn. Pir caran cîran û meriyan yê/ya jiyana xwe ji dest daye ji xwarinan dikelînin û yê hatine sersaxiyê dîkin nîvan. Lê di roja şînê ya sêyemîn de, nan (xwarin û vexwarin) ji aliya mala xwediye şînê ve tê amadekirin. Ji vî nanî re dibêjin nanê sisê. Di vê rojê de, nan bi taybetî bi navê yê/ya jiyana xwe ji dest daye te çêkirin û bi navê wî/wê tê belavkirin. Ji bilî vê, hefteyekê her êvar, nanê yê/ya mirî ji malê derdixin, yanê nanê yê/ya jiyana xwe ji dest daye, didin malake xizan.

Di rojên şînê de, temaşekirina li televîzyonê û guhdarîkirina li radyo qedexe ye. Piraniya malbatan piştî 10-15 rojan dîsa televîzyon û radyoyên xwe bi kar tînin. Berê malbata dilşikestî, heta nanê çelê dernediket, ne televîzyon ne jî radyo bi kar dianîn. Berê malbata dilşikestî, heta nanê çilê dernediket, ne televîzyon ne jî radyo bi kar dianîn, ne jî serê xwe dişuştin, ne jî mêran por û

ruyê xwe kur dikirin. Tê bîra min, pir caran spî diketin wan. Di roja çelemîn de jî, dîsa nan tê kelandin û malbat, cîran û heval tîn cem hev. Bi wî awayî yê/ya ku jiyana xwe ji dest daye, tê bîranîn. Mêrên ji malbata yê/ya jiyana xwe ji dest daye, piştî ew çel roj teva dibe, nû por û riha xwe kur dîkin. Berê heta ev çel roja teva nedibû, kesî kincên rengîn li xwe nedikir. Lê îro zêde kes vê kevneşopiyê bi cih nayne. Ger yê/ya mirî pir bi ciwanî miribe, meriyan wî/wê, reşiyên xwe girê didin, lê ew kevneşopî êdî kêmpayde ye.

Li Xelikan êşa kûr salakê didome. Yê/ya mirî ji salakê şûn de, dîsa bi awayekî dayîna nan û komkirina malbat, cîran û meriyan xwe, tê bîranîn. Her wisa li eyd û erefe tê yad kirin. Eyda yekem dîsa wekî rojên şînê derbas dibe. Di wan rojên cejnê yê merî bi taybetî dilgeş dibin de, tinebûna yê/ya mirî tê ber çavên malbat û cîranan û ew roj bi wan pir bi êş û xemgînî derbas dibin.

Ji Koçberîya Almanayê WÊNEYEK

Seyfi Doğan

Yên li pê, ji pîyê çepê da;
Maçoyê Malê Qero, Husê Elî Mehmed

Yên rûniştî, ji pî çepê da;
Hesê Hecî Malê Harşîd
û Bêremê Qizê.

Wêneyî reş û sipî ye. Wêneyî li salên 1960î li Elmanyayê Rojava li bajarê Wittenê li studyokê hatiye qeyd kirin.

Ji bo çi ew wêne hatiye qeyd kirin? Ji me va şereş e. Lê, ez dikanim li gor hekatê wanan ku ez pê dizanim, tehmîn bikim.

Ev xortana ê ji Xelike Jor in. Ew wek karkerên mêvan hatibûn Elmanyayê. Armanca wanan, çend salan kar bikin û wegerin gundê xwe. Bi peren ku qezenc kirî, ji malbatê xwe re jîyaneke refah dagirin. Bi rastî jî, her çar xortê me, çend salan li Elmanya kar kirin û bi şunda wegerîyan gunde xwe.

Wêneyî li cîhekî profesyonel hatiye qeyd kirin ku kalîtê wêne baş bibe. Dema ku malbatên wanan, nas û cîranan li wêne temaşa kirin, ma întîbaka mûsbet nîşan bide. Ma

bibêjên; ê kefên xwe yên li şunê ne. Hemî li ba hevdi ne! Ji wana re çi heyê! Wana nedixwest ku malbatên wanan xemgîn bibin.

Urbên wanan yê pak. Kirawatên xwe, li gor modeya wê demê girê dana. Girê xwe biçûk û pan û zirav. Dîyar e ku ew ê ji bo kirawat girêdanê bi têcrube ne. Hewake xemgîn û diltengê xuya dikê.

Ew hewayê, bi rengî wêne, tarîyê studyo û urbên reşên ku wanan li xwe kirî, hî ji zêdetir bi xem dike. Hesret jî heye; malmêratê a dînê li ser insên teng bike; dil û mejoyî te teslîm heyne.

Her çiqas ku xemgîniyêk hebe jî, kêfxweşiyêk û dostaniyêk jî heye. Ew însanan, pir nezîkî hevdu rûniştine û yê ku li pê dewestîne, destên xwe yê dana ser milên ên ku rûniştine. Bi wî

avayî yekbûnekê nîşan didin û dibêjên; mala xerîbîyê û hesrete xwelî bi sêri be. Em çiqas dilteng bibin jî, em stuyê xwe li ber derd û kêsaran xwar nakin û teslîm nabin. Em dê bi ar û namuskî, kar bikin û kar bikin ji bo ku di demeke kin da wegerin axa xwe, ba malbata xwe û ba zar û zeçên xwe.

Bi rast jî, wanan bi şev û roj kar û mesalî kir. Ziman û zemanê kapîtalîzmê yî bêmerhamet nas kirin. Wanan, makînen ku nabînin, nabihîzîn û hal û xatira nizanin dîtîn û bi leziya makînan re ketin reqabetê. Mala minê!

Filmê Fritz Langê ku bi navî Metropolis heta bîra min. Piranî ji wanan, di bin erdê da li oxaxên komirê da bi wardîyê kar dikirin. Pir caran wanan, roj nedîtîn. Rojê ku li gundê wanan bê dua her sibê hildihat, li Elmanyayê însanên bi heysê bûn.

Ew hîn bûn ku zeman pere ye. Jîyan bi saetê hatîyê dagirtin. Ew bûne nasên bangsaet. Bi zengilê bangsaet serî sibê ji xewê ratibûn.

Li welat, jîyan, zeman û bûyer, li gore rojê bi nav dikirin. Berbangî. Berî rojhelatê, nîvro û paş nîvro. Lê li Elmanya ro bi saetê, deqîke û saniyê di-hata pîvandîn. Kar bi saetê dest pê dikir û diqedî. Tren bi saet dihat û diçû. Bi saetê radiketin û bi saetê radibûn.

Dema ku ewê li gund bûn. Wanan xwe azad hêsdikir. Azad bûn? Li cîhên ku aborîyê malbatê hakim e û entegrê

ekonomiyê tewahîyê welat nebûyê, azadiyêke bi gund sînardar hebû.

Ew, wek însanen din ku ji bo qezancê hatibûn Elmanya, fedekar bûn. Qemîşe pere xwe nedikirin. Lê ji malê xwe re û bi teybetî ji zarokên xwe re bi piranî jî ji lawan re netêfşandin.

Rojekê, xal û xwarzî terin qehwekê û qehwe vedixwin. Xalî, heqê qehwê markekê Elmanya dide xudîyê qehwexanê. Li derketinê, xalî bi xwarzê re dibê; "weng çû em tu mala nakin"!

Wexte ku ew xortana, li Elmanya bûn wekî îro komale, camî û cîhên ku lê werin ba hevdu û biciwîn tune bûn. Jîyana wanan, li navbare fabrikê, wargehê(heim) û trêna garîyê derbas dibû. Li garê, bi heval û hogiren xwe ve dihatin ba hevdu volta davitin û behsa gundê xwe û nûçên gundî xwe dikirin. Yekî wan gundên me, henekê xwe dikirin û digot; ez herroj terim îstasyonê ji bo ku binerim, ka îstasyon li cîh xwe heye û tune. Ka tren tene û terine.

Îstasyon, ruhên wanan fireh dikir. Ew ji klaustrofobîyê diparastin. Hevîyê ku wegerin gundê xwe zindî bi xwedî dikir. Di kurîya mêjoyê xwe da, îmkana ku wegerin gundê xwe, bi trêne ve hatibû girêdan. Rojêk dixwazin, dikanin ku li trêne sîwar bibin û wegerin. Dema ku dihatine wargehê, guh didan ser kilamên Yûksel Özkasap, Aşik Mahsunî, Ayşe Şanê û diqehrîn.

Bayê Rojava

Xizan Şîlan

ez
dergûşeke li çolistanên qijilî
pêxwas
tazî
tî
birçî û sêwî mayî me
xwîna pêşîra dayika xwe
ya sîngsedef û giyanmirî
dimijim
dengê qîjeqîja çûkeke perşikestî
hêlîn wêranbûyî
bêxwedî
û şeveder mayî me
ji ber kul û kederên dinyayê
axîn û nalînan
dikişînim
li nav toza qehpikên çavsor
bi tena serê xwe
hatim terikandin
bedena min
di êş û jana çaxên genî de
dilerize
li xurbetê
rondikên bîranînên mişextbûyî
dadiqultînim
movikên piştî dahatûya min
ji hev de ketin
di bin barê dîroka zalim de
bêhna min çikiya
çeql û zexelên dema reş

çermê xewn û xeyalên şîrîn
gurandin
minafîqan
hinav li min peritandin
teyrokên xezebê li gulîstana şîn
barandin
porê serê keç û bûkên bermalî
rûçikandin
kindirê îxanetê li stûyê qedera min
alandin
keska xewên min
herimandin
li bêdengiya rojên stewr
derbider bûm
dêlegurên hov
di perdeya guhên min de
zûrezûr in
di hêrs û tîrsa xwe de
vediciniqîm
mîja ewrên reştarî
xwe dagirtiyê ser kêf û şahiya
seyrangehên min
temenê perîşan
bi keservedanên kûr û dûr
hatine stirihandin
dilê sefil
di qêrîn û hawara salên kambax de
diperpîte
di îskeîska girîna gewriya xwe de
difetisîm

kevîrên çiya û zinaran
di kuştina min de
serî hildan
hestên sonda tolhildanê
hiş û mêjiyê sebira min
rapêça ye
êdî ez ê
ji nav lepên xêrnexwazan
bifilitim
bafiroka aşti û aramiyê
ber bi stêrkên asîmana sayî ve
bifirînim
li ser axa şaristaniyê
çirûskên agirê eşqa Mem û Zînê
geş bikim
birîna kezeb û gurçika welatê rojê
bi xweşbêhna bayê rojava
bipêçim
li şevkoriya demên xewle
meşaleya hurmet û rûmetê
vêxim
kaniya jiyane
ber bi asoya serkeftinê ve
biherikînim

bi tilîliyan şaxên dara azadiyê
bi keskesora rengîn
bixemilînim
li baxê hezkirinê
tovên kulîlka ronahiyê
bireşînim
hêviyên giyana qefilî
bi melûliya tîrêjên berbangê
binixumînim
li ber wîzîna firtûneyên har
destmala govend û dîlanê
bihejînim
di sergêjiya mestbûna xwe de
li dor helbestên kulek semaha şadiyê
bigerînim
di dengvedana derûniya xwe de
stranên mizgîniya serbestiyê
bilorînim
û ez ê
azad û bextewar bijîm

2015-06-18
Stockholm

Sîyarê Têrika –5

Bi zaravayê mikailîyên Polatliyê

Dr. Mikaîlî

Os li Medresa Mevlana Xalîdî Neqşbendî

Os siwê bi dengî banga Mela Şewqî payî bû. Hema xu berhev kir, çû derva li ber şadirvana Mizgeftê desmî ya xu hilgirt û beziya zikî camiyê. Cemaata siwê pirr ne zêde wû. Wî jî bêyî ku deng derxîni, hema xu da hêla rêza paşiyê û tev li limê (Nimêj) bû.

Mela bi dengî xû yî dawûdî û xaş bi cemaatê va ibadeta xu kirin û li doya ibadetê herkes bi lez û bez ji camiyê derketin. Piranîya wana esnaf bûn, hînik jî rêwî û telebeyê Dergahan bûn. Di nav wana da yek yek jî zabît û memurên padişah bi kincê xu yî resmî yên dibriqîn, xanê dikirin. Kinci wana pir bala Osê dikşandin, kefa wî pêdihat. Pirr cara ziq diwû li wana mêze dikir. Os derket ber dêri, li mehbîna Camiyê, li ser diwaneka ji texta rûnişt, hetanî ku herkes belaw bû. Mela li dû giştika derket, sole xu kirin pê, sere xu bilind kir, ew li wir dî. Hat hindê;

Osman Efendî! ez dorberî mizgeftê hinkî berhevkim, dû ra ez te biwim teslîmî şûna te, medresê bikim! Mi tu ji bîra nekir, qe meraq ne ke!

Osê li rûyî wî mêze kir û bi çavi xu jê ra kenîya. Serîye xu ye tewand. Got: -Erê.

Wayî pirr bi wî îna dikir, pê bawer bû. Ew benne wî yî li Stenbolê bû, Osê xu bê tirs û xof pêva girtî bû. Os çû jêr, bare xu girêda, li piştta xu kir û hat li ber mizgeftê bende Mela sekinî. Di zik barî wî da, nîvinik, çend kinc û kol hewûn. Mela hat got;

Bi dû mi di, em ê çîçikî biwestin!

Ketin ranavi sûk û rîyên Stenbolê ê teng. Rê waqas teng bûn ku li hîn dera tenê hesp yan jî heştirekî bi bar tê ra hildihat. Li herdû aliyî rê jî pirranî male ji dara hewûn. Yek cara perda ber pencera dilivîn. Osê jî bi meraqakê lê dinêrî, dizanî ku li paş wana meri hene, pirranî jî keç û bûke Stenbol ê. Osê ew jî pirr meraq dikirin. Hîn cara qame çûn, hîn cara jî ji palekê da daketin, hatin li ber derîkî ji dara rawestiyan.!

Hilma wî miçiqî bû. Mela li dêri xist, gavik şûnva xortekî çend sala ji Osê mezintir, deri vekir. Ku wî Mela dî, bi hurmetekê mezin hema xu dirêjî wan kir, bare wan hilgirt. Sere xu xûz kir û got;

Kerem ki Mela yê min!

Di bin çava da jî li Osê mêze dikir. Xortekî rû pak bû, zirav û delal...

Ew derbasî hundir bûn li ser dîwanikê rûniştin. Mela got; Ka şerbetekê ji me ra bînin!

Xortekî din meşîya, du şerbet di qadaxên camkî û rengîn da anîn. Wana ew di serxu da kirin, pirr xaş bû, kêfa Osê pê hat, fedi nekira ê yeka din jî bixasta!

Mela Şewqî pirsî: Ka Abdul-lah Efendi tunne yî? Ez Osman beg teslimi we kim, ji vê şun-va ew jî endame cemaata me ye, xortekî ji Engürüyê ye, pirr bîaqil û xadan hurmet e, ji maleke baş i ! Bi pesnê kêfa Osê hat, herçik diçû hîn zêdetir ji Mela hez dikir.

- Osman biwin şûna wî, usul û adabê vira jê ra qalkin!

Osê bi xemgînî xatira xu ji Mela Şewqî xwest;

Heqqî xu li mi helal ke, ez va rindiyê te tu ji bîr nakim!

Mela; Ew wezîfa min merivtîyê yi, inşallah ji te insanekî baş û jêhatî derkeve, tu ye xizmeteka baş ji alemê îslamê û dewleta alî Osmanî ra bike!

Os; İnşalla! ez we rûreş nakim!

Çû destê Mela paç kirin, kelgirî bûwû. Zivirî û li du xortî ku ji wan ra deri vekirî bû, ket çûn xaniyê ku lê bimînin. Ew der odeka dirêj ji

kevra çêkirî bû, tê da qasî bîst nivîn hewûn. Xort, paşê hukir ku navî wî Ahmet e, jê ra got;

Osman tu dikari li vir rakeve! ew dolaw jî ji bo tişt û mişti te nî! Nêzikî ber dêri şûnik ra wî da.

Osê hema bare xu dayna ser wir û kince xu kirin dolawê. Nivîn pirr pak wûn, bîna sawûna zeytê jê dihatin. Osê ji vê bînê hez dikir.

Ahmet got; Te tişte xu bi cîh kirin wari hola mezin, ezê te bi hevala va bidim naskirinê!

Os; Xadê ji te razî be! ez hema têm!

Ahmet çû, Os gavikê bi tenê di zik xêni da ma, li dorpaş xu meze kir, intizameka baş xanê dikir, li ber serî her nivîna jî maseka çûk û di navbera herdu nivîna da jî lamba rûn darxistî wûn.

Rawû pê û çû hola mezin, qasî depanze - bist xort li vir da li erdê, ser balîva bi nîzam rûniştî wûn, bê deng kitêwe li ber xu dixandin. Hinka ji wana ber xu da dikirin mirri mir. Li ser pêçiya ket hundir, nedi-xast ew bédengîyê xera biki.

Ahmet ew dî, got; Ware Osman! wana gî birange tene! Dû ra qala Osman kir, ew da nasandin, giştik rawûn pê yek bi yek hatin ew bi xer-atî kirin, bi çavên tiji meraq û bi pirs.

Balîvik jî ra wî dan, Os çû li ser rûnişt.

Tu tirkî dizani?

Tu xwandinê dizane?

Ji ku yî?

Navî te çi yî?

Pirs li dû pirsê dihat.

Osê got; Erê, ez li Heymanê, anatolya Navîn im, li wir jî bi çend meha çûbûm dersxanekê, mala me da jî, mezinê me gî xandê û dîndar in!

Ooo, ew pirr rind î! ku wakîna yi, karî te sivik dibi!

Ji wî ra gotin.

Qala programa medrese kirin, çi ders hene, kinga dest bi dersa dikin û dû ra çi dikin, hertişt ji wî ra gotin, bi hatina wî hereketek hat nav medresê, şahîyek peyda bû. Lêva wî ya lêvse tu bala kesê nekşandî bû yan jî xu kerr dikirin, nedixastin bala xu pêdinê û dilî wî bişkênin.

Os wek yekî ji wana hat qebl kirin.

Vayê Os hanî eşqê, Osê çi kitêw, ders dihat ber bi hemdî xu dixand, ezber dikir. Çî kar didanê hema dikir, yek ne dikir dudu. Çend meh şûnva kitêwe vê medrese gî xandin, dest bi gera kitêbxana din, a li medresên din li Stenbolê kir. Herkesî ew diciband. Di wextekî kin da nave wî di nav medrese Stenbolê da belaw bû, hat nasîn. Mela Şewqî jî ew serketina wî dibihîst û ku qala wî diwû, bi serbilindî digot;

Dîtina wî şagirdî xadê nesîbî mi kir! Ez rûşê dernexistim!

Le Osê hîn jî Muderrise mezin, Mevlana Xalid, Xalide Neqşbendî nasnekirûwû. Wî pirr dixast wî biwîni û ji wî hîn tiştê hu biki.

Osê bi hafîziya Quran a bimbarek pir hezdikir, ku dest bi xandina wê dikir, ji xu diçû, her tişt ji xu bîr dikir. Dengê wî yî dilşewatî hewû. Hevalî wî yî dersxanê tim ji wî dixastin ku ew Quranê bixûni. Di nav cemaatê da û li nav esnafî çarşîya Stenbolê da ew hendi pir baş dihat naskirinê. Ku yekî mewlûda xu hewûya yan jî ji bo mirîyî xu Quran bida xandinê, ji wî ra xeber dişandin. Digot bira hafîzî kurd î ji Engürû yê wari. Nave wî li Stenbolê bûwû «Heymanehli Kurd Hafîz» .

Ew yek çû guhî Mewlana Xalid jî, rokê bêyî ku haya Osê ji wî hewi, ew jî bi dizika tev li guhdari wî bû. Mewlana bi xandina wi ji xu çû, li piştî civînê bangî wî kir, rawû Os ji enniyê da paçkir.

Osê tehmin dikir ku ew kî yi, le hîn ew nasnedikir, şaş û metal mawû, nedizanî li cem wi çibiki, xu avêt destî wî, ew paç kirin, girî bi çava ketin, rondike wî deste Mewlana şil kirin, vê carê ji kêfa, ji eşqê, ji şawûnê digiriya...

Mewlana deste xu li baliva hêlê

xu xist û got; Danişê!, yanê bi kur-
dîya jêrî, rûne Xortî delal, rûne!

Os hinkî gêj bûwû, hevala bi çava
gotin runi. Xu wek çewalikî avêt hêla
Mewlana, di bin çava da lê dinêrî,
bê deng, teye bigote qey dilî wî yê
nika ji sîngê derkeve û mîna çûçikê
bifire. Mewlana mêrikî qasî 50 salî
wû, rind bû, rû berdawû, lê rûyê xu
birrî û şekirî bûn. Bi destikî tim rûyê
xu mist dida.

Çex Oso bû û bi Osmanî jê pirsî;
Osman efendî tu ji wek min Egrad î?
(Egrad=Kurd)

Osê got; erê!

Mewlana Xalid; Ji ku ye?

Os; Ji Engürü, Heymana, lê kalî
min ji Kurdistanê, ji aliyê Ruhayê
bar kirina wur.

M.X.; Hûn xadan eşîr in?

Os; Erê, em Mikailî ne!

Ku war got, M.X. yekva denge xu
bilind kir, hinkî bi hêrs qîrîya; Tu
min naxapîne?

Os çîcîkî tirsîya, got;

Estagfurullah! Mezini me tim
wakîna digotin, Eşîrî din jî ji me ra
Mikailî diwêjin!

M.X. dîsa bêdeng bû û got; Ji
ber ku ez jî Mikailî me, lawê Îsmail
Begî Mikailî me, ji aliyê Silêmanî,
bajarokî Qeredaxê! Ji bo yî vê ez şaş
bûm, min bibaxşîne!

Em ji binyatekî ne, koka me yek

e! meriyê hevûdu ne, kenîya.

Kêfa xu pir bi vê hatibû. Ê wê
derê giştika bi ew kêfa M.X. kenîyan.

Dû ra ji Osê ra got; Xorto! Tu
merivekî jêhatî û kêr î!

Eger tu jî bixwaze, ez dikarim te
ji bo encümeni müezzin pêşniyazî
bikim!

Tu yê di bin hîmaya serayê keve,
bi padişêh ve girê bi. Wêngê hendi
pišta te nê erdê!

Os di şûna xu da war ma, ziq
bûwû li wî dinêrî. Ne digot erê, ne
digot na! Her tişt pirr bi zû eyan
diwû, ew pê nedigêştê. Wî ew tiştana
di xevna xu da jî nedidîn, lê giştik jî
rast bûn û dihatin serî wî.

Bi dengêkî nizm; „Emir kin! Hûn
çito minasiw diwînin, bira wakîna
bi!“ ji devî wî derket.

Mewlana Xalid hema ji xulamî
xu ra dest bada, ew meşîyan, tişte
wî berhev kirin, ew li pêş, Os li paş
wana çûn tevî Encümeni Müezzina
biwin.

Os hin nû ketiwû 18 saliya xu û
ew du sal bû li Stenbolê dijî. Hertîşt
pir pir zû diwû...Ew ji xu xaş bû, le
tenê tiştikî sere wî diêşand, xu bi xu
dixar; Ew lêva wî ya diryayî. Ku wî
hafiztî dikir hîn cara dikir tisse tis,
dengikî nexaş jê derdiket. Ku ew hat
bîra wî, şewatik keti sînga wî, dîya
xu hat ber çava. Serayê ji bo camî,

mizgeft, dergah û mescidên ku weqfa Sultan û Şehzada ra kadroyên Mela, Hafiz û müezzina avakiriwûn. Ji bo ku ew derana bê mela û hafiz nemînin, mehanîya wana jî xadanî weqfê didan. Di dilî her müezzin û hafizekî Stenbolê da tevlêbûna vir derbas diwû, lê bes ew ji Osê ra bû nesîw. Ku Os çû wur bi Mewlana Xalid hevûdu hin pirtir didîtin. Ji wî li ser Îslamê, tarix, rola kurda di belawbûna islamê da û behsa milletên aliyê Rohilatê dibihîst.

Yek cara jî bi wî ra qala jîyana gund û koçberîyê dikirin. Mewlana pirr kêfa xu ji jîyana kurda ku li navîna Anatolyê dijîn, dihat. Her tim dixast bira Os qala êla xu biki. Kurmanciya mewlana ew pirr pê nedigîhiştê. Pirranî bi Osmanî, tirkîya Stenbolê bi hevra deng dikirin.

Wî li cem wî erebîya xu pêsta bir, li hêlê vê zimanê şîr û edebiyatê, farsî ji hukir. Farsî pir mina kurmanciya wan bû, zû elimî. Ew hêndi yek cara diçû camiya ku Padişah terin Cumayê jî, li wir berî limêkirinê ji cemaatê ra Quran dixwand. Ew di nav jîyaneka xaş da dijîya, pir kesî dile xu diket wî, dixastin mina wî, bi serketî bin. Rokê xortekî di sali wî da û di hizmeta xususî a Xalidî Neqşbendî da wû, bi kelecaneke hat hindê wî. Ji ber ku Mewlana Xalid temsilkare Dergeha

Neqşbendîtîyê bû, jê ra digotin Xalidî Neqşbendî jî...

Osman Efendî! Osman Efendî!

Mamoste xeber şand, diwê bira Osman Efendî xu ji bo Xutba îne, cumayê amade ke!

Di mizgefta Walide Sultan da! Sultan Selim jî tê ji devî te Quranê guhdar biki!

Ew ji Osê ra pirr bû, wek pelkê li ber bê ketî dihezîya. Ew xortî ku ji wî ra ew xebera hanî wû, bi millê wî girtûwû û ew dileqand.

Hafiz, Hafiz! Kendine gel! (Hafiz, Hafiz! heşar bi!)

Moriya çavî Osê gir bû wû, Xort jê tirsîya û got;

Başîna talih guşu gondû be yaw! (Çavî te ronî! talix ji te ra kenîya!)

Os vencîqî, hati xu.

Got; Bexudar bi!

Û hema xu ji bo xutbê amade kir.

Di mizgeftê da di royê îna da şûn ne dima. Os çû cem hafiza, li ser coga rûnişt, kir Bismillah û Qurana xu vekir, çavê xu girtin û dest bi xandinê kir. Cemaatê dîsa wek hertim bi heyranîyeka mezin ew guhdarî dikir. Hînîka bi deng digotin;

Ya Allah!, Ya Muhammed! û hînîk ji wan jî digirîyan.

Padişah di Xutbeya îna da dihat camiyê, şûna wî û merivê nêzikî wî di nav camiyê da cûda wû. Osê ew

nedidî, le wî ew didî û denge wî jî baş dibîst.

Osê wek hercara dîsa ji ber lêva xuyî diryayî, fikir tisse tis. Û her car jî serçave wî sor diwû...Quran qediya, dor hat hafizekî din, Osê hilme-ka gir kişand sînga xû û sere xu rakir li dorpaşî xu mêzekir. Heyranîya cemaatê ji boyî wî pirr eşkere wû. Li piştî limê derket derva, pala xu da diwarî camiyê û xu bi xu got;

Şukur ji ter a Xadêyo! min ew imtihan jî da!

Hîn ku wî ew difikirî, dît ku du yenîçerî, leşkerê Padişah ê taybet bi simêlê xu yî palê û kincê xuyî bi suret ber bi wî tên. Hatîn li ber wî sekinîn û yekî got;

Sultanim seni huzura emr ediyorlar! (Sultan te dixwazi!)

Hundir li Osê qetiya, ku Sultan bangî yekî kir tenê du tişt diwûn; Yan serê te jê dikirin, yan jî bahşîşek didan te. Osê got;

Eywax, min herhal Quran ne baş xand, Padişah e serî min jê ki!

Bi tirs ket nav herdû Yenîçerîya û xu teslîmî qedera xu kir, zaten tu tişteki din jî ji destî wî nedihat. Bi çava li Xalidî Neqşbendî digeriya, le bêçare nedidî. Belkî ew bihata hawara wî.

HELBEST

jîyan demsal in

a niha bihar e

dema bereketê ye

gul bêzehmet venakin

hesret birina kûr e

îdo

kekî mino

xanimrengan gul vekirin

serî sibê gulîyên wanan

şîrin û şîrin dibirikin

ole me dewlemenda

tamên dunê biceribîne

û

nas bike

bi hemdî xwe

wek berxa berkozê

şîrê dayîka xwe bimêje

Seyfi Doğan

Raporek li ser kurdên li bakûrê Îranê; kurmancên amarî li Rûdbarê

Berat Qewî Endam

Pêşgotin

Bi giştî hin komên ji xelkê bi eslê xwe kurd li herêmên bakûrê Îranê ango parêzgehên Gilan, Mazenderan, Gulistan û Erdebîlê her wiha deverên derûdora Têhran û Qezwînê dijîn ku li qonaxên cûrbicûr ên dîrokî û bi şewazî cûrbicûr carna koça ji ser mecbûrî û sirgûnkerinê, carna koça bi hemda xwe, carna sirgûnkerina kesên eşîrekê û babet û egerên din li van deveran bi cih bûne û roja îro şopa wan li van navçeyan heye. Çi xelkê ku xwe wek kurd dihesibînin, çi navên ku ji eşîrên kurdan mane û çi navçeyên ku navê wan nîşan dide ku girêdayî bi hebûna kurdan e. wek mînak Kurdkoy, Keldardest, Siyahkel, Rûdbar û Mencîl, Tunikabon, Xelxal, Demawend, Tarom, Qezwîn, Coybar û hwd. Kurd di dirêjahiya dîrokê da û ji deverên cûrbicûr ên kurdnişîn û bi zaraveyên wek kurmacî, kelhorî, lekî, lorî koçî van deveran kirine. Ji wan em dikarin kurmancên zaxorî amaran ku ji ser wan in, kelhor, bace-

lan, reşîwend (reşîyan), ustacloyan, kakawendan û yên din nav bibin. Roja îro piraniya xelkê kurdtebar ên bakûrê Îranê bi taybet ji hêla zimanî va li nav ziman û gelên cînar heliyane û êdî tu şop û bandorek ji zimanê wan ê dayîkê ango kurdî nemaye yan eger maye herî lawaz e. lêbelê desteyek ji kurdên kurmac ku piraniya wan derûdora 280 salan berî niha di sala 1733'an li pêvajoyeka koça dubare ji Xorasanê çûne van deveran, hîn ji mijara serekeya nasname û hebûna xwe ango zimanê kurdiya kurmacî parastine û bi vî zimanî diaxivin. Ev desteya ji kurdan li çend deveran ji wan çend navçeyên cuda ji hev li şaristana Rûdbar Mencîlê, devera Talişan û Xelxalê, Demawendê û hwd dijîn, lê piraniya wan li navçeyên zozanî û berz û bilind û kesk ên şaristana Rûdbar û Mencîlê bi cih bûne. Ez li vê gotarê dixebitim ku vê navçeyê û kurdên wê ji hêla taybetmendiyên zimanî, erdnigarî, çandî, dîrokî û mirovnasiyê bi kurtî bidim nasandin.

Dîrok û serpêhatiya kurdên Gîlanê

Kurdên Rûdbarê heveşîr û hevkoça kurdên Xorasanê; kurmancan in ku ew bi xwe jî derûdora sala 1604'an ango 400 salan berî nika ji deverên kurdnişîn ên bakûrî (rojhilat û başûrê rojhilata Tîrkiya îro) di pêvajoyeka koça çend sale ber bi Xorasanê va koç kirin. Piştî bicihbûna kurdan li Xorasanê di serdema hikûmeta Sefeviyan – helbet ku pêş û piştî sala 1604'an jî hinek ji kurdan hatin Xorasanê – û derûdora 130 salan piştî hatina wan a Xorasanê ango 1145'a koça hîvî beanberî sala 1112'a koça tavî (sala 1733'an), di serdema paşatiya Nadêr Şahê Efsar da komek ji wan ku piraniya wan amarî (eşîra amaran) bûn ber bi bakûrê Îranê va koç kirin. Hêjayî gotinê ye ku eşîra amaran di wê çaxê da piranî li deşta Marûska Nêyşabûrê – ku di bin desthilatdaiya îlxaniya Qûçanê bû – her wiha derûdora Qûçan û Bijnûrtê dijiyan, hinek li nav gundan û bajaran û hinek jî koçber bûn. Di serdema hikûmeta Nadêr Şahê Efsar ku bi xwe kurdekî xorasanî bû, komek ji amaran bi serokatîya çend kes ji xan û mezinên vê eşîrê ber bi Gîlanê va koç kirin û li zozanên derûdora Rûdbar û Mencîlê û quntarên Çiyayê Derfekê bi cih bûn. Hinek ji çavkaniyên dîrokî yên belgewar û gotinên di nav bav û kalên vê

deverê dibêjin ku egera koça van amaran pêwîstiya sekinîna wan a li hemberî ûrisan bûye, lêbelê renga egerên din wek nakokîya ligel xan û serokên qûçanî jî hebûya; ev gumanek e. Koç û sirgûnîkirinên wisan çî ji aliyê dewleta navendî û çî ji aliyê hikûmetên herêmî ango îlxaniyên Qûçan û Bijnûrtê pêk dihatin û wek mînak carna eşîrek ji deverke Bijnûrtê bi darê zorê ber bi Serexs yan Kelatê li Xorasanê dihate sirgûnîkirin. Helbet renga hinek ji kurdên li bakûrê Îranê û deverên wek Qezwîn û Weramînê di dema rawestana demkî ya kurdan bi qasî salek û çend mehan li devera Weramînê berî koça dawîn a ber bi Xorasanê va, ji gir-seya kurdan cuda bibûyana û li wir bi cih bibûna. Ji wan deveran em dikarin Qezwîn, Demawend, Şimîranat û deverên din nav bikin. Wek ku em zarin eşîrên hevnave kurdên Xorasanê wek Sêyl Sipûran, Qeraçûrlûyan û yên din roja îro li Qezwîn û hinek deverên derûdora Têhranê dijîn.

Kurdên Rûdbara Gîlanê tevî derbasbûna ji 300 salan zêdetirê hîn jî xwe **“Kurdên qûçanî”** dizanin ku ev yeka çend tiştan nîşan dide. Ji wan yek ev e ku piraniya wan ango amaran û desteyên din ên biçûktir ji eşîrên din ên hevreligel wan ji şaxên komeşîra mezin a zeferanlû ango zaxoriyên Qûçanê

bûne û li navçeya di bin serokatiya îlxaniya Qûçanê dijiyane. Hîn jî hinek ji kesên temendirêj navên wek Şaycan, Aledax, Hezarmeçît û hwd ku navên çiyên bakûrê Xorasanê ne, bi bîr tînin. Wer xuya dike ku ji bilî amaran destê û komên biçûktir ji eşîrên din jî hevrê bi wan ra koç kirine. Lê piştî koça wan a bo Gîlanê têkiliya wan û Xorasanê tê birrîn. Hebûna kevîrên li ser goran li navçeya **Mîkala** Dêylemana Gîlanê bi navê Enbarlû (navêkî din ê amaran li Xorasanê) jî nîşana girêdayîbûna wan bi amarên Xorasanê va ye.

Di heyama hebûna kurdan li vê navçeyê, ewna çî di dema Nadêr Şahê

Xorgam-Rûdbar-Gîlan-Amurlû

Efşar da, çî dema paşatiya Kerîmxanê Zend û çî serdema paşatiya qecerên tirk, hertim ji hêla leşkerî û desthilatê va çalak bûne û kesên binavûdeng ji nav wan hulistiyane û carna ji

Rûdbar-Gîlan

fermandetî û rêvebiriya herêmên wek Zencan, Qezwîn û Tunêkabonê bi dest xistine.

Gelê vê navçeyê ji ber erdhêja 21'ê hezîrana sala 1995'an gelek ziyan û xisarên canî û malî dîtin û vê bûyerê bandoreke neyênî yê derûnî û rihî li wan kir.

Erdnigarî û cî warê kurdên Rûdbarê

Kurdên devera Rûdbarê ji hêla erdnigariya şaristanî va roja îro pirtir li beşên Emarlû (Amarlû), Xorgam û Rehmet Awad û Bilûkata şaristana Rûdbarê ya parêzgeha Gîlanê dijîn.

Navenda beşa Xorgamê bajarê Berê Ser e û du gundistanên Xorgam û Dulfek li vê beşê hene. Piraniya

Kurmancan li vê beşê ne lê galişî (dêylemî) ji ku zimanê wan dêylemî ye li vê deverê hene. Her wiha li şaristana Dêylemanê jî hinek gundên kurdan hene. Xelkê ku ji van deran çûne bajaran piranî li bajarên wek Reşta navenda Gîlanê, Rostem Awad, Loşan, Mencîl, Qezwîn, Tarom û Têhranê bi cih bûne. Kurdên vê deverê wek galişiyar peyva "Mehel" li şûna "Gund" bi kar tînin.

Li beşên cûrbicûr ên şaristana Rûdbarê yanê Xorgam, Amarlû, Rehmet Awad û Blûkatê hinek ji gundên kurdan ev in:

Beşa Amarlû: Gundên Sengerûd, Zekabêr, Deştê Zer, Kere Rûd, Kirmaka Jor, Zerd Kêş, Degaser, Gurdelat û hwd. Her wiha hinek

Nexşeya deverên kurdnişîn ên şaristana Rûdbarê

Kurdên qûçanî li Rûdbara Gîlanê

ji şênîyên bajarê Jêrende, Damaş û Pakdêhê jî kurd in.

Li beşa Xorgamê: Gundên Pişt-kelah, Dusaldêh, Pes Talkûh, Sîbin, Talkûh, Gurdwîşe, Nûr Erş, Çîçal, Sê Pistanek, Sêyqeldêh, Kêşkêş, Naş, Çihîş, Goful, Nûdêh, Birarûd, Celaldêh, Şêrkede, Leyavula Jêr, Leyavula Jor, Maşmîyan, Wîşan, Hişmet Awat, Sormul, Çemel û hwd. Şênîyên gundê Çarmelhel ji şênîyên berê yên gundên Sormul, Sosif, Maşmîyan û Leyavulê ne.

Li beşên Rehmet Awat û Bilûkatê: Gundên Çere, Çilkaser, Reşî, Xaskûl, Çileber, Hacîdêh, Rûdxane, Gunbek, Sundos, EnarKûl, Istelxkûl

(Istexrgeh), Deştewîl û hwd. Li şaristana Dêylemanê: Gund û deverên Lor, Pîrkûh, Cilîse, Gence û hwd. Û gund û deverên din ku bi giştî em dikarin bêjin nêzikî 50 parçe gundên kurdan li vê navçeyê hene. Navê hinek ji van gundan kurdî ye û navê hinekan jî gîlekî yan dêylemî ye. Bi giştî ev navçeya bi navê amaran (Amarlû tê naskirin).

Ev herêma yek ji deverên xweş û seyrangêhên Îranê tê hesabê ku ji aliyê bakûrê rojhilat va bi herêma Dêylemistanê û ji aliyê rojhilat û başûrê rojhilatê va cînarê devera berz û bilind a Elemûta Qezwînê û keleha Hesenê Sebox e. navçeya

binavûdeng a Damaşê jî li vir e. her wiha Çiyayê berz û bilind ê **Derfêkê** jî ku bilindiya wî 2733 mitr e li beşa rojavayîya vê herêmê ye. Hatînûçûna xelkê ji riya bajarê Rostem Awat û Loşanê her wiha ji aliyê Dêylemistanê va pêk tê. Hêjayî gotinê ye ku gelek ji xelkê bi eslê xwe kurd li Mencîl û Rûdbar û deverên din ên parêzgeha Gilanê dijîn û mijara me li vir kurdên kurmanc in ku hîn jî nasname û zimanê xwe dagirtine.

Eşîrên kurmanc li navçeyê

Gerçi ku bi giştî vê deverê bi navê kurmancên amarî dinasin lê destê û komên din ên eşîrên kurmanc wek şaqilaniyan, ustacaniyan, şemxaniyan, mûsilaniyan, mojdikaniyan, keraniyan û yên din jî li vir hene û bi kurdî dipeyivin.

Ol û baweriyên mezhebî

Li hêla olî û baweriyê da ol û mezheba xelkê wek kurdên Xorasanê şîe ye. Ligel welatê bav û kalan ê kurdên Xorasanê, hin kes li ser vê bawerî ne ku kurdên Xorasanê berî koça bo Xorasanê li ser bawerîya elewîtiyê – ku nêzikî bawera şîeyan e – bûne. Şahidiyên berfireh li bawer û resm û folklorê ji vê yekê ra hene. Em dikarin bêjin ku bawerên olî û mezhebî çi li

qonaxa raman û fikirînê, çi ji hêla kiryar û birêxistina merasimên mezhebî li nav kurdên Rûdbaêr herî pirrengtir û berbiçavtir ji Xorasanê ye û cûreyek hevsengî û yekcûretî di navbera kurdan û cînarê wan ên dêylemî heye. Lêbelê kurdên vê herêmê jî wek Xorasanê gelek hez ji kurdbûna xwe, kurmancbûnê dikin û bi şanazî vê yekê tînin zimên.

Taybetmendiyên nasname û huwiyeta kurdên Rûdbarê

Kurdên vê herêmê wek beşeka cudabûyî ji peykera serekeya kurdan ku herîkêm du qonaxên dîrokî yên koçê ceribandine, ji hêla civaknasî û çandî va xwedan taybetmendî û cîyawaziyên xwe ne. ewna carekê ji deverên kurdnişîn ên bakûrî (li welatê Tîrkiya niha) hevrê ligel konfêdêrasiyona kurmancên Zaxorî û Şadiyan di derûdora salên 1604'an da çûne Xorasanê û hema hema 100 salan piştîra ber bi zozanên berz û bilind û xweş yên Gilanê û nav dêylemî û gîlekiyan bi ziman, çand, şêwaza jiyan û taybetmendiyên cîyawaz koç kirine. Bi wê qasê ku kurdên Xorasanê ji ber nebûna peywendîya ligel welatê dayîkî û jiyana li welatekî teze û cînartiya tev cînarên nû hêdî hêdî pêrgî hin guhertinan li gişt mijarên jiyana civakî, çandî, bawer, şêwaza jiyanê û hwd din hatin,

kurmancên herêma Rûdbarê jî ji ber nifûsa kêm tûşî guherînên zêdetir di hemî waran da bûn.

Wisan ku dîrok dibêje kurdên Rûdbarê ji dema hatina xwe ya herêma Rûdbar û Dêylemanê heta berî desthilatdariya dewleta Pehlewîyan li Îranê – ku kiryarê wê dawê gişt mîrnişîn û hikûmetên herêmî li seranserê Îranê girtin – tevî nifûsa xwe ya kêm ji hêla leşkerî û siyasî va li vê deverê desthilatdar bûne û bi vî awayî bi şe kirine (karîne) ku heta redeyekê sînorên xwe yên mirovî û hebûna xwe biparêzin, tevî ku danûstandinên xwe ligel qewmên cînar jî li astekê berdewam kirine. Her çend ku ji wê dewranê û vir da

bi zêdebûna hatinûçûna xelkê bo navçeyên din û bajaran her wiha bi berfirehbûna pergala hikûmetî, hatina sîstima perwerdehiyê bo van deveran, pêvajoya guhertin û tevlihevî û asîmîlasiyona çandî û zimanî û civakî ligel qewm û çandên cînar bileztir bûye û em dikarin bêjin ku ji bilî zimên û navê kurd (kurmanc) ku ew jî vedigere ser zimên, gişt xusûsiyetên civakî û çandî ji wan cil û berg, mûzîk, cûreya danûstandinên civakî û hwd tûşî guhertinên berfireh bûne û cûreyek hevkeşî û hevsengî ligel qewmên din pêk hatiye. Di pêvajoya guhertin û danûstandinên çandî wer xuya dike ku kurd pirtir ji yên din çand û zimanê cînaran qebûl kirine.

Li herêma Rûdbara Gilanê

Herêma Rûdbar

Her çend ku piraniya cînarên galişî û dêylemî jî ji hêla çandî û zimanî va ketine bin bandora kurdan. Wek mînak hinek ji wan zimanê kurdî fêr bûne û vî zimanî li jiyana xwe ya rojana û danûstandinên xwe ligel kurdan bi kar tînin.

Roja îro piraniya şaxis û pîvanên nasnameya qewmî ya civata kurdên vê herêmî tûşî guhertinê hatine û bere bere ketine bin bandore layên nasnameya neteweyî, mezhebî û herêmî û ji vê hêlê va werdayîn û tevliheviyeke ecêb ligel qewmên din xuya dibe. Lêbelê kurdê herêma Rûdbarê li dû nasnameyeka din jî heye. Îro ji her kesî li vê herêmê pirs bikî bi meraqdarî û kelecana

xwe wek kurmanc – kurdê Qûçanê – dide nasandin; tevî ku ji pîvan û şaxisên nasname û huwiyeta kurdî, tenê ziman jê ra maye. Zimanê ku li ba piraniya kurdên vê herêmê tenê zimanê gotin û devkî ye û ne zimanê ku were nivîsîn û xwendin. Ev his û hestê kurdûn û xwe wek kurd binavkirin bi giştî di asta diyarkirina nasnameya xwe, hisê nostalijîk û cudazanîna xwe ji civaka derûdorê ji babetên nijadî û zimanî va dimîne û kêmtir di warê wêje û nivîsîn û ramanê diyar dibe. Hastên ku eger li demek dirêj da wisan bimînin, wê ev zimana jî ji dawê here.

Eger kurdûna li vê deverê di dem û dewranên pêşîn da meydaneke

Xorgam-Rûdbar-Gîlan-Amurlû

ji bo nimûd û nîşandanê hebû, lê roja îro rewş bi taybet li vê herêmê guhertiye. Îro ziman û nasnameyek dikare mayînde bimîne ku di warên cûrbicûr ên jiyana îroyîn ji wêje û çand û medyayê bigir heta tiknolojî û warên zanistî û hwd da were bikaranîn.

Zimanê kurdiya kurmancî û guhertinên wî li herêmê

Wek ku me amaje pê kir kurdên Rûdbarê bi zaraveya kurmancî diaxivin û tevî ku hate radeyekê bi zimanên din ên wek dêylemî û gîlekî va hatiye werdan lêbelê piraniya xelkê zimanê xwe parastine û heta li hinek deran galişî jî bi kurdî diaxivin. Hêjayî gotinê ye ku çend komên sereke yên nijadî û zimanî yên gîlek, talişî, dêylemî û kurd û hinek jî tirk li parêzgeha Gîlanê

dijîn. Ez naxwazin bi kûrahî li ser zimanê kurdî li vê herêmê binivîsim ji ber ku pêwîstî bi lêkolîneke berfireh heye. Li vir tenê ji bo berhevdanînê çend mînak ji wekhevî û cîyawaziya zaraveya vê herêmê ligel deverên din dinivîsim. Tiştê balkêş ev e ku hinek ji peyvên ku êdî li Xorasanê nayên

bikaranîn û ji nav zimên verketine, li vir tînê kêr. Peyvên wek Zevî, Merî (Meriv), Havîn, Îsot, Pîs, Herî, Berjêr, Berjor, Dev, Biçûk ku li Xorasanê kêr peyda dibin li şûna wan peyvên din wek qefçil (pîs), temîz(havîn) û hwd bi kar tînin. Egera vê yekê taybetiya giravbûna zimên e. Yanê ji ber ku ewna ji kurdên din dûr ketine û tîkiliya wan bi wan ra tunebûye peyvên resen li zimanê wan mane û yeksansaziya zimanê kurdî li devereke berfireh li bara wan çenebûye. Wek vê mijarê li hinek gundên navçeya Marûska Nêşabûrê jî ku ji navçeyên kurdan wek Qûçanê dûr ketine tê dîtin. Ji ber ku ewna peyvên wek Zîndan û Stêrk bi kar tînin, li halê ku gişt kurdên din ên Xorasanê Zîndan û Çîk bi kar tînin.

Li vê herêmê (Rûdbarê) dewsa “Bî” yan “We/wî” ya Xorasanê pirtir “Pe” bi kar tînin. Mînak: Min pe te ra got. Her wiha dewsa “Jî/Je” pirtir “Le” bikar tînin. Mînak: Min le kaniyê av hanî. Helbet ev yeka taybetiya vê herêmê nine û li hinek ji deverên Xorasanê jî “Pe” û “Le” wisan bi kar tînin. Piranî destpêka lêkeran dewsa “Dî”, “Te” tînin. Mînak: tebêm (dibêjim), tebî (dibêjî), tebî (dibêje), tebênî (Em dibêjin), tebên (Hûn dibêjin), tebên (Ewna dibêjin)

Sewt û ahengê axaftina kurdan li vê herêmê wek ahenga gîlekî û gali-

şîyan e. wisan ku lehn û ahenga axaftina kurdên Nêşabûra Xorasanê, nêşabûrî ye.

Parastin û vejîyandina zimanê kurdiya kurmançî li Rûdbarê:

Ziman wek pîvan û şaxisa sereke ya nasnameya her gelî tê hesabê. Eger ziman were parastin, wê pîvanên din ên nasnameyê jî tê parastin. Îro zimanê kurdiya kurmançî di hemî qad û warên zanistî, ramanî, çandî, wêjeyî, tîknolojî û hwd çî bi awayê nivîskî û çî gotinê li erdnigariyeke berfireh û li nav bi miliyanan kesî tê karanîn. Tê gihîştin ku hêvîsîna elfabêya standard û hevpar a kurdî, xwendina pirtûk û berhemên bi vî zimanî, nivîsîna wêje û folklore xwe bi vî zimanî bi taybet ji aliyê kesên xwendî û bijareyên vê herêmê wê bi besebeba vejîyandina zimanê kurdî li nav wan. Ji ber ku qalîk û çarçoveya zimên li vê herêmê sax û parastî maye û tenê pîrgirêka nebûn yan jî navçûna peyv û tîgehên her wiha nebûna agahiya li bara xalên rêzimanî heye ku bi xwendina pirtûkan û naskirina navçeyên din ên kurdnişîn, lehiyek ji peyvên derbasî nav zimanê nivîsîn û axaftinê dibe û bi vî rengî ziman di heyameke kin da vedijîye. Ev erka li ser milên kesên xwendî û bisewad û kurdîhez e.

Wêje, mûzîk û folklore

Ji hêla çanda gelemperî (Folklor) û wêjeyê va divê em bêjin ku wêje û folklore kurdên vê herêmê heta radeyeka bilind ciyawaz ji ya kurdên Xorasanê û bi vî awayî deverên din e. mûzîk û alavên mûzîkê wek dutar, qûşme, kemançe û hwd ku li Xorasanê pir berbiçav û dewlemend e li vir tune. Tenê bilîr heye ku ew jî ne ewqas dewlemend e.

Bi giştî rewşa mûzîkê li vir herî lawaztir ji Xorasanê ye. Şêwaza strîn û lehnê wê ciyawaz e. Hin stranên gelêrî û karawaz bi kurmancî li nav wan hene. Lêbelê wek Xorasanê û derên din ewqas dewlemend nîne. Mixabin tu berhem û belgeyek dîrokî bi zimanê kurdî nemaye yan herî kêr û neberbiçav peyda dibin

û eger di demekê da helbestvan yan ramanwerekî jî bi kurdî tiştek stîriyabe û nivîsîba, lê niha tiştek nemaye. Berovajî derên din ku wek mînak helbestên arîf û helbestvanê xorasanî, Ceferqulî Zengilî, her wiha helbestên Ehmedê Xanî û yê din bi cih mane û îro em wan bi kartînin. Di van salên dawî da hinek ji helbestvanên herêmê xebatin di warê wêje û helbestê kirine û hinek helbest bi zimanê kurdî li bara folklorê her wiha li bara bûyerên civakî wek erdhêja 21' hezîrana 1995'an nivîsîne û bi vî rengî beşek her çend kêr ji rewşa xelkê û folklorê wan vegotine. Em dikarin ji wan navên wek **“Zahîd Hisênîpûr Gence”** û **“Etaullahê Etayî Pîrkûhî”** bînin ku helbestên dirêj gotine. Her wiha

hinek ji helbestan ji bi awayê dubêytî (du malikî) hatine gotin. Bi giştî zimanê van helbestan tevliheviyek bi zaraveyên dêylemî û gîlekî ra heye û ji hêla rêzimanî va jî hinek lawaz e. herwiha nivîsîna van helbestan bi elfabêya aramî û bi biryar û selîqeya şexsî jî bûye sebeb ku wek mînak kurdek ji Xorasanê bi dijarî wan fêr bike. Li jêr çend mînak jî van helbestan ku li întirnitê hatine belavkirin bi heman şêwaza ku hatine nivîsîn lê bi elfabêya standard (ne li gor rêzimanê) hatine nivîsîn:

Dubêytî:

*Le min dîrî minê hîv û sitare
nekiyê mahan û saline şîmare
meger erd im bimînîm? Ez giya me
îslal ez hatime, nîme dubare*

Yanê:

*Wek hîv û stêrkan ji min dîrî
û van meh û salan nahêjmîrî.
Meger ez erd im ku li vir bimînîm?
Ez giya me. Ez îsal şîn bûme û êdî nayê.
(Etaullah Etayî Pîrkûhî)*

Her wiha ev dubêtiya:

*Zivistan çû û roy sar teva bû
bihar hatû gul gîlas vabû
welî umrî ezîz her sal teriye
çima hat, çima boy û çima çû
(Mîlad Esqer Zade Gofulî)*

Ev jî beşek ji helbestnameya bi navê “*Kulnameya Genceyê*” berhema **Zahid Husênpûr Gence** ye ku di sala 1999’an û li bara erdhêja sala 1995’an a vê herêmê hatiye gotin. Helbest bi heman awayî ku li întirnitê hatiye weşandin, lê bi elfabêya kurdî hatiye nivîsîn:

We navî vay jwîr

Gence Kulname – Payîza 1378’an (1999’an)

Vî şîrê teqdîm tekem pe rûhî
temam refteganê mehelê Gence
û temamê şehîdanê zilzileyê 31
xurdadê û hemçînîn pe rûhî birangî
şehîd va (Mihemed Husêyn Pûr)

*Gence dene mehel bûçikalû ye
lûye le wî deke cobin le ey palû ye
Le Rûbarê telûye beide zelkê
tabloyî Gence deteva day keleke
Le maşînê piyade boy dem bigir binge te
gic kir demeva wer bibir
Vira kinî Gence late jor here
cadeyî rast rû be mehelda here
Ûrtî fişan selamgah beid milkan e
Mehel decalda kûhan xa hildane
Mehel eslî Gence me viray
Qulaq bide ser bibîn çî bî riya ye
Qedîmîna Gence dene Gence bû
Zindigî şîrîn bû ege rence bû
Xel xoş û xorem bûn û bî derdiser
le halî hevdu nedeman bî xeber
Mehel dene qîmet qurbe hebû
Mehel dene hikmet û herem hebû*

*Mezin û bûçî laxara esl bû
hurmetî pîran deneke fesl bû
Te dene erx da avî bîcan deçû
tu zanî xadê ûhay bû ya nebû*

Her wiha kurtehelbestên kevn ên jêr ku li zimanê şênîyên **gundê Gofulê** li Xorgama Rûdbarê hene. Du helbestên dawîn wek sêxiştîyên kurmançî yên Xorasanê ne, tenê xişt an nîvmalikên (misrei) wan wek sêxiştîyan heştîkîteyî (heşt hêcayî) nînin. Ev helbestana bi gotina kurmançî li ba kurdên herêma Rûdbarê û bi tîpên latîn hatine nivîsîn:

*Çîyan le çîyan hemisîne
Kar û bexê wî damenisiye
Çîyan le çîyan sî kirine
Kul û birîn le dilê min da cî kirine*

*Were henî ser kanî tatê
Wege bikolinî ta avê sar tê
Wege mexwinî ta ezîz yar tê*

*Were çûkîkê minî pa penc
Were bigerînî le ser gulê pa yance
Le dilî min maye yance (hesret)*

...

Ev bû kurteraporek li ser nasandina hevweelatî û hevzimanên kurd li herêma Rûdbarê li parêzgeha Gîlana Îranê. Em hêvîdar in ku dost û hevalên dilbêş û dilsoj û çalak di warê

çand û zimanê kurdî li vê herêmê bikarin derfet û guncawtiyên çandî û wêjeyî yên herêma xwe ku beşek ji gencîne û paşxaneyê wêjeyî û mîrata çandî ya me ye zêdetir û pirtir bi zimanê xwe bidin nasandin. Helbet hejmara zêde ya malperên van hevalan li întirnitê sewa nasandina xelkê xwe nîşana hewildana wan e. Lê wer xuya dike ku heta niha ev meseleya tenê bi awayekî rûyekî û hastên nostalojîk û bîra welatê bav û kalan û bilindkirina navê kurmanç/kurd bi zimanê farsî hatiye rojevê û em kêmtir (ya rast qet) gotar, nivîsên wêjeyî, helbest û bi giştî zimanê kurdî dibînim. Yanê pîvan û mijara sereke ango zimanê kurdî û nivîsîna wî nehatiye berçavgirtin. Her çend ku bi ya min ev yeka tiştek xwezayî ye û bi giştî di destpêkê da coş û kelecana pirtir li ser nasandina û pirrengkirina mijara hebûn û dîrok û serpêhatiya kurdan bêtir berçavgirtina zimên e û ji demekê wê de ku êdî bîr û mêjî ji mijarên kilîşeyî û agahiyên seretayî tijî dibe, wê çaxê mijarên kûrtir û pêwîstir wek nivîsîn û bikaranîna zimên girîngtir dibe.

Têhran – 14'ê gulana 2015`an

Mijarê Têkildar:

Bi wêne: Herêma kurdnişîna

Rûdbarê li bakûrê Îranê

Çavkanî: www.ellahmezar.ir

(*Kumancistan*)

Kapris